

A

NAGYVÁRADI KIR.

KATH. JOGAKADEMIA

ALMANACHJA

AZ 1895–96. TANÉVRŐL.

BCU Cluj / Central-University Library Cluj

RÖZLI.

AZ IGAZGATÓ.

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM.

NAGYVÁRAD.

NYOMATOTT IFJ. BERGER SÁMUEL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1896.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. TÖRTÉNELMI VISSZATEKINTÉS.

A nagyváradi kir. akadémiát b. e. Mária Terézia alapította az 1780-ik évben. Eleinte ugyan csak a bölcészeti szakma volt ezen akadémián képviselve, de már 1788. évi június hó 17-én kormányrendelet által két évfolyamú jogi fakultással kibővített, mely évfolyamok közül az első 1788. szept. 1-én, a második 1789. évi szeptember 1-én nyitott meg.

1855-ben a tanintézet cs. kir. jogakadémia neve alatt három évfolyamú jogtanodává szerveztetett, mindazonáltal a jogvégzetteket csak kivételesen bocsátották még pedig 4 félévi egyetemi cursus utánpótlása mellett, a jogi szigorlatokra. A tannyelv német volt. A bölcészeti tanfolyam pedig még 1850-ben a helybeli premontrei főgymnasiumba, mint ennek 7. és 8. osztálya, beolvasztatott.

1861-ben ismét a magyar tannyelv hozatott be, 1867-ben újabb ideiglenes szervezetet nyert az intézet, végre 1874-ben az azon évi május hó 4-én kelt legfelsőbb elhatározással a két magyar egyetem jogi karával egyenjogú, négy évfolyamú teljes jog- és államtudományi karrá alakították át, melynek végeztével a jogtanulók közvetlenül, azaz minden utánpótlás nélkül, de csak egyetemen, jogszigorlatokra bocsátatnak.

1889. év: márczius hó 17-én az intézet *százados fennállásának jubileumát* ünnepelte meg.

Jelenleg a nagyváradi kir. jog- és államtudományi karnál következő nyolcz tanszék van rendszerezítve, u. m. 1) a római jogra, 2) a jogbölcészetre és büntető jogra, 3) a nemzetgazdaságtan-, pénzügytanra és a magyar pénzügyi törvényekre, 4) a magyar és osztrák magánjogra, 5) a peres és perenkívüli eljárásra, váltó- és kereskedelmi jogra, 6) a statisztikára és a magyar közigazgatási jogra, 7) a jogtörténetre és egyházi jogra, 8) a politikára, a magyar közjogra s a jog- és államtudományokba való általános bevezetésre. Ezekon kívül előadatnak még a bánya- és tételes nemzetközi jog, a bölcészet, a műve-

lödéstörténet, az egyetemes történet legújabbkori része, az államszámviteltan, a törvényszéki orvostan és a közegészségtan.

Az intézet a kath. tanulmányi alaptól tartatik fen.

II. A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR SZEMÉLYZETE.

Igazgató:

Dr. Bozóky Alajos, kir. tanácsos, képesített egyetemi magántanár, a római jog nyilv. rendes tanára, az I. alapvizsgálati bizottságnak e. i. elnöke, a két államvizsgálati bizottságnak, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi és statisztikai bizottságának, valamint a m. jogászgyűlés állandó bizottságának, a biharmegyei régészeti és történelmi egyesület választmányának, a Szt.-István Társulat irodalmi osztályának tagja, a nagyvárad Szigligeti Társaság tiszteletbeli tagja. Olaszi, Köfáragó-
uteza, 358. sz. [UtaCluj / Central University Library Cluj](#)

Nyilvános rendes tanárok:

Dr. Sipos Arpád, köz- és váltóügyvéd, képesített egyetemi magántanár, az ausztriai és magyar magánjognak ny. r. s a bányaajognak tanára, az I. alapvizsgálati s a jogtudományi államvizsgálati bizottságnak tagja, Nagyvárad város községi iskolaszékének elnöke, törvényhatósági, bíráló, jogügyi és statisztikai bizottságának, valamint a m. jogászgyűlés állandó bizottságának tagja. Olaszi, Szent-János-uteza, saját házában.

Dr. Molnár Imre, képesített egyetemi magántanár, a nemzetgazdász, pénzügytan és m. pénzügyi törvényisme és a lételes nemzetközi jognak ny. r. tanára, az I. és II. alap- s az államtudományi államvizsgálati bizottságnak, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi, pénzügyi, szépészeti és közlekedési bizottságának tagja. Szigligeti-uteza, saját házában.

Dr. Persz Adolf, sz. sz. m. m. bölcsész- és jogtudor, h. ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a jogtörténet és egyházi jog ny. r. tanára, az I. alap- s a két államvizsgálati bizottságnak tagja, akadémiai könyvtárnok (1896. márcz. 1-ig). Köfáragó-uteza, Ravasz-ház.

Dr. Nagy Ernő, képesített egyetemi magántanár, az encyclopædia, magyar közjog és politika ny. r. tanára, a legújabb-

kori történet előadására feljogosított tanár, az államtudományi államvizsgálati bizottságnak e. i. elnöke s a II. alapvizsgálati bizottság, továbbá a magyar jogászggyűlés állandó bizottságának, a m. t. akadémia s a párisi »Société de la paix sociale« levelező tagja. Bémer-tér, Róth-ház.

Dr. Horányi Gyula, képesített egyetemi magántanár, a jogbölcseészet és büntető jognak ny. r. tanára, a II. alapvizsgálati bizottságnak e. i. elnöke s a jogtudományi államvizsgálati bizottságnak tagja, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi, pénzügyi, gyámhatósági, valamint a nagyváradi felső kereskedelmi iskola felügyelő bizottságának, igazoló választmányának tagja, központi választmányának jegyzője, a nagyváradi Szigligeti Társaság választmányának tagja. Olaszi, Hidegser-uteza 19. szám. (Saját ház.)

Dr. Szolcsányi Hugó, képesített egyetemi magántanár, a statistika és m. közigazgatási jognak ny. r. tanára, a művelődés-történet előadására feljogosított tanár, a jogtudományi államvizsgálati bizottságnak e. i. elnöke, a II. alap- és a két államvizsgálati bizottság, valamint Nagyvárad város statisztikai bizottságának tagja. Akadémiai könyvtárnok, Olaszi, Uri-uteza, Czajlik-ház. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. Magyary Géza, h. ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a peres és peren kívüli eljárás, kereskedelmi és váltójog ny. r. tanára, a jogtudományi államvizsgálati bizottságnak e. i. elnöke, a két alapvizsgálati bizottságnak tagja, a kar jegyzője. Olaszi, Perczes-uteza, Buzássi-ház.

Magántanárok:

Dr. Nemes Imre, a bölcseészetből képesített egyetemi magántanár és főreáltanodai r. tanár, a Szt.-István Társulat irodalmi osztályának és Biharmegye közigazgatási bizottságának tagja. Olaszi, Kőfaragó-uteza, Dégen-ház

Dr. Horányi Ferencz, az összes gyógytudományok tudora, Nagyvárad város tiszti fő-, továbbá Biharmegye tb. fő-, s a nagyváradi I. sz. egyházmegye és szentszék orvosa, a törvény-széki orvostan és közegészségtan magántanára, a közegészségtan tanára a helybeli I. sz. szemináriumban. Olaszi, Hidegser-uteza 19. sz. (Saját ház.)

Dr. Károly Irén, premontrei kanonokrendű áldozár, képesített főgymnasiumi ny. r. tanár, az államszámviteltan magántanára. Olaszi, Uri-uteza, premontrei társház.

Hitszónok:

Dr. Székely István, theologiai ny. r. tanár, a m. kir. I. egyetem hittudományi karának bekebelezett, az államtudományi államvizsgálati bizottság s a Szt.-István Társulat tudományos és irodalmi osztályának tagja. Seminarium.

Könyvtárnok:

Dr. Szolcsányi Hugó (lásd fent).

Hivatalszolga:

Kertész István, az akadémiai épületben.

III. VIZSGÁLATI BIZOTTSÁGOK.

Megerősítették a nm. vallás és közoktatási m. kir. miniszter úr 1895. évi jun. 27-én 32961. sz. a. kelt rendeletével.

I. Alapvizsgálati bizottság.

Elnöke: *Dr. Bozóky Alajos*; h. elnök: *Dr. Sipos Árpád*,
tagjai: *Dr. Sipos Árpád*, *Dr. Persz Adolf*, *Dr. Molnár Imre*,
Dr. Magyary Géza.

II. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Horányi Gyula*, h. elnök: *Dr. Nagy Ernő*,
tagjai: *Dr. Molnár Imre*, *Dr. Nagy Ernő*, *Dr. Szolcsányi Hugó*,
Dr. Magyary Géza.

Jogtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Magyary Géza*, h. elnök: *Dr. Szolcsányi Hugó*;
belső tagjai: *Dr. Bozóky Alajos*, *Dr. Sipos Árpád*, *Dr. Horányi Gyula*,
Dr. Persz Adolf, *Dr. Szolcsányi Hugó*.

Kültagjai:

Dr. Berkovits Ferencz, h. ügyvéd,
Czvek Kálmán, kir. táblai bíró,
Dobosfy Alajos, kir. táblai bíró,
Erdélyi Endre, kir. táblai bíró,
Dr. Gedeon László, kir. táblai bíró,
Gyöngyössy Lajos, kir. tszéki bíró,
Hlatky Endre, h. ügyvéd, az ügyvédi kamara elnöke,

Dr. Jávosi Károly, kir. táblai bíró,
Medvigy Mihály, kir. táblai bíró,
Nesztor József, h. ügyvéd,
Rádl Ödön, h. ügyvéd,
Ritók Zsigmond, a kir. tábla elnöke, kir. tanácsos.

Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Nagy Ernő*, h. elnök: *Dr. Molnár Imre*,
 helytagjai: *Dr. Bozók Alajos*, *Dr. Molnár Imre*, *Dr. Persz
 Adolf*, *Dr. Szolcsányi Hugó*.

Kültagjai:

Andrássy János, nagyváradai l. sz. kanonok, sz. széki ülnök,
Bunyitay Vincze, nváradai l. sz. kanonok, a m. t. akadémia tagja,
Durrassy Endre kir. tanácsos, ny. pénzügy-igazgató,
Papp János, megyei főjegyző,
Ritók Zsigmond, a kir. tábla elnöke, kir. tanácsos,
Sál Ferencz, a vaskorona rend lovagja, kir. tanácsos, Nagy-
 Várad város polgármestere,
Dr. Székely István, theol. ny. r. tanár, akad. hitszónok,
Szunyogh Péter, Biharmegye alispánja,
Dr. Tisza István, Biharm. that. biz. tagja, orsz. képviselő.
Tóth Dezső, a Ferencz József-r. lovagja, megyei főügyész.

IV. AZ 18^{95/96} TANÉV TÖRTÉNETE.

Az idei tanévet 1895. évi szeptember elején nyitottuk meg, a szokott ünnepélyes módon szept. 16-án.

Reggel 9^{1/2} órakor fűdő dr. *Székely István*, theologiai tanár s akadémiai hitszónok, a premontrei templomban előre bocsátott »Veni Sancte« után énekes nagy misét mondott segédlettel, melynek végeztével a tanári kar s az akadémiai ifjuság a díszterembe vonult. A vendégek között voltak főmagasságú dr. *Schlauch Lőrincz* bibornok-püspök, dr. *Nogáll János* felszentelt püspök, káptalani nagyprépost, *Széchenyi Jenő* apátkanonok, *Erdélyi Endre*, *Dobosfy Alajos* kir. táblai bírák, *Gyöngyössy Lajos*, kir. tszéki bíró, *Hegyesi Márton* ügyvéd, *Fetser Antal* püspöki titkár, *Podhraczký Rezső* sz.-széki ülnök, *Szécsényi József*, *Winkler Lajos* és mások.

Dr. *Bozóky* Alajos igazgató a szószerkekre lépve, következő beszédet mondott:

Mélyen tisztelt Tanári Kar!

Szeretett Akadémiai Ifjuság!

Valahányszor Önöket így egybegyűlve magam előtt látom, igazi öröm tölti el keblemet. Nemcsak a viszontlátás okozza ezt, hanem azonfelül ama megnyugtató tudat, hogy egybegyűlésünk célja iránt mindnyájan egyetértünk. Ugyanez a körülmény tanévmegnyitó ünnepélyünket mindannyiszor valóságos családi ünneppé avatja, mely ép oly kedves, mint maradandó emlékekkel gazdagítja sziveinket. Mindenek előtt tehát üdvözlöm Önöket a mai ünnepünk alkalmából!

Feladatunk tisztán van körvonalozva. A jog- és államtudományok alapelveit, melyek egyuttal az állami együttlét alapfeltételei és biztosítékai, kell intézetünk falai között nekünk hirdetnünk és Önöknek ifjú barátaim! elsajátítaniok. Magasztos feladat ez uraim! akár produktív, akár receptív oldaláról, akár a tanárok, akár az akadémiai hallgatók álláspontjáról tekintsük, mert végeredményében a haza boldogságát célozza. Igazi gyakorlati életpálya a jogi pálya, mint semmiféle más pálya, mert még az elméleti igazságokat is a mindennapi élet szükségleteivel, tehát a szónak legszorosabb értelmében a gyakorlattal kell összhangzásba hoznia.

Ma is áll, mit a híres *Ulpianus* oly szépen kifejezett, midőn a jogászkar feladatát ezekkel a szavakkal írta körül: *iustitiam namque colimus, et boni et aequi notitiam profitemur, aequum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum metu poenarum, verum etiam praemiorum quoque exhortatione efficere cupientes, veram nisi fallor philosophiam, non simulatam affectantes.* (D. 1. 1. L. 1. §. 1.) A jogi pálya az élet magaslata, melyre azonban csak kitartó, komoly munka árán küzdhetik fel magokat. Erre a komoly munkára kívánom Önöket néhány szóval buzdítani.

A jogtudomány is olyan, mint a *mathesis*. Midőn *Dionysius*, *syracusai tyrannus*, *Archimedest* fölshízította, tanítaná meg őt is erre a szép és hasznos tudományra, a tudós avval a kifogással tért ki e félelmes megbízatása elől, hogy a *mathesis* nem fejedelmeknek való, a mivel azt akarta mondani, hogy sem születés, sem hatalom, sem előkelő állás nem ment fel senkit, a ki igazán a tudomány birtokába jutni óhajt, a komoly munka és tanulás alól. Igazi jogászként is csak úgy lehetnek uraim, ha kellő komolysággal fognak a munkához. És épen az alap lerakása az, mely a legnagyobb szorgalmat, körültekintést és kitartást

igényli. A mit itten elhanyagolnak, azt soha többé tökéletesen helyre nem pótolhatják és a mi legsajnosabb, ebbeli mulasztásuk miatt egyedül önmagukat vádolhatják majd, mert rajtuk mult, hogy az alapos kiműveltetésükre kínálkozott alkalmat kellőképen fel nem használták.

Nem mondom én, hogy a jogi tanfolyam alatt egészen a könyvekbe temetkezzenek s a tanulásnál egyébvel se törődjenek, mert ezáltal egyoldalúakká, szegletesekké válnának, holott éppen a jogásznak kell, ha érvényesülni akar, minél több oldalunak, előzékenynek lennie. Még ha a leglelkiismeretesebben iparkodnak is kötelességeiknek megfelelni, fognak időt és alkalmat találni, hogy fiatalságuknak és akadémiái szabadságuknak örvendhesenek, csak azt nem szeretném, ha az élvezeteket tekintenék főfeladatuknak, holott éppen megfordítva főadatukat kell élvezetnek tekinteniök. Igaz, hogy a fiatalság általában véve könnyüvére és extravaganciákra hajlandó, de hát azért áll a társadalom nemcsak ifjaktól, hanem öregekből is, hogy az öregek tapasztalataik gazdag tárházából az ifjakat ama veszélyekre figyelmeztessék, melyek az extravaganciák tulhajtásából származhatnak.

Már pedig ezek a veszélyek épen nem csekélyek. A folytonos élvezethajhászás az ifjut testileg lelkileg tönkreteszi, erőinek és egészségének könnyelmű elfecsérlése megfosztja őt az életvidorságtól, mely éppen legfőbb hája az ifju kornak, és az elzúllás posványába ragadja, melyből ritkán van visszatérés, mert ebben a stadiumban többnyire kiveszett már kebeléből az erkölcs is, mely iránytűje lehetne. Nem hiába mondták már a római remekírók: *mens sana in corpore sano*.

A test szervezetének megromlása maga után vonja a lélek megromlását is. Enervált ember nemcsak a társadalomra nézve elveszett, hanem maga magának is terhére válik, mindig tovább és tovább sülyed, míg csak el nem pusztul. A kinek meg kell vala hálálnia azt a sok aggodalmat, gondot, fáradságot és anyagi áldozatot, melybe szüleinek az ő felnevelése került, könnyelműségével nemcsak hogy megsemmisítette mindazokat a szép reményeket, melyeket az ő szülei hozzáfűztek, de egyszersmind mérhetetlen szomorúságot és bánatot is okozott nekik. Azért intem Önöket, ne térjenek le az erkölcs ösvényéről.

Önöknek már most kell arra törekedniök, hogy külső megjelenésükkel magok számára meghódítsák azokat a társadalmi köröket, melyekkel érintkeznek. Ezt pedig csak úgy fogják elérni, ha kifogástalan korrekt magaviseletet, a művelt embert jellemző türelmességet, mások véleményével szemben tartózkodó tiszteletet, gyengeségeik iránt elnézést tanusítanak, de a nélkül, hogy azért az igazsághoz hűtelenné lennének

Ambár minden embernek, bármilyen foglalkozásu legyen is, igazságosnak kell lenni, fokozott mértékben áll ez a szabály a jogászra nézve, kinek élethivatását képezi, hogy mindenben az igazságot felkutatassa és alkalmazza. Azért az igazságérzet fejlesztését tekintsek egyik elsőrendű kötelességöknek, *iustitia est regnorum fundamentum*. Nagy segítségökre lesz ebbeli törekvésökben a kegyeletes ragaszkodás ama tradíciókhoz, melyeket a szülői házból magokkal hoztak. Oh ne gondolják azt, hogy a jogász a valláserkölcsei nevelést nélkülözhetné, vagy hogy a valláserkölcsei elveken, mint holmi elavult dajkameséken egyszerűen túladhát.

Örökérvényű arany szabályok azok, melyeket a jog sem ignorálhat, sőt melyekhez a jognak magának folyamodnia kell, hogy saját szabályai számára szilárdabb alapot nyerjen. A jog egymaga képtelen az emberi társadalmat a tökéletesedés útján előre vinni és a haladás vívmányait számára biztosítani, mert a jog csak a külrendre ügyel, holott a vallás és erkölcs az emberek szívébe és veséibe behatol s ott készíti elő a külrendet fentartó oszlopok biztos alapját. Lesz alkalmuk önöknek is erről az életben meggyőződniök. Épen az igazság megismerése szempontjából kerüljék a vallási nihilizmust és esedezzenek a mindenható Istenhez az ő mennyei áldásáért, miként Roscher Vilmos, a nemzetgazdaságtan hírneves tanára, a lipcsei egyetemen, ki az egyetemi év kezdetén ekkép fohászkodott: „Édes mennyei Atyám! engedd, hogy a mi jót és igazat előadásaim tartalmazzanak, az gyökeret verjen és gyümölcsöt teremjen; ha pedig azokba valami nem igaz férköznék, az erős ellenmondásra találjon, hogy így minden körülmények között a Te országod, mely az igazság és a jóság országa, bennem úgy, mint tanítványaimban gyarapodjék”. Ime a vallásos érzületre a tudósnak is szüksége van, még pedig inkább, mint a nagy tömegnek, mert éppen az igazság felkutatására irányzott búvárlatai közben rá kell jönnie, milyen gyarló és korlátolt az emberi tudás határa.

A milyen elvetendő a vallási nihilizmus, ép olyan káros hatásu a kozmopolitizmus. A meddig ez a mi világunk állani fog, különböző fajú népek fognak rajta lakni, s épen az egyes fajok különös versengése mozditja elő az emberi nem haladását, míg ha minden ember egyenlő s egyetlen organizmusnak tagja volna, tán a haladás fogalma is érthetetlen volna reánk nézve. De különösen nekünk magyaroknak van legkevesebb okunk arra, hogy a kozmopolitizmus felé hajóljunk, mert a mely perczben ezen divatos eszme szolgálatában vontató kötélnek állunk, vége lenne nemzeti létünknek, melyet immár egy ezredév viszonytagságai között a csodával határos szerencsével fentartanunk sikerült. Azt igenis óhajtjuk, hogy a kultura apostolainak tart-

sanak bennünket, de magyar nemzeti jellegünket semmiféle kozmopolitikus eszménykép kedvéért fel nem adjuk, el nem áruljuk. Magyar hazánkért készek vagyunk bármely áldozatra és ezen ragaszkodásunkkal a mi szülőföldünk iránt egyszersmind szolgálatot teszünk az általános emberi haladás ügyének, de előbb magyarok akarunk lenni és csak mint magyarok kulturnemzet számba menni.

Be fogjuk a jövő évi ezredéves kiállításunkkal bizonyítani, hogy a kultúra semmit sem vesz értékéből az által, hogy Magyarország határain belül magyar nemzeti jelleget ölt. Őseink *magyar* hazát hagytak reánk, mi sem tehetünk egyebet, mint hogy *magyar* hazaként védjük és bocsátjuk át az utánunk jövő nemzedékre. Hogy ezt megtehesük, mindenek előtt lángoló hazaszeretetre van szükségünk, mely szivünkéből soha ki ne aludjék, hanem szünet nélkül fennen lobogjon és folytonos hazafias viselkedésben nyilvánuljon.

Ide tartozik öröklött hűségünk koronás királyunk, ragaszkodásunk alkotmányunk, engedelmisségünk a törvények és a törvényes hatóságok iránt, valamint készségünk bármely szolgálatra, melyet tőlünk a Haza megkíván. A meddig ily ébren örködünk, ellenségeink sem mernek minket megtámadni, mert jól tudják, mennyire fokozza a hazafiai lelkesedés tüze különben is tekintélyes erőnket. Azonban mulhatatlanul szükséges azonfölül, hogy, a mire már itt az akadémia falai között hozzá kell szokniok, minden egyenlenséget és belviszályt magunktól távol tartunk, nehogy minden egyéb jó tulajdonaink daczára a válság pillanatában mint a széthullott kéve mégis az ellenség prédájává legyünk.

Mutassák meg Önök, hogy azokat az éveket, melyeket itt, mint akadémiai polgárok töltenek, arra használják fel, hogy majdan a Hazának is derék polgáraivá váljanak, hogy az itt szerzendő ismereteikkel a közjólét alapfeltételeit, a jogot és igazságot akarják és tudják is megvédeni és érvényre juttatni.

Ha, a miben nem kételkedem, Önök keblét is ilyen érzelmek dagasztják, a minőket én itt megpenditettem, akkor nyugodtan, a jövőbe vetett teljes bizalommal léphetjük át Magyarország második ezredévének küszöbét!

Ezzel az 1895. 6. tanévet megnyitom.

E megnyitó beszéd után dr. Sipos Árpád, ny. r. tanár váltotta fel az igazgatót a szószéken a következő értekezéssel:

A törvénytelen gyermek és az öröklési jog.

»Ha vétkezél, fiadban bűnhődöl, köszvényedet ő benne folytatod«, a tagadás szelleme cynikus gúnynyal ekként torzítja

el az irás ezen — félelmes fenséggel hangzó — szavait: »megbüntetem az atyák álnokságát gyermekeikben tizedizig«, miknek sulya senkire sem nehezedik jobban, mint a bűnben fogamzott törvénytelen gyermekekre.

A törvényes gyermek születését a család öröme üdvözli, fejlődését bü-zkesége kíséri, bajaiban aggódása környékezi, ön-feláldozása támogatja; a család életfeladata az, hogy: előké-szítse őt az élet küzdelmeire, testét, szellemét megedzván, a társadalomban pedig minél szilárdabb állást és tetemesebb va-gyont szerezvén számára.

A szerencsétlen törvénytelen gyermek mintha Kain-bélyeget viselne homlokán! Fogamzása bűn, születése szégyen, a családi szeretet tüzenél nem melegszik, neve eredetének gyalázatát hirdeti, jelenével, kiképzésével, jövőjével alig gondol valaki, a vérségi köteleket mindenki letagadja, a család földi javai nem az ő számára gyűjtve. Egyedül az anya vezekel egész életén át bottlá-áért gyermekével együtt, egyedül az ő szeretete a gyermek gyöngé törékeny támasza.

Ha a jogrend nagy időn át szintén ily szellemben szabályozta a természetes gyermekek jogi helyzetét, úgy rendelkezései csak kifejezői voltak a társadalom felfogásának, mely az egyháznak a családi intézmény fontosságára vonatkozó tanait mélyen átérezvén, a megfelelő szabályokat természeteseknek találta. A tételes jogszabályok a törvénytelen gyermekek helyzetét javították ugyan, a nélkül azonban, hogy a társadalom hagyományos fölfogását átalakították volna.

A természetes gyermek jogi helyzetének szabályozásánál ez egymással szorosan összefüggő kérdések merülnek fel: mily jogigények, mily jogcímen illessék meg a gyermeket nemzőivel azok életében és haláluk esetére?

Egész összefüggő kiterjedésükben e kérdések mindnyáját egy törvényhozás sem oldotta még meg tisztán a törvénytelen gyermek érdeke szempontjából; az intézkedéseken — sőt a reformtörekvéseken is — meglátszik a jóakarát a természetes gyermek és az aggodalom a családi intézmény szentsége iránt; a kérdések azonban csak a törvénytelen atya iránti viszonyra és az ő hagyatékában való öröklési igényre vonatkoznak, mert az anyával szemben e kérdések már jobbadán tisztázva vannak — még nálunk is.

A gyermek az anya nevét viseli, az gondozza, nevelteti, annak hagyatékában örököl.

Mily jogai legyenek és mily jogcímekre hivatkozzék apjával szemben? e kérdéseket a különböző magánjogok — úgy a jogigények megállapítását, mint azok címét tekintve — eltérően oldják meg s két eltérő rendszert alkotnak.

Az egyiket mondhatni u. n. atyasági kereset rendszerének, mert az anyának kereseti jogot ad a törvénytelen apa ellen: a gyermekágygyal, kereszteléssel, tartással és neveltetéssel járó költségek összegére.¹

A kereseti jog, folyományaival együtt különbözően van szabályozva és korlátozva. Egyik törvény a tartási költségek megállapítását egészen a bíróság belátására bizza; irányadó a bukott nő helyzete és a törvénytelen apa vagyonállapota lévén:² egy közülök az így megállapított tartásdíjakat csak a gyermekek 12. életévének befejezte után rója kizárólag az apa terhére, addig fele részben az atya, fele részben az anya viseli.³ Van olyan törvény is, mely a marasztalási összeget és pedig a (gyermekágygyal, kereszteléssel) egyszer s mindenkorra járó díjakat, valamint az időszakonként szolgáltatandó tartási költségeket egészen az atya számlájára írja⁴ s az utóbbiak minimális és maximális korlátait számszerűen meghatározza, de a változott anyagi körülményekre való tekintettel, utóbb a havi díjak leemelését vagy leszállítását engedélyezi.⁵

Differálnak a részletekben, a következő lényeges kérdésekben azonban egyik:

a kereseti jog alapját a házasságon kívüli közösülségből vélelmezett nemzés, tehát egy *præsumptio képezi*;⁶

a vélelmet az *exceptio plurium concubentium* igazolt kifogása vagy megdönti, vagy *solidaris tartási kötelezettséggé* teszi;

a birói ítélet az elmarasztalt alperesre atyai jogokat és kötelezettségeket nem ruház, (mert ilyenekül nem vehetjük azt, hogy bizonyos életkor betöltése után az atya — a tartásdíjak fizetése alul szabadulandó — saját kivánságára a gyermek gondozását átveheti vagy halál esetén a temetkezési költségeket viseli);⁷

a gyermek nem az atya, hanem az anya nevével viseli (kivételt egyedül a zürichi polg. törvénykönyv tesz, az is csupán a jegyesek közösülséből származott és utóházasság által

¹ Osztr. polg. törvénykönyv 1328. §.

² Zürichi polg. törvénykönyv 295. §. Ugyanigy az osztrák.

³ Zürichi polg. törvénykönyv 295., 296. §§-ok.

⁴ Osztrák polg. törvénykönyv 1328. §. Ugyanigy a szász polg. törvénykönyv.

⁵ Szász polg. törvénykönyv 1862., 1864. §-ai.

⁶ Az osztr. polg. törvénykönyv a 6—10 hónapok között; a szász polg. törvénykönyv a 182—302. napok (1859. §.). a zürichi a 38—42. hetek közötti időközben történt elhalás tényéből vélelmezi a nemzést.

⁷ Szász polg. törvénykönyv 1870., 1871. §-ok.

nem törvényesített gyermekekre, de e kivétel egyebekben a szabályt megerősíti);¹

atyai hatalom alá a gyermek nem jut, családi jogviszony az atya és gyermek között nem keletkezik és (a most említett »Brautkinder«-ektől eltekintve) a gyermek csak az anya és az anyai rokonok hagyatékából örököl, az atyai örökségből pedig ki van zárva.²

Habár a német jogfejlődés eltérő tüneteket is mutat (pl. a hesseni javaslat),³ egészben ezt a rendszert a germán jog rendszerének nevezhetni, hiszen Siehenhaar is a »német nép-jellem erkölcsi természetével« motíválja annak helyességét.⁴

A törvényes házasságon alapuló családi intézményt érintetlenül fentartja, a törvénytelen gyermek tartásáról gondoskodik — az apa terhére s ebben az élők közötti viszonyt szabályozván — a gyermeket az apa örökségéből kizárja, mindkét tekintetben gondosan óvakodván attól, hogy a törvényes család mellett egy törvénytelen családi viszonyt is teremtsen.

Ellenkezője a francia és avval rokon jogrendszereknek, miket épen az öröklési jogczim alapján: filiatio rendszerének mondhatni.

A francia magánjog, némely svájci kanton törvénye,⁵ az olasz és a romániai magánjog az atyasági keresetet vagy egészen kizárja vagy pedig meg szorítja⁶ és így a gyermek születésével, tartásával járó költségek biztosítására módot nem nyújt, annak érdekeiről az apa életében nem gondoskodik, azonban az atya által házasságon kívül nemzett és *elismert* gyermekek számára

¹ Zürichi polg. törvénykönyv 302—310. §§.

² Szász polg. törvénykönyv 2019. §. Zürichi polg. törvénykönyv 307. és 1939. §-ok. Ugyanigy az osztr. magánjog.

³ Teleszky: »A magyar magánjog öröklési része«. Indokolás 65. l.

⁴ Siehenhaar »Commentar z. d. bürgerlichen Gesetzbuche« 166 l.

⁵ Az olasz magánjog (codice civile) nemcsak kedvezőbb öröklési részhányadot biztosít a törvénytelen gyermek részére, mint a francia és azzal rokon magánjogok, de az atyasági kereset kérdésében is jórészt eltér azoktól; mert azt tiltja ugyan, de a tilalom tárgya csupán az atyai hatalmat megállapító paternitas civilis, e mellett azonban beperelhető a tartásdíjért minden atya, ki a törvénytelen gyermek származását okiratban (habár csak magán okiratban is) elismerte. Még inkább, ha ez a leszármazás (filiatio) egy büntető, civilis (avagy egy következményeiben semmisnek nyilvánított házasságra vonatkozó) bírói ítéletben van megállapítva. Ezt nem lehet egyáltalában a francia magánjog rendszerével azonosítani, mert ez inkább a két ellentétes rendszer egyeztetésére törekszik s a törvénytelen gyermek érdekében messzebb megy; hogy ez az egyeztetése a két ellentétes rendszernek sikerült-e? avagy a következtetés szemponyjából hagy-e fen kívánni valót és végleges megállapodást jelent-e? az más kérdés. L. Hector Lambrecht »Six projets de loi sur la recherche de la paternité« Grenoble. 1895. 51., 52 és 49. l.

⁶ Valais, Argau, Neuchâtel kantonok törvényei. Teleszky: u. o.

törvényes öröklési jogokat biztosít. Ez a kárpótlás azért, hogy az atya életében a törvény a gyermek érdekeiről nem gondoskodik, sőt az erre irányuló keresetektől a birói segílyt egyenesen megtagadja.

Bizonyára elég terjedelmes öröklési jogok ezek, mik még az apa törvényes leszármazóinak öröklési jogaival szemben is érvényesek, mert a természetes gyermek, ha apjának törvényes gyermekeivel konkurrál, $\frac{1}{3}$ részét kapja annak a mit örökölt volna, ha törvényes gyermekül születik; ha pedig távolabbi vérrokonokkal osztozik az apa hagyatékában, részarány reá nézve még kedvezőbb, sőt rokonok és házastárs hiányában az egész hagyatékot örökli.¹

Jól megjegyzendő azonban, hogy ezen törvényben biztosított öröklési jogok érvényesülésének előfeltételét az apa elismerése, a filiatio képezi s így egyedül az atya spontán elhatározásától függ az: érvényesüljenek-e ezen jogok vagy pedig egyáltalán ne is keletkezzenek? E lényeges körülményre vonatkozó észvevételeimet e két rendszer méltatásánál teszem meg.

Hazai jogunk legtovább marad összhangban azon társadalmi fölfogással, mely még tagadhatatlanul létezik ott is, hol a magánjogi törvények, annak álláspontját elbagyva egy vagy más irányban előrehaladtak.

Kik törvénytelen ágyból származtak: azok a vérség javai ban, diszeiben nem részesülének, nevet, nemességet, czimet nemzőik után nem nyerének; az egyházi törvény távol állítá őket a papi rendtől, a nagyobb egyházi javadalmaktól és méltóságoktól, sőt régebben kizárva voltak minden nyilvános hivatalokból is, mert származásukban a közvélemény szennyet látott (levis notæ maculam), de nem levén igazságos, hogy az ártatlan gyermek a más vétké miatt szenvedjen, a »vérhiba váltáságaról« szoló intézkedések a törvénytelen születés következményeit enyhíteni vagy elhárítani igyekeztek. De a gyermek az anya nevét viseli, azonban tartással, neveltetéssel a szülők tartoznak, mert ez természetes kötelezettség, melyet semmiféle törvény meg nem ronthat. Ebben meg van adva a kereseti jog — nem az atyaság, hanem a tartási költségek megállapítására, mert a törvénytelen nemzés (atyaság) csak a tartási kötelezettség jogalapító ténye gyanánt tekintendő, az sem az atyai hatalmat, sem az avval járó kötelezéseket meg nem állapítja, semminemű családi jogviszonyt nem teremt, hisz az efajta perek birói illetőségét megállapító újabb törvényeink is gondosan ke-

¹ Code civil art. 757., 758. Ilyenformán a svájci kantonok is. Teleszky u. o.

rülik az u. n. »atyasági kereset« kifejezést és csak a házasságon kívüli nemzésből eredő igények, valamint a törvénytelen gyermekek tartása iránt indított keresetekről szólnak.¹ E tekintetben jogunk fejlődése a német magánjog irányához alkalmazkodik, a kifejezésekben is a kérdés lényegének megfelelő óvatosságot tanusítván.

De az öröklési jogot nemzőik hagyatékában megtagadja, tehát a törvénytelen gyermek az anya hagyatékában sem örökölt,² csak az utóbbi évtizedek jogfejlődése változtatott magánjogunk szigorán, amennyiben az európai jogirodalom tanainak, még inkább pedig az osztrák polgári törvénykönyv — jogeszméink átalakítására sokban befolyással bíró — hatása folytán a judikatura a törvénytelen gyermek részére az anya hagyatékában való öröklési jogot megállapította.³ Ezzel jogfejlődésünk eljutott a német magánjogok színvonalára.

Ugy látszik azonban, hogy ott megállani nem szándékozik, hanem a törvényes öröklési jogigényt az atya hagyatékára is ki akarja terjeszteni s így a francia jogrendszer intézkedéseit a miénkkel egyesíteni kívánja.

In thesi az ellen semmi kifogás sem tehető, ha két különböző jogrendszer előnyös intézkedései egyesítettnek, föltéve, hogy eltérő természetűk ezt megtűri és hogy mindez logikai összhangban történik.

Teljesen érthető, ha a szerencsétlen gyermek sorsáért aggódó törvényhozó így okoskodik: nekem nem elég az, ha az apa bizonyos korig a *gyermek tartásának költségeit viseli*, halál esetére pedig ez nem részesül annak hagyatékában, valamint az sem elég, ha a gyermek az *apa halála után örököl*, annak életében pedig semmi törvényes igényvel sem bír: én mind a két jogigényt biztosítani akarom: *inter vivos* megadom az atyasági keresetet, *mortis causa* pedig az arányos öröklési jogot.

Ez pozitív és logikus, csak hogy akkor számot vessen a törvényhozás ennek minden jogi következményeivel s intézkedéseit megfelelő összhangban alkossa meg.

A magyar öröklési jog tervezete a törvénytelen gyerme-

¹ Régi magánjogunk álláspontjára l. Frank Ignác »Az osztó igazság törvénye 1. r. 159. l. V. ö. az 1881. évi LIX. t.-cz. és az 1893. évi XVIII. t.-cz. 5. §. b) pontjával.

² Frank i. m. 158—160. »Verböczy ugyancsak az ingatlanról szól, de mert a törvénytelen gyermekek javára sem irott törvényt, sem szokást előmutatni nem lehet, ez az ingókra is áll.« U. a. 481—483. l. Wenzel Gusztáv M. »Magánjog« 2. köt. 321. l.

³ Egy régebbi curiai határozat 1871. január 12-én 5320. sz. a., (a közbenesőket nem említve) egy újabb 1891-ben 556. sz. a. ítélte meg a törvénytelen gyermeknek anyja hagyatékában az örökrészt.

ket, valamint annak leszármazóit az anya és anyai rokonok hagyatékában oly törvényes öröklési joggal ruházza fel, mintha törvényes házasságból született volna; ugyanily öröklési jogot állapít meg az anya és anyai rokonok javára a törvénytelen gyermek és leszármazóinak hagyatékában, még pedig feltétlenül.¹

De az atya hagyatékában is örökölné, csakhogy feltételesen. E feltétel kettős: először is az öröklési jog csak akkor illetné meg a törvénytelen gyermeket, ha az atyának törvényes leszármazói, öröklésre hivatott szülői vagy házastársa, tehát — a tervezet szerint — kötele-részre jogosult szükség-örököse nincsen (rövidség okáért ezentul e kifejezést használandom), mert ha ezek közül valamelyik túléli a törvénytelen gyermek atyját, akkor annak nincs öröklési joga; másodsor, ha az atyaság az e végből rendelt születési lajstromba való szabályszerű beiktatással vagy az atyának közokiratban avagy az írásbeli magánvégrendeletek alaki kellékeivel ellátott magánokiratba foglalt beismerésével van igazolva.²

De már a távolabbi törvényes vérrokonokkal szemben — az elismerés feltétele mellett — örököl a törvénytelen gyermek és pedig az atya (mint örökhagyó) testvérével egyenlő részben, a nagyszülői törzshöz tartozó legközelebbi rokonnal (pl. az örökhagyó atya nagybátyjával) pedig úgy, hogy a törvényes oldalrokon a hagyaték egy harmadát, a törvénytelen gyermek két harmadát kapja.³ Azonban sem az atyai rokonok, sem maga az atya nem örökölnek a törvénytelen gyermek után, valamint ez sem örököl az atyai rokonok hagyatékában.⁴

Tehát: a törvénytelen gyermek az anya és anyai rokonok hagyatékában feltétlenül örökölné (és viszont) az apa hagyatékában, pedig feltételesen, az apai rokonok hagyatékában meg épen nem, valamint az apa és apai rokonok sem örökölnének a gyermek vagyonában. Ujítás ugy az anyai rokonok,⁵

¹ Tervezet 44. §.

² Az értekezet a lajstromba való beiktatást, mint az elismerés alakszerűségét, kihagyta, mert Szentgyörgyi argumentációja szerint még a születési, esketési és halálozási anyakönyvek vezetése megbízható állami organumok kezére bízva nincsenek és arra egyhamar nincs is kiállítás. Most már meg van. L. Ért. jkv. 73., 75., 76. l.

³ Az értekezet megállapodása szerint; mert az eredeti szöveg kedvezőtlenebb arányt tervezett. 45., 46. §§.

⁴ A tervezet kölcsönös öröklést javasolt, de az értekezet azt nem fogadta el. Jkv. 81. s k. l. Elég lett volna annak kijelentése, hogy az apa nem örököl s egészen felesleges az oldal rokonok felemlítése is, hisz az atya kizárásával a helyébe lépő rokonok is ki vannak zárva.

⁵ Az anyai rokonok hagyatékában tervezett öröklési jog is több, mint a mivel a természetes gyermek mainap bír; magánjogunk álláspontját a Curia egy utóbbi döntése így körvonalozza: »A törvénykezés

valamint az apa hagyatékában tervelt öröklési jog; főleg az utóbbiakban az óvatos mérséklet határai között tartva s ha mégis kifogás alá esik, az annak az igazságát bizonyítja, hogy a megalkuvás az ellentétes viszonyok között oly felrendszabályokat szül, mik a reformok sürgetőit ép oly kevéssé elégitik ki, mint azok ellenzőit.

Az alkalmazkodás a francia joghoz és az eltérés attól jogi szempontból egyaránt bírálat alá vehető; tervezet a törvénytelen gyermek öröklési jogát azon kettős feltételtől teszi függővé, hogy az apa elismerje és hogy kötelesrészt hivatott szükségörököszei ne legyenek s így az elsöben szoroson alkalmazkodik a mintához, a második pedig eltér attól.

Hogy a francia és azzal rokon magánjogokban a szerelem gyermekének örökjogát egyedül az atyai elismerés alapítja meg és ez az egyetlen feltétel, az csak természetes, hisz e jogok az atyasági keresetet tiltják,¹ s így az atyai elismerés lehet az egyedüli jogczim a törvényes örökléshez. Lehet-e azonban nálunk is a törvényes öröklés egyedüli jogczime gyanánt a filiatit megállapítani, midön a nemi közösülés tényére alapított atyasági praesumptiót és corollariuma gyanánt a házasságon kívüli nemzéstől származó, a törvénytelen gyermek tartása iránti kereseteket nemcsak a judikatura, hanem a perjogi törvények is megállapítják? Hát csak azon atya után bírjon a szerelem gyermeke öröklési joggal, a ki öt elismeri, ellenben kizárva legyen annak hagyatékából, kinek atyaságát bírói ítélet állapította meg?

Az indokolásban ezt olvasom: »alig szenved kétséget, hogy a közösülésen alapuló vélelemmel igazolt atyaságot nem lehet oly rokonsági összeköttetésnek tekinteni melyre törvényes örökösödési igény lenne alapítható: mert a vélelem alapja felette ingatag (valószínűen azt érti, hogy bizonytalan) s mert azt, a kit ezen vélelem alapján akarata ellenére nyilvánít a bírói ítélet apának, az így mintegy reá tukmált gyermekkel oly benső

állandó gyakorlata szerint a törvénytelen gyermek is bir öröklési joggal anyjának vagyonában, de e jog ki nem terjed az anya családjának illetve családtagjának olyan vagyonára, mely az anyára annak életében nem szállott át és ahoz öröklési joga csak akkor nyílt volna meg, ha az az illető családtagot túléli. 1832. ápr. 21. 6000/91. J. Sz. VI. 560. l. Márkus D. III. k. 269., 270. l.

¹ Az atyasági kereset tilalma mellett kivételesen a francia praxisban is fordulnak elő esetek, midön a bíróság a törvénytelen apát a tartási költségek megfizetésében elmarasztalja, ha t. i. az álnok házassági ígéret vagy az erőszakos csábítással kapcsolatos nemzés tényét beismeri; argumentum az 1382. artikulus, melynek alkalmazása a 340. és 341. artikulusok daczára szolgálhat ily ritka és nagyon kivételes esetekben. L. Jogt. Közl. 1876. évf. 5. sz. 4. l. közölt értekezés jegyzetét.

viszonyban levőnek tekinteni nem lehet, mint a minőt a törvényes öröklési igény feltételez.²

Jogi szempontból ez indokoláshoz szó fér. Először is úgy látszik, mintha az indokolás félreismerné azon fontos szerepet, mit a magánjog a vélelmek részére — *faute de mieux* — általában, különösen pedig e kérdésekben juttatni kénytelen. Ha a nemi közösülés tényén alapuló, vélelmezett atyaság nem tekinthető rokonsági összeköttetésnek, akkor mit szóljunk a törvényes házasságból származó gyermekek törvényes öröklési igényeihez az apai hagyatékban? hisz ezek törvényes leszármazása s annak alapján törvényes öröklési igénye is a házaseleti közösség folytán feltételezett, tehát vélelmezett nemzés tényén alapul; ős időktől kezdve állván ez a vélelem: *pater est quæm nuptiæ demonstrant*.

Ha legtöbb esetben a nemzés jogalapító tényére nézve a valószínűség nagyobb, a feltétlen bizonyság itt is hiányzik és azért a bizonyos tényből a bizonytalanra vont következtetéshez, a törvényes leszármazás vélelméhez mily szívósan kénytelen ragaszkodni a magánjog és a judikatura!

Valóban az atyai érzelmeket, a benső, szeretetteljes viszonyt, mint az öröklési jog egyik motívumát bátran kihagyhatni ebből a kérdésből, mert hányszor kénytelen a rea tukmált atyaságot — és pedig törvényes atyaságot — minden következményeivel együtt, méltatlankodva bár, de mégis elviseli a férj, ki az atyaságnak ellentmondott és perét elvesztette. A férj, midőn az atyaságnak ellentmond és azt állítja, hogy a gyermek nem tőle származik, köteles perrendszerüen azt bizonyítani, hogy a nemzésre megjelölt időszakban nejevel nem folytatott házaseleti közösséget, tartozik nejevel való közösülésének lehetetlenségét beigazolni, mert különben keresetével elutasítják, még akkor is, ha az alperes asszony a házasságtörés tényét s a gyermeknek házasságon kívüli nemzésből való származását beismeri.³

A m. kir. Curia a gyermek törvénytelenítése iránti keresetet elutasította, noha az asszony azt, hogy a gyermek házasságon kívüli nemzésből származott, a per során beismerte és a házaselek elkülönözve — bár egy helyen — éltek; a törvénytelenítést pedig csak oly esetben állapította meg ítéletileg,

¹ Teleszky u. o. 66. l.

² Osztr. polg. törvénykönyv 156., 158. §§. Zür. polg. törvénykönyv 134., 137. §§. Szász polg. törvénykönyv 1772., 1773. §§. A *code civil* elfogadható indokul világosan a nemzéshez szükséges időszak alatti távollétet említi meg, art. 312; az anya beismerésének hatályára s azzal szemben a törvényes születés védelmére nézve a többi törvényekkel megegyez, egyedüli kivételt azon eset képez, midőn a felperes férj a születés eltitkolását (*la naissance cachée*) behozonyítja; art. 313.

kötelesrészre jogosult szükségörökösök hiánya is odaállítva. Korlátolás ezen törvényes örökösök javára elképzelhető: lehet ezek törvényes örökrészének és kötelesrészének fele az, a mi törvénytelen gyermek részére megállapítandó, de egyenes és közvetlen leszármazó örökös jogigénye forogván szóban, ezt a szigorú következetesség, — a törvénytelen gyermek sorsának javításáról lévén szó — ezt a fennen hangoztatott humanizmus elve követeli.

A szöveg tehát ilyenformán helyesebben hangzanék: a törvénytelen gyermek apja hagyatékában örököl, ha a leszármazás közokiratban vagy a végrendeletek kellékeivel bíró magánokiratban van megállapítva vagy beismerve (a közokirat az ily okmányban foglalt beismerést és az atyaságot megállapító ítéletet egyaránt jelentené); ha a törvénytelen gyermek az örökhagyó szükségörököseivel együtt örököl, törvényes örökrésze felét képezi annak, a mit törvényes leszármazás esetén örökölt volna. Kötelesrésze az örökhagyó hagyatékában ugyanily korlátolt arányban volna megállapítandó, vagyis a törvényes leszármazó szükségörökös kötelesrészének felét képezné, mert a szigorú következetesség megköveteli, hogy ha a szükségörökösökkel törvényesen örököl, azokkal a kötelesrészben is partícipáljon, szintén aránylagos korlátolás mellett.

Ha már idáig jutottunk, nagy a kísértés, hogy az öröklési jogot — a következetesség és az emberszeretet csábszavaira hallgatva — az atyai rokonok hagyatékára is kiterjesszük, ha a következmények megfontolása és egy különös jelenség gondolkodóba nem ejtenének.

Mert a míg mi azon vagyunk, hogy eddig kifejtett jogunkhoz egy ellentétes jogrendszer intézményét csatoljuk, az alatt a francia-belga magánjogban régtől kezdődő mozgalom indult meg az ottani rendszer módosítására; mily kimenettel, azt — ha sejthetni is — meghatározni bajos. Különböző célzattal bár, de a mozgalom, mely már egész irodalmat teremtett, egyenesen a Code 340. artikulusának hatályon kívül helyezésére törekszik. Ez az a híres cikkely, mely az atyasági keresetet tiltja s csupán nőrablás esetén, ha az elrablás ideje a fogantatás időpontjával összeesik, adja meg a lehetőséget az érdekelteknek, hogy a nőrabló (ravisser) a gyermek atyjának nyilváníttassék. Érdemes keletkezésének előzményeivel megismerkedni.

Köztudomású, hogy a tilalom azzal indokoltatik, hogy a kereseti jog a vagyonos, tisztességes emberek botránys zaklatására és zsarolására vezetne: ez indokolás alig felel meg a valóságnak, mindenesetre pedig azután találták föl, hogy a 340. cikk törvény lett. Sem a code civil szerzőinek nem volt szán-

dékában e kereseti jog tilalma, sem az államtanács vitájában tett nyilatkozatok után nem lehetett e dispositiónak törvényerőre emelkedését várni; a Tribunat tanácskozásain a botrányos zsarolás komolyan szóba sem hozatott, ha mindjárt fel is volt említve, de azért a 340. cikk törvény lett. Mert rövid időn a mindenható első Consul részéről a Tribunat tagjainak epurálása következett s az ekként megváltozott Tribunat legközelebbi ülésén engedelmes készséggel megszavazta azt, a mitől az előző ülésen idegenkedett; így lett az atyasági kereset tilalma törvény.¹

Mi okozta az első Consul erőszakos beavatkozását? azt csak sejteni lehet; hisz e kereseti jog gyakorlatában nincs valami botránykeltő országos veszedelem, föltéve, hogy sem családi jogok, sem öröklési jogok megállapítására nem vezet.

De már az 1793. június 4-iki törvény a természetes gyermekek törvényes öröklési jogát megállapítja; ez ököklési jog már érvényben volt s az éles látásáról törvényhozási dolgokban is híres Napoleonnak figyelmét aligha kerülte ki azon tény, hogy ha már a természetes gyermekek törvényes öröklési joggal bírnak, mert ez a jog családi vagy vérségi összeköttetésen alapul, mihelyt a természetes gyermek kereseti joggal követelheti a törvénytelen leszármazás itélettel leendő megállapítását, ez a már létező törvény szerint öröklési jogot s ezzel logikai összhangban: az alkotandó törvényben családi viszonyt eredményez. Már pedig ő, a ki a forradalmi alkotások vagy (a mi itt körülbelül egy jelentőségű) a rombolások kinövéseitől akarta birodalmát megszabadítani, ilyesmit nem akarhatott; meghagyván tehát az érvényben levő törvényes öröklési jogot, az atyasági kereset tilalmával utját állotta annak, hogy a törvényes mellett egy természetes családi jogintézmény keletkezzék.

Hasonlitsuk össze a franczia jog genesisét a mi jogfejlődésünkkel rokontermészetű német jogok rendszerével.

Ezek az u. n. atyasági kereseti jog engedélyezése által csupán a gyermekágygyal, keresztelelssel járó kiadások, továbbá a törvénytelen gyermek tartása és neveltetésével járó költségek megtérítését és biztosítását czélozzák, bölcsen óvakodván a természetes családi jogviszony és az avval járó öröklési jogigények megteremtésétől.

Ily korlátolás mellett nem riadnak vissza sem a botrányok, sem a zsarolás rémképeitől. Pedig ez sokakat gondolkodóba ejt, hitem szerint tulhajtott aggodalomból. Bármennyire szokták is korunkat botrányhajhászással vádolni, bármennyire igaz is, hogy az ember — saját gyarlóságának érzetében haj-

¹ Hector Lambrecht: »Six projets de loi etc.« a 10—14. lapokon.

landó levén embertársairól a rosztat fölteni — a botrány még oly ártatlan áldozatára is legtöbb esetben rosszul titkolt kárörömmel, legjobb esetben pedig hazug részvétellel tekint, mégis a zsaroló botrány eseteivel ugy nálunk, mint a német magánjog vidékein csak nagy ritkán találkozunk. Ez csak képzelt rémkép, mint a hogy a francia jog érvelésében is legendának bizonyult.

Sőt ezzel szemben a német jogászok azt állítják, hogy sokkal czélszerűbb ezeket a költségeket egy igazságos, elfogulatlan bíró által megállapíttatni és biztosítani vagy elutasítani, mint a magánuton való korlátlan zsarolásnak kitenni tisztos férfiakat oly nők részéről, kik saját gyalázatuknak dobraütésétől nem riadnak vissza. Ha pedig valaki elkövette a bűnt, az viselje annak következményeit pénzben, szegyenben és ne lökje a szerencsétlen gyermeket a község nyakába, melynek terhei ezzel szaporodnának.¹ Ebben nincs is veszedelem, sőt a gyermekről ez által jobban gondoskodik a jog, mint a spontán elismerésre alapított s így kétes értékű öröklési jog megállapítása által.

A francia jognak előnye mellett fölhozzák azt is, hogy a botlástól visszaretent a segélytelenség félelme, azonban eltekintve attól, hogy viszont a büntelenség tudata meg a férfiakat bátorítja, a tapasztalat számadatilag igazolja, hogy a bűnös botlások és ezek következményeinek száma — az erkölcsök lazulásával — folyton szaporodik.

A helyzet vizsgáltságáról pedig, mit a szerencsétlen gyermekek számára teremt, igazán kevés dicsérni valót mondhatni. Az atya anyagi segélyétől elzárt anya legtöbb esetben összeroskad föladatának terhe alatt s a szánandó gyermek a közigazgatási hatóságok gondozása alá jut, melyek azután vidéki földészeknél helyezik el oly módon, a mint ezt a rendelkezésükre bocsátott s az állambudgetből szűken kiszabott összegek engedik. Volt eset reá, hogy a havi tartásdíj összege 4 frankban volt megállapítva, tehát — ha az agiót nem számítjuk — mintegy napi 5 kr. átlagban. Ha ezzel összehasonlítjuk a német jogok területén és hazánkban a bíróságok által megszabott havi tartásdíjak nagyságát, ha kiemeljük azt, hogy a hol a bíróság egy maximum által — melyen túl nem lehet — korlátolva van, a havi tartásdíj ott is 10 tallérban szabható ki,² — ha vesszük, hogy hazánkban is a községek az ily gyermekekért 3—4-szer nagyobb tartásdíjat fizetnek, a gyámhatóságok, árvaszékek, közgyámok és magángyámok pedig

¹ Siebenhaar id. m. 3. köt. 165., 166. l.

² Szász polg. törvénykönyv 1862. §.

a természetes gyermek sorsának gondozását feladataik közé sorolják, akkor csak egy vigasztalót láthatunk azon ritka kivételekben, midőn egy-egy atyában megszólal a lelkiismeret, gyermekét elismeri s ennek folytán egy-egy gyermek olykor öröklési igényre tesz szert.

E tapasztalatokon és adatokon alapult észlelet ösztönözhette a francia jogirót azon kifakadásra, hogy a gyermek sorsának biztosítására jobb a legrosszabb törvénytelen apa támogatása is, mint a közigazgatási hatóságé.¹

Érzik ezek valóságát a francia jogászok, mert az atyasági keresetet tiltó törvény ellen élénk mozgalom fejlődött az az irodalomban, minek gyümölcseképp tekinthető azon — részint francia, részint belga jogászoktól származó — hat tervezet, mely rövid időközökben látott napvilágot.²

De a mily nehézségekbe ütközik nálunk az u. n. atyasági keresettel összhangba hozni a természetes gyermek törvényes öröklési jogát, ép oly nehézségek állják útját az atyasági kereset behozatalának a francia-belga jogban, hol már a törvényes öröklési jog a természetes gyermekek javára egy századot meghaladó idő óta érvényben van. Mutatja ezt a tervezetek sorsa, melyek egymásután letűntek a napirendről, pedig azok között egy a híres Laurent-tól származott; hiszen a már meggyökeresedett öröklési jogot egyik sem merté érinteni s így a tervezők azon keserves dilemma előtt állottak, hogy vagy félrendszabályokat javasoljanak, mik semmiképp sincsenek logikai összhangban az öröklési joggal, vagy pedig megfelelnek ugyan a követelményeknek, de oly messzemenő jogkövetkezményekkel, miktől a tervezetők egyike-másika visszadöbrent.

A tervezetek eleinte az u. n. atyasági kereset tilalmát fentartották, mint szabályt; kivételképp: elrablás, erőszak, álnok házassági ígérettel való elcsábítás eseteiben azonban megengedik; a kérdés lényegét, annak az öröklési, ennél fogva a családi jog viszonyra vonatkozó hatását azonban alig érintik. A későbbiek már az elismerésnek nagyobbára a megítélt atyasággal egyenlő hatályt tulajdonítanak s általában kijelentik, hogy az ily gyermek az atya, illetve anya családjába lép (mert volna anyai elismerés és elmarasztalás is), a nélkül, hogy annak minden jogi következményeit kidomborítanák. Legmesszebb meggyökeresedésében az utolsó, mely talán javaslat alakjában tárgyaltatni is fog.

¹ Molinari: »La recherche de la paternité«. Revue des deux Mondes. 1875. évf.

² Berenger, Rivet, Laurent, Lejeun a szerzők. L. szövegüket Hector Lambrecht id. m.

Ez az atyasági kereset megindítását rendszerint megengedi s a tilalmat kivételesen tartja fen; ha az atyaság megállapítatik: a gyermek az atya nevét veszi föl, ha pedig a leszármazás az atyára és anyára nézve egyaránt megállapítatik, úgy, hogy az utóbbinak elismerése az előbbinek marasztalását megelőzte, az esetben a gyermeket optio joga illeti. Tetszés szerint válogathat benne: az atya vagy az anya nevét akarja-e viselni? Ugy, hogy ha Riche bankár leánya megfeldkezik magáról s a kivel a botlást elköveti, citoyen Piqueur, a gyermek az anya nevét választhatja, nem pedig a lovászét; ha ellenben a gazdag Chaud-Ryant marquis ereszkedik le egy varrónőhöz, akkor az apa nevét követelheti. Ennél már csakugyan lehetetlen jobban gondoskodni a törvénytelen gyermekről, csak az a kár, hogy azt nem lehet tudni, hogy miként fogná gyakorolni például a hat vagy három éves gyermek egy év alatt az optio jogát.

A gyermek tehát fölveszi az atya nevét, ez köteles őt táplálni, tartani, neveltetni s e kötelesség a törvénytelen gyermek törvényes leszármazóira is kiterjed, még pedig — ha az élmezést és tartást fizetni nem képes — saját lakásában és családi körében; hogy ily családias viszony mellett e kötelesség kölcsönös, azt, úgy hiszem, mindenki természetesnek találja.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A mint látható, ezen tervezet a család tagjává teszi a természetes gyermeket és a törvényes családi viszony mellett megteremti a törvénytelen. Ha az atyasági kereset kivételesen fentartott tilalma akarja a törvényes családi intézményt megvédeni, úgy ez nagyon rossz védelem; törvényes férj ellen, továbbá, ha a megesett nő oly közeli rokona a csábitónak, hogy köztük házasság nem köthető, nincs helye atyasági keresetnek (art. 3. 4.); e tilalom megvédeni igyekszik ugyan a törvényes család belső békéjét és megóvjá a család nevét botránnyos természetű perektől. De igazságtalan, mikor rosszabb helyzetbe juttatja az ilyenek házasságonkivüli nemzésből eredő törvénytelen gyermekeket, mint a többieket; ez a megkülönböztetés a törvényes család érdekében, azonban a szerencsétlen gyermek rovására történik, másrészt azon férfit, ki talán fiatalkori könnyelműségében vétkezett s ennek folytán a kényes természetű törvénytelen családi kötelék nyügét viseli, elzárja a törvényes család alapításának lehetőségétől. Tegye tul magát a feszélyező tekinteteken és nősüljön meg, törvényes családi életének nyugalmára a már létező természetes családi kötelék romboló hatását rövid idő alatt éreztetni fogja. Nem változtat ezen azon kijelentés kijelentés sem, mely szerint »a gyermek az atyával szemben a törvényes gyermekek jogaira nem tart hat igényt« (art. 10.), mert hisz a természetes gyermeket az

ítélet sem teheti törvényes leszármazóvá, de meg ez a kijelentés nem is a természetes családi viszonyra vonatkozik, hanem — a mint a következő bekezdés mutatja — az örökjogra: »a törvénytelen gyermek öröklési jogait a Code Civil örökösödési fejezete szabályozza«. Így szól a magyarázó kijelentés: ha ez azt akarta jelenteni, hogy az öröklési arány különböző volta ez által nem szenved változást, hanem érintetlenül fennmarad, akkor ez a kijelentés felesleges, ha pedig azt jelentené, hogy az atyaságot megállapító ítélet mellett a törvényes örökösödéshez külön alakszerű elismerés szükséges, mert a bírói ítélet, mely a leszármazást megállapította, nem elégséges jogczim, akkor mindaz, a mit a magyar tervezetre megjegyeztem, itt is alkalmazható.

Eljutott tehát a belga tervezet csaknem oda, a hová a kényszerű következetesség mellett eljutnia kellett és még kérdés, hogy ott megállhat-e? nem lesz-e kénytelen a törvénytelen gyermekek között tervezett s ép oly következetlen, mint igazságtalan megkülönböztetést és ezzel az atyasági kereset minden kivételes korlátozását is elejteni? a mikor aztán a törvényes család intézménye minden hullámtörő gáttól megfosztva, a felbontás veszélyének lesz kitéve.

A természetes gyermek fölveszi az atya nevét, a mit a törvényes leszármazók viselnek, az apa köteles őt táplálni, tartani és nevelteni, még pedig nemcsak őt, hanem lemenőit is; bizonyos körülmények között pedig a tartási és neveltetési kötelezettséget saját lakásán teljesítheti, igaz, hogy kivételesen, de a kivételt a gyakorlat lassankint szabály erejére emelheti.

A gyermekre ruházza az apa nevét, beviszi azt a családi körbe, az atyai hatalom alá helyezi — tényleg, — mert ha külön gyámi képviseltről nem gondoskodik, ezek után csak természetes, hogy a kiskoru annak hatalma alatt álljon, a ki táplálja, tartja, nevelteti s ezzel bizonyos életpályára előkészíti, azt számára ezáltal kiválasztja: már ezekhez — hogy a családi viszony teljességéhez mi se hiányozzék — bátran odacsatolható azon jog, hogy a gyermeket visszakövetelhesse, fölötte a házi fenyték jogát gyakorolhassa, házasságra lépését — míg kiskoru — megengedhesse vagy megtagadhasa és így tovább.

Az is alig hihető, hogy az ítélettel megállapított apaság mellett a törvényes örökléshez még külön az elismerés jogczime fog követeltetni, mert ez azonfelül, hogy ilyen előrehaladott irány mellett egészen érthetetlen, a gyermek öröklési jogigényét az atya önkényes elhatározásától tenné függővé.

A törvényes család mellett, sőt gyakran annak kebelében elhelyezkednék tehát a természetes család s a gyermekek között egyedüli különbséget a törvényes örökrész kisebb-

nagyobb hányada képezné, de mert ez szükségkép visszavonást, egyenlenséget támasztana a *testvérek* között, nem lehetetlen, hogy a két-egy család házi békéjének érdekében a jövő jogalkotás ezt a különbséget is megszüntetendi s akkor a két-féle család között csak keletkezésük jogcímére nézve lesz különbség.

Égészen ide fog-e fajlani a jogfejlődés, azt határozottan állítani nem lehet, de hogy azon az úton van, az bizonyos.

Hiszzen logikai kényszerrel ideutalja az atyasági kereseti jog következményeit a természetes gyermek törvényes örökjoga.

Mert a törvényes öröklési jog az egyenes és oldalágbeli rokonoknál a törvényes vérségi, a hitvestársnál pedig a házassági, mindnyájánál tehát a családi köteléken alapul; mihelyt a törvénytelen gyermeket és annak leszármazóit a jog törvényes örökléssel ruhazza fel, mihelyt versenyre bocsátja az osztózásnál a családtagokkal, — hogy milyen arányban? az elvi szempontból irreleváns, — *már tényleg és azonnal a családba állította s a családtagok közé sorozta!*

Ha már tényleg a családtag jogai illetik meg a természetes gyermeket, ha már ő a családi kötelékbe föl van véve — *mortis causa*, — mi természetesebb, mint az, hogy ha a családi viszony megállapítása — *inter vivos* — atyasági kereseti jog alapján megengedtetik, az szintén családi köteleket teremtsen itt is, a mi már különben is megvan amott. Az első consul sejthető aggodalma igazoltnak látszik; a fenyegető baj diagnózisát vagy ha úgy tetszik, prognózisát jól csinálta meg, a therapiát vagyis az orvosszer alkalmazását azonban eltévesztette, midőn a törvényes öröklési jogot a természetes gyermekek részére érintetlenül hagyván, az atyasági kereset tilalmával vélte a baj kifejlődését megakadályozni. Az 1793-iki juniusi törvényt kellett volna eltörölnie és a helyett: a házasságonkívüli nemzéstől eredő igényekre s a gyermek tartására irányuló kereseti jogot törvénybe iktatni, a mit helytelenül neveznek atyasági keresetnek, mert az családi jogviszony létesítését nem eredményezi. Ellenben a valóságos atyasági kereset nevére méltó, mert a törvényes örökjogból folyó családi köteléki viszonyt áll összhangban az a kereseti jog, mit a francia-belga jogreformok terveznek, hiszen oly családi jogviszony megállapítását czélozzák, melynek csirája — a törvényes öröklési jog — egy századot meghaladó idő óta nyugszik a francia jogélet talajában s most a viszonyok kedvezvén, az atyasági kereset tilalmának áldatlan következményei pedig érezhetők lévén, — életre kél.

A magyar öröklési jog tervezete a természetes gyermek törvényes öröklési jogigényét jóval szerényebb méretekben álla-

pitja meg; mérsékelt irányában kevésbé következetes, a nélkül, hogy megszűnnék veszélyes lenni.

Mert hogy nálunk, hol a törvénytelen leszármazás megállapítására megvan a kereseti jog és a bírói ítélet jogcíme, az öröklési jogigényhez még egy külön elismerés jogcíme is szükségeltessék, egészen indokolatlan, mivel ha e térre lépünk, egyedül a gyermek törvény által biztosított érdeke, nem pedig az atya érzelme az irányadó:¹ a filiatio csak kivételesen, oly esetekben, midőn az atyaság bírói ítélettel nincs megállapítva, képezhetne jogcímet a törvényes örökléshez. Hogy mérsékletben a természetes gyermek javára csak az esetben adná meg a törvényes öröklési jogot, ha az atyának szükségörököszei nem volnának, az amellet, hogy kevésbé következetes, mégis veszélyes marad.

Mert a bonczoló analysis csakhamar fölfedezi »a vérségi kapcsolatot, mely tagadhatatlanul létezik« és a mire Czorda Bódog reá is mutatott, a nélkül, hogy a következtetést abból levonta volna.² Hangoztatni fogják, — hogy:

az elismert gyermek vér az apa véreből, annak közvetlen leszármazója s ha már e vérségi kapcsolat alapján törvényes öröklési jogot biztosítunk számukra és ezzel a családi kötelekhez jogcímet adunk neki, legyünk következetesek és ne korlátozzuk az örökjogot arra az esetre, midőn az örökhagyónak köteles részre jogosult örököszei nincsenek;

ez a korlátozás különben is inpraktikus, mert az atya — ha az elismerésre reászánja magát, végakarati intézkedés vagy élők közötti ajándékozás által célját éri;

nincs mit tartani attól, hogy minél nagyobb jelentőségűek az elismerés következményei, annál ritkábban fog az előfordulni, mert a lelkiismeretlen atyát a legsekélyebb előny is visszatartja, ellenben az, kinél a jobb érzés győz, az a nagyobb horderejű következményekkel is számot vet;

mindezeknél fogva a francia, olasz, stb. törvényeket követve, a természetes gyermek részére — bár a hányadra nézve a korlátozásban megnyugodnék — a feltétlen öröklési jog biztosítását kívánná, mint a hogy ezt az értekezleten Oberschall ki is fejezte.³

Következetesség szempontjából e fellogásnak igazat adok, ha már az öröklési jog eszméjével meg kell barátkozni; hozzáteszem azonban, — és itt Halmosyval tartok — hogy az ítélettel megállapított atyaság szintén jogcímet adna a törvényes örök-

¹ Halmosy ugyanily értelemben nyilatkozott. Jkv. 76. l.

² Czorda B. felszólalásában. Jkv. 74. l.

³ L. Oberschall beszédét. Jkv. 72. l.

léshez, mert ennek azután gyakorlatibb következményei volnának s a természetes gyermek öröklési jogát feltétlenül biztosítaná, nem bizván azt az apa önkéntes elhatározására, érzelmére és kényére. Az apa érzelmeitől függő elhatározásra alapított törvényes öröklési igény, mely csak másod sorban és feltételesen akkor érvényesül, ha az örökhagyónak kötelesrészre hivatott szükségörökösai nincsenek, csaknem teljesen értéktelen a törvénytelen gyermekre, mert azok helyzetén ritka esetben fogna segíteni; annyi előnyt, sőt még többet is, mai jogunk szerint is biztosíthat az apa végakarati intézkedés által.

De a törvényes öröklési joggal tényleg a család tagjává avatja a természetes gyermeket, csakhogy oly vonalba állítja őket, ahol — közvetlen leszármazásukat tekintve — nem soká maradhatnak s ahonnan a vér törvényeire való hivatkozással az őket megillető hely elfoglalásához segíti őket a jogi következetesség követelménye, melyet e félintézkedések értéktelenségét felismerő tapasztalat támogatand.

Kifejlődik a francia és olasz magánjogok intézményeihez hasonlóvá és már érvényben találván a természetes apa elleni kereseti jogot, midőn az öröklési jogigény cziméül azt is átveszi, egyuttal annak alakítását valódi atyasági keresetté — a következetesség kényszerhatása alatt — erőszakolja csak úgy, mint a francia- belga magánjogban, hogy a törvényes családi intézmény ellen megkezdje romboló hatását.

Mert az nem valószínű, hogy a jogunkban meghonosodott u. n. atyasági keresetet a törvényhozás megszüntetné és eltávolítaná, — bár a tervezet készítője — tudomásom szerint — ettől nem idegenkednék,¹ ha pedig fentartja, a törvényes öröklési jog behozatala folytán annak végzetes átalakulása: családi viszonyt alkotó valóságos atyasági keresetté csak idő kérdése; mert az okok azonossága az okozatok azonosságát is jelenti s a fejlődés törvényei egyformák lévén, nem remélhetjük, hogy a dolgok lefolyása a mi kedvünkért kivételt képezend.

Nézetem szerint haladásunk eddigi ösvényéről átlépve a törvényes öröklési jogrendszer terére s föl nem adva az eddigi u. n. atyasági kereset rendszerét, időszakonként lehet megállapodás, de a fokozatos fejlődés végeredménye szükségkép az lesz, hogy a törvénytelen gyermek bírói ítélet vagy atyai elismerés czimén feltétlen öröklési jogot nyer, a mely csupán a hányadban lesz korlátolva — egyelőre, továbbá annak megfelelően a gyermektartásra irányuló kereseti jog átalakul valódi atyasági keresetté, mely atyai hatalmat és természetes családi viszonyt szülend — a törvényes családi intézmény rovására.

¹ Az 1871. évi jogászyűlésen tett indítványa.

Éz nem épen egyéni aggodalom, hisz az értekezletre egybehívott illustis szakférfiak közül: Barta, Berczelly, Szentgyörgyi, Halmosy és Köves szinte kifejezést adtak aggályuknak s a törvényes öröklési jog megadása ellen nyilatkoztak,¹ úgy, hogy a szavazatok egyenlősége is csak oly módon jött ki, hogy a tervezet pártolóihoz számíttatott Oberschall, a ki pedig a következetesség érveire támaszkodva, egészen a francia és olasz magánjogok feltétlen örökjogigényeit követelte a természetes gyermekek számára s a praesumptió nagyobb hatásától sem idegenkedett, mire a tervezet készítője azon ellenérvvel válaszolt, hogy »ily merész ugrást megtenni nem lehet egyszerre«. (Egyszerre nem, hanem majd később és fokozatosan megteszik mások!)

Az ily módon megállapított szavazategyenlőség mellett az elnöklő igazságügyminiszter a tervezet javára döntött.

Köztudomásu, hogy a tervezet más — de mint a jelen kérdés fejtegetése is mutatja — igen helyes okból azért vétegett le a napirendről, mert a családi jog a törvényes öröklési joggal szorosan összefüggvén, a kettő együttes, összhangzatos megoldásra vár. A most tárgyalt kérdés szempontjából nincs okunk bánkódni tárgyalásának elodázása miatt.

De a törvénytelen gyermekeknek sem az az egyéni érdeke, hogy az önökkel szembe kerüljenek, hanem az az érdeke, hogy az önökkel szembe kerüljenek. Azonj kétes értékű előnyt, mit számukra kilátásba helyezett, most is elérhetik az adoptió, végrendeleti intézkedések, hagyományozások és ajánldékozások alakjában, hisz a ki az elismerő nyilatkozatot joghatályljal megteheti, az ezen jogügyletekhez is bir jogeselekvényi képességgel.

Ohajtandó, hogy a tervezet ezen része megváltozott alakban kerüljön elő. Bármennyire szíven viselje is — minden emberrel — a törvényhozás a szerencsétlen természetes gyermekek mostoha sorsát, nem feledkezhet meg arról, hogy e kérdést egyedül és tisztán a törvénytelen gyermekek érdekei szempontjából nem ítélni meg, hanem kénytelen megemlékezni azon keserves köteletségéről, mely sokszor reakényszeríti a kérelhetlenséget, midőn az állam létalapját képező intézmények érdekéről van szó, és így kötelezi arra, hogy a törvényes családi intézményt, az állam és társadalom jog és erkölcsi rendjének érdekében érintetlenül fentartsa, ha mindjárt annak következményei alatt egyesek szenvednének is.

Bármiképp szabályoztassék is a törvénytelen gyermek jogi helyzete, azért az mindig hátrányos marad, mondja a francia jogiró,² mert a szeretetteljes viszonyban élő szülők jó példája

¹ L. jkv. VIII. ülés, V. fej. tárgyalásairól szóló részt.

² Mollinari: »La recherche de la paternité« id. m.

mindig hiányozni fog, s azt sem neveltetéssel, sem pénzzel pótolni nem lehet.

A házasságon kívüli nemzésből származó igényeket és főleg a tartás iránti kereseti jogot lehet szigorubbán, részletesebben szabályozni, a havi díjak minimális összegét tisztességesen megállapítani, biztosítására a legmészebb menő intézkedéseket engedélyezni, az ily perek elintézését soron kívül elrendelni, bélyeg és illetékek alól felmenteni, a felperesi képviselőt ingyenes ügyvédi kötelességgé minősíteni, a gyermek kiskorúsága alatt elhalt atyának hagyatékában a tartásdíjat mint adósságot az előnyös tételek közé sorozni,¹ a járandóságot a hagyatéki ügyek lebonyolítása alatt folyósítani; mindezt megteheti s még többet is megtehet a magánjogi törvényhozás, de a gondjaira bízott nagy érdekeket nem kockáztathatja oly egyéni szerencsétlenségek orvoslására, miket enyhíthet ugyan, de a maguk teljességében úgy sem szüntethet meg semmifele magánjogi szabály.

Ezzel a megnyitási ünnepély véget ért.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A tanári karra vonatkozólag a következő adatok említenők:

Dr. Molnár Imre ny. r. tanár, a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister urnak 1895. évi september hó 24-én 51809. sz. a. kelt rendeletével 1895. évi november 1-től számítva a *negyedik*; Dr. Persz Adolf ny. r. tanár a f. évi január 10-én 774. sz. a. kelt rendelettel f. é. febr. 1-től a *harmadik*; Dr. Bozóky Alajos igazgató-tanár, folyó évi október hó 1-től az *ötödik* ötödévi 100 frtnyi fizetési pótlék élvezetébe lettek előléptetve.

A lefolyt tanév végén a nagyváradi tankerületi főigazgatóság területén lévő középiskolákban tartott érettségi vizsgálatokhoz a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr f. é. april 4-én 17741. sz. a. kelt rendeletével vizsgálati elnökökül kiküldötte: Dr. Bozóky Alajos kir. tanácsos, igazgatót a temesvári kath. főgymnasiumhoz, dr. Sipos Árpád ny. r. jogtanárt a verseczi főreáliskolához és a fehértemplomi főgymnasiumhoz, dr. Molnár Imre ny. r. jogtanárt a temesvári főreáliskolához,

¹ Hector Lambrecht id. m. ugyanilyenforma javaslatot tartalmaz. V. ö. Frank Ignác hasonló véleményét id. m. 481—483. l. E kérdést tárgyalták ezikkeikben: Basch Gyula, Borsitzky Imre, Dreiszinger Kálmán, Osváth Imre, Róth Ferencz és Schuster Rudolf.

a lugosi főgymnasiumhoz és a debreczeni középkereskedelmi iskolához.

A lefolyt tanév nevezetesebb eseményei a következők:

1895. évi okt. 4-én mint ő csász. és apostoli kir. Felsége legmagasabb nevenapján a tanári kar s az akadémiai ifjuság testületileg megjelent a l. sz. székesegyházban tartott ünnepélyes hálaadó isteni tiszteleten.

1896. évi május 9-én képviselve volt a mi akademiánk a helybeli állami főrealiskola által a kereskedelmi palota dísztermében, valamint a prémontrei főgymnasium által saját dísztermében rendezett ezredéves ünnepélyeken.

1896. évi május 10-én testületileg vettünk részt a helybeli l. sz. székesegyházban főmagasságú dr. Schlauch Lőrincz bibornok-püspök úr által fényes segédlettel tartott ezredévi hálaadó isteni tiszteleten.

1896. évi május 11-én Nagyvárad város, május 12-én pedig Biharvármegye törvényhatósági bizottságai disztülése is volt akademiánk képviselve.

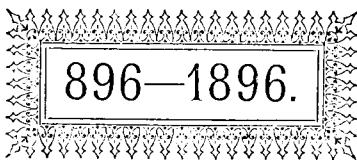
1896. évi május 17-én képviselve voltunk a helybeli gör. kath. román tanítóképezde által saját nagy termében tartott hazafias millenniumi ünnepélyen.

1896. évi május 25-én részt vettünk a helybeli l. sz. papnevelő intézet borromaei sz. Károlyról nevezett magyar egyházirodalmi iskolájának, a papnevelő intézetben tartott millenniumi ünnepélyén.

1896. évi május 31-én ugyancsak magyar hazánk ezredéves fennállása alkalmából saját dísztermünkben Emlékünnepélyt rendeztünk, melynek leírását Évkönyveink alább következő lapjai tartalmazzák.

1896. évi június 27-én tartotta meg a biharmegyei és nagyváradi történelmi és régészeti egylet fényes közönség jelenlétében a l. sz. püspöki rezidenczia nagy aulájában disztülését, mely alkalommal az új muzeum épület, ezen hazánk egész keleti és délkeleti vidékére kiható nevezetes kulturális intézet, melyben az egylet saját tárlatán kívül megboldogult Ipolyi Arnold püspök gazdag gyűjteménye van elhelyezve, az ezredév emlékére ünnepélyesen megnyitott. Ebben az ünnepélyben is részt vettünk.

Az akademia ezredéves ünnepélye.

A tanári kar már a f. 1896. évi január havi értekezletében elhatározta, hogy az akadémiai ifjuság hazafias érületének felbuzditása czéljából, az intézet falain belül méltóan megüli hazánk ezeréves fennállásának emlékét. Li Márczius 9-én pedig leérkezett dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr ő nagyméltóságának 10831. sz. a. kelt rendelete, melyben abbeli óhaját tudatta az igazgatóval, hogy felső iskoláink azokat a magasztos ünnepélyességeket, melyek a f. év tavaszával reánk következő hónapokban az ország minden fiát egy szent érzelemben egyesitik, fényben és tartalomban az által is emeljék s öregbítsék, hogy a magok körén belül a tanári kar és az ifjuság, ugy nemkülömben a helybeli művelt társadalom részvételével külön ünnepélyt rendezzenek, melyen a ritka évforduló jelentősége megfelelő méltatásban részesíttessék. Egyuttal a minister úr az országos ünnepélyekben való résztvehetés czéljából az intézeti tanárok és hallgatók részére folyó é. május 2-tól 8-ig a szorgalmi időből szünetet engedélyezett.

Az igazgató a fentebbi rendelet vétele után a tanári karral egyetértőleg megállapította a tartandó ünnepély programját, melyet a minister úr ő nagyméltósága folyó évi márczius 27-én 14929. sz. alatt kelt rendeletével helyben is hagyott.

Ennek következtében az összes hatóságokhoz-, tan- és közmívelődési intézetekhez, valamint a helybeli intelligenzia előkelő tagjaihoz díszesen kiállított, nemzeti szintű szegélybe foglalt következő szövegű meghívó intéztetett:

A NAGYVÁRADI KIR. KATH. JOGAKADEMIA
MAGYARORSZÁG EZER ÉVES FENNÁLLÁSA
ALKALMÁBÓL

1896. ÉVI MÁJUS HÓ 31-IK NAPJÁN. SAJÁT DÍSZTERMÉBEN

EMLÉKÜNNEPÉLYT

rendez, melyre

N. N.

urat

HAZAFIAS TISZTELETTTEL MEGHIVJA

Dr. BOZÓKY ALAJOS

BCU Cluj / Central University kir. tanácsos, igazgató.

PROGRAMM:

1. Délelőtt 10 órakor ünnepélyes »Te Deum« a prémontrei templomban. Az isteni tisztelet végeztével
2. Felvonulás a jogakademia dísztermébe.
3. »Szózat«; énekli a jogakademiai dalárda.
4. Megnyitó beszéd, tartja dr. *Bozóky* Alajos, igazgató.
5. Ünnepi óda, írta *Rácz* Mihály, szavalja *Mondok* Sándor II. éves joghallgató.
6. A magyar közjog némely jellemző vonásai. Irta és felolvassa dr. *Nagy* Ernő, ny. r. jogtanár.
7. »Hymnusz«; énekli a jogakademiai dalárda.

A mondott napon már messziről hirdette egy az épület ormáról lengő, Magyarország állami czimerével ellátott, hatalmas nemzeti lobogó, hogy akademiánk ünnepet ül.

Délelőtt 10 órakor méltóságos Winkler József vál. püspök ur a prémontrei templomban Te Deum-mal egybekötött infulás nagy misét mondott, melynél dr. Székely István akadémiai hitszónok és a növendékpapok segédkeztek, az isteni tisztelet végeztével a meghívott ünneplő közönség a díszterembe vonult, mely erre az alkalomra zsufolásig megtelt.

Az akadémia bejárata, lépcsőháza és díszterme zöld galnyakkal, élő dísznövényekkel nemzeti színű lobogókkal és címerekkel izlésesen fel volt díszítve.

A válogatott közönség soraiban előkelő hölgyek s a helybeli értelmiség minden osztálya volt képviselve. Megjelentek névszerint: dr. *Beöthy* László főispán, *Winkler* József és dr. *Nogáll* János felszentelt püspökök, *Sal* Ferencz kir. tanácsos, polgármester, *Ritoók* Zsigmond a kir. tábla elnöke, *Nátafalussy* Kornél kir. tankerületi főigazgató, *Hlatky* Endre az ügyvédi kamara elnöke, *Rádl* Ödön, a nagyváradai Szigligeti-Társaság elnöke, *Des Echerolles-Kruspér* Károly nagyhirtokos, *Kotunovics* Sándor, prémontrei főgymnasiumi igazgató, a tanári karral, *Krüger* Viktor, az állami főreáliskola igazgatója a tanári karral, *Czvek* Kálmán, *Nagy* Ferencz, *Imrik* Péter, *Poyvár* Dénes és *Medvigy* Mihály kir. táblai bírák, *Papp* János megyei főjegyző, *Tóth* Dezső megyei főügyész. *Papp* János városi tanácsos, *Tóth* Márton városi ügyész, *Bulyorszky* József kir. ügyész, dr. *Hoványi* Ferencz városi főorvos, *Géczy* Lajos püspök-urad. kormányzó, *Hoványi* Géza takarékpénztári vezérigazgató, *Rácz* Mihály városi főjegyző, *Réz* Mihály községi elemi iskolai igazgató, *Stark* Gyula r. kath. elemi iskolai igazgató, számos ügyvéd, bíró, tanár, tisztviselő, az államvizsgálati bizottságok kültagjai stb.

Az ünnepély kezdetét vette a »Szózat« eléneklésével, melyet a közönség állva hallgatott végig

Azután dr. *Bozóky* Alajos igazgató a nemzeti címerrel és élővirágokkal feldíszített szószékre lépve, a következő beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt vendégeink!

Szeretett akadémiai ifjuság!

»Él az a magyarok Istene, hazánkat
 Átölelve tartja atyai keze;
 Midőn minket annyi ellenséges száza
 Ostromolt vak dühhel: ő védelmeze.

Petőfi.

Ép az imént szállott fel hálaimánk a Mindenhatóhoz ama kiváló kegyelemért, melylyel bennünket elárasztott az által, hogy a magyar nemzet ezeréves fennállását megérnünk engedte.

Honszerző és fentartó őscink dicső példáját alig is követhettük volna méltóbban, mert történelmünk tanúsága szerint

ők is minden fontosabb lépés, minden nagyobb horderejű vállalkozás alkalmával már a pogányság korszakában, és még inkább a keresztény vallás felvétele után áldásért fohászkodtak a magyarok Istenéhez.

Bár korunkban a vallásos érzület hanyatlását tapasztaljuk, épen nemzetünk ezeréves fennállásának megdönthetetlen ténye a legalkalmasabb mozzanatok egyike a hanyatló vallásos érzület újból való fölélesztésére és megszilárdítására. Avagy van-e csak egy is közöttünk, a ki ne érezné lelkében, hogy a magyar nemzet fennmaradása Isten csodája, mert ha nem öröködik vala fölöttünk az isteni Gondviselés, csupán a magunk erejéből bajosan éltük volna tul azt a temérdek viszontagságot, a mely nem egyszer a sír szélére sodorta nemzetünket. Hogy végkép el ne vesszünk, a legváltóságosabb időkben mindig honmentő férfiakat támasztott Isten mi közöttünk, kik igazán az ő sugallatából mindannyiszor a szerencsés kibontakozás felé vezették a sokat hányatott nemzetet.

Nem pusztá költői szólam tehát, hanem a lelkünk mélyéből fakadó meggyőződés mondatja velünk, hogy a »magyarok Istene« öröködik fölöttünk. Ezeréves fennmaradásunk csodálatos titkát csak így vagyunk képesek kielégítően megmagyarázni, mi pedig örömezt ragaszkodunk ehhez a magyarázathoz, mert csak ez áll összhangzásban őseink viselkedésével, kiknek nyomdokait követni első és legszentebb kötelességünk, hisz a tőlük öröklött vallásos érzülethez való szívós ragaszkodás egyszersmind a legmegnyugtatóbb biztosíték arra nézve, hogy a többi hazafias erények gyakorlásában sem maradunk őseink mögött.

A letűnt századok megszámlálhatatlan példáit mutatják őseink önfeláldozó hazafiságának, de hazafiságukat mindenkor egyuttal mély vallásosság lengé át, mert a kettőt egymástól elválaszthatatlannak tartották. Akár szent István első apostoli királyunk egész kormányzati rendszerét és törvényhozását, akár Szent László király világszerte ismeretes lovagias gondolkozását, akár IV. Béla, hazánk második alapítója kormányát, akár Nagy Lajos fényes udvarát, akár Hunyady Jánosnak dicső haditetteit, akár a még mainap közmondásos igazságszeretetéről híres Hollós Mátyás férfiás jellemét, akár a török járom lerázása végett vívott háboruinkat szemléljük, mindenütt a vallásosság párosul a hazaszeretettel, sőt épen a vallásosság buzdítja egyaránt az uralkodókat és a nemzetet a hazaszeretetre »Utódjai azon őseknek, kik csatabárdjaikat villogtatták a honfoglalásért — a szent kereszt jelvényét tüzik ki a hon megtartásáért.«¹ Ma már senki sem kételkedik a fölött, hogy akkor és egyedül az által

¹ Vaszary Kolos Bevezetése a Magyar nemzet Történetébe.

lőn a nemzet fenmaradása és életerős fejlődése biztosítva, a midőn Szent István király a keresztény népesaladok közzé bevezette. »A nemzet ős természete, a szent hit nemesítő hatása alatt gazdag forrásává lett a legszebb erőnyeknek. A szilaj harczi kedv bajnoki hévvé tisztult, mely egyaránt tudott küzdeni és vérzeni Istenért, honért és embertársáért; a zsákmányolás merész vágyát fékezte a jog tisztelete; nagylelkűség szedte le a szolgák ezreiről a rabság bilincseit s ez által hatalmas ébresztőjévé fejlődött a közszabadság tudásának.«¹

Olyan nemzet, mely a feje fölött elviharzott ezredév mulva is él és fejlődik, még pedig ugyan abban a hazában, melyet ezer évvel ezelőtt férfias harcban szerzett volt magának, bizonyára számot tarthat az egész művelt világ tiszteletére és becsülésére, mert ezen megczáfolhatatlan tény legszólóbb bizonyítéka annak, hogy ez a nemzet derekasan közreműködött az emberi nem közös czéljának és rendeltetésének elérésében t. i. a közművelődés, a fokozatos fejlődés előmozdításában és folytonos terjesztésében. Hiszen ellenkező esetben, a létökben és érdekeikben fenyegetett többi nemzetek már régen vállvetve üldözték és kipusztították volna az élő nemzetek sorából. A magyar nemzet pedig nemcsak hogy nem volt soha ellensége a nyugati civilizációnak, sőt épen megfordítva, megbecsülhetetlen szolgálatokat tett annak a nyugati civilizációnak az által, hogy több ízben épen ő fogta és tartóztatta föl pusztító előnyomulásukban az Északról és Keletről Európára törő barbárokat, miközben nemcsak saját kulturája esett aldozatul, hanem saját nemzeti élete is már-már hajszálon függött. De bár körös körülötte folytonosan újabb és újabb nemzetek és államok keletkeztek s majd ismét elenyésztek, rajta mint kimozdíhatatlan szirten megtörtek a háborgó tengernek vészes hullámai. Magyarország ma is áll, a magyar nemzet pedig él és virul. Ebben a tényben az erkölcsi világrend megnyilatkozását látjuk, jutalmát az érdemnek, melyre a magyar faj az által lett méltóvá, hogy a honalapítástól kezdve egészen a mai napig mindig a szabadságért küzdött, sem másokat le nem igazott, sem magát leigázatni nem engedte. A történelemből tudjuk, hogy az őseink megjelenése előtt e haza földjén lakott népek egyike sem volt képes a kikerülhetetlen viszontagságokkal dacolni tudó tartós állami szervezetet létesíteni, holott a magyarok által alapított ország kezdettől fogva az állandóság garanciáival bírt és ezeket a mai napig megőrizte. Mert őseink az itt talált különböző fajú népeket még meghódolásuk után sem tekintették rabszolgáknak, hanem testvérekül fogadták őket, kiktől nem

¹ Ugyanott.

kivántak egyebet annál, mint hogy velök együtt szeressék és védjék meg e hazát, mely mint magyar haza sem szűnt meg az ő hazájuk lenni. Kik idegen származásuk daczára önként beolvadtak a magyarságba, mert czélszerűnek és hasznosnak találták, azokat a magyar nemzet örömmel ölelte kebléhez, de erőszakkal sohasem olvasztott testébe senkit, sem nyelve, sem hite miatt nem üldözött senkit, sőt több ízben egész népfajoknak, melyek másutt üldözést tapasztaltak, vendégszeretőleg menedék-helyet adott a saját hazájában s az itt letelepülteket igen széles-körü, a történelemben példa nélkül álló, szabadalmakkal ruházta föl. És ezt a politikát az idegen ajku testvéreinkkel szemben ma is követjük, kivévén hogy privilégiumokat ma már nem osztogatunk, mert magunk is lemondunk a saját privilégiumainkról ugyancsak a közszabadság nevében és érdekében. Csak ilyen páratlan tolerancia mellett volt lehetséges, hogy egy egész ezredév leforgása után és daczára a más ajku és más hiten lévő testvéreink mai napig háborítatlanul megőrizhették nyelvüket és vallásukat. De éppen ez a páratlan tolerancia, mely kezdet-től fogva a magyar faj kiváló sajátsága volt, egyszersmind legfényesebb bizonyítéka az ő szabadságszeretetének, ez pedig olyan varázsvessző, melynek elbűvölő erejével szemben hasz-talan minden ellenünk szőtt ármány, hiába való minden reánk szórt rágalom, meddő minden konkolyhintés, mely arra van számítva, hogy egyenlenséget támaszszon mi közöttünk és kerülő uton bontsa szét hazánkat. Ámde a mi közös szülő-földünk önzetlen szeretete eddig még mindig erősebbnek bizonyult ellenségeink bármely furfangos mesterkedésénél és a komoly veszély pillanatában egy táborban talált bennünket.

Lehetetlen is, hogy azok, a kikkel szülőföldünket, szabadságunkat, jogainkat és kötelességeinket, örömünket és bánatunkat, vívmányainkat és veszedelminket, egy szóval mindenünket testvériesen megosztjuk, ne szeressék velünk együtt ezt a mi közös magyar hazánkat és hogy ők is éppen úgy, mint mi magunk érte bármely perczben készek ne legyenek bármely áldozatra. Hiszen édes testvéreink ők, testvérek között pedig legfeljebb apróbb félreértések merülhetnek fel, de ellenséges gyűlölet ki van zárva közöttük. Oly természeti törvény ez, melyet sem nyíltan, sem alattomban senki meg nem másíthat. Ebben a természet sugalta szoros összetartásban pedig rejlik a mi erőnk.

És hogy csakugyan helyesen cselekedtünk, midőn az őseink által kijelölt nyomdokon tovább haladva következetesen a magyar állam kiépítésének eszméjéhez ragaszkodunk, bizonyítja ama tüntetőleg nyilvánított rokonszenv, melylyel a világ összes művelt nemzetei ezredéves fennállásunk ünnepe alkal-mából a magyar nemzetet elhalmozták.

És most hadd forduljak egyenesen önökhöz ifju barátaim! kik arra vannak hivatva, hogy ennek a mi magyar hazánknak fentartó oszlopaivá legyenek.

Merítsenek lelkesedést az ideai ezredéves nemzeti ünnepből; lüngöljön fel magasra keblökben a tiszta hazaszeretet tüze; lépjenek egy újabb vérszerződésre egymással, hogy minden erejüket, minden igyekezetüket, minden gondolatukat, minden érzelmüket, szóval egész életüket a hazának szentelendik; fogadják meg ünnepélyesen, hogy édes magyar hazánk dicsősége és felvirágzása lesz a jelszó, mely minden léptöket irányítani fogja; keljenek nemes versenyre, hogy minél több, minél szélesebb, minél alaposabb, minél hasznosabb ismereteket szerezzenek magoknak, hogy majdan a haza alkotmányát, jogait és szabadságát az igazság ellentállhatatlan fegyvereivel megvédelmezhessek; iparkodjanak mindig elsők lenni, valahányszor tette hívja fel önöket a haza; mutassák meg saját példájokkal, milyen buzgalmat kell a hazafias erények gyakorlásában kifejteni; kövessenek el magok részéről mindent, hogy ez a mi szeretett hazánk művelt, szabad, nagy, erős, dicső és mindenek felett *magyar* hazaként szálljon át utódainkra.

Gondolják meg, hogy alkotmányunk legerősebb szegletköve a nemzet törhetetlen hűsége koronás királya iránt és hogy *Első Ferencz József* ő császári és apostoli királyi felségének bölcs és dicső országlása alatt jutott a magyar nemzet ép az első ezredév alkonyán az anyagi és szellemi haladás olyan magaslatára, a honnan a legszebb reménnyel tekinthet a messze jövőbe ép a második ezredév hajnalán. Évszázadok óta nem látott hazánk a maihoz hasonló föllendülést, a magyar történelem lapjain érzetűnkkel írja majd be Klio, mikép villanyozta fel elalélt nemzetünket fenkölt gondolkodásu fejedelmének »bizalma az ősi erényben«, miként sietett az alkotmányos szabadságának háborítatlan élvezetébe visszahelyezett nemzet a kulturális haladás terén való elmaradottságát helyre pótolni, mint vette körül őszinte hódolattal és rajongó lelkesedéssel hön szeretett fejedelmét és hogyan szedte össze minden erejét, hogy a hazát bárhonnán támadható veszélyek ellen megóvja s a mennyiben mind a mellett újabb megpróbáltatások érnék, ezeket is törhetetlen szívóssággal átélni és leküzdeni képes legyen.

»Isten segíts, népeknek Istene!

Tedd jóra munkássá e nemzetet:

Hogy a mihez fog óriás keze,

Végére hajtson minden kezdetet.

Add, hogy mit ember-ész és kéz kivívhat,

Ne várja mástól, mint szerencsedíjat!

Isten segíts, országok Istene!
 Ruházd fel áldásoddal e hazát;
 Hogy mint az őskor boldog édene,
 Dúsan virítson, bércezen, síkon át:
 És míg keblén a hűk örömben élnek,
 Pallost mutasson fondor ellenének.

Vörösmarty.

Éljen a király! Éljen a haza!

Ünnepélyünket ezennel megnyitom.

A jelenvolt közönség osztatlan lelkes éljenzéssel és tapsal fogadta e beszédet, melynek végeztével *Mondok* Sándor másodéves joghallgató mély érzéssel és lelkesedéssel Ráczy Mihály városi főjegyző következő alkalmi ódáját szavalta el:

Ezer év.

Egy ezred éve immár, a mióta
 A Kárpátok félkörbe nyuló alján
 S a négy folyamnak áldott partjain —
 Omló vérünkön új hazát szereztünk...
 Honnan jövünk? Miért? Ezt kérdezik
 A népek, kik között tanyát ütöttünk,
 Kik közt nyelvünk, szokásunk idegen...
 Keletről jöttünk! honnan a nap indul,
 A zúgó Don tövénél ringott bölcsőnk!...
 Mi szél hajtott? a jó vagy balszerencse?
 Én nem tudom; de sejtő lelkem érzi:
 Szüksége volt ránk a Mindenhatónak!
 — A magyarok hatalmas Istene
 — Két akkor még tűz képében inádtunk —
 Vezérelt ki, hogy itt kovász legyünk,
 Elernyedtt, petyhüdt nemzetek között; —
 Hogy legyen népe itt, mely a keresztet,
 A megváltásnak drága szent jelvényét
 — Ég s föld között az összeköttetést —
 Megvédje a hitetlenek dühétől...
 A magyarok hatalmas Istene
 Hozott ide, hogy ék legyünk a
 Vonzás, taszítás küzdő összhangjában —
 Mert másképp összeroppan a világ!...
 Mért tartott volna fenn jó Istenünk,
 Oly sok viszály között — ha nem ezért!?

Hány óriás nép világtipró hatalma
 Lett semmivé? Nevük van meg csak a
 Történelem beszédes lapjain;
 Míg mi, rokontalan, maroknyi nemzet,
 •Mefogyva bár, de törve nem• megálltunk
 Nagy küldetésünk ránk szakadt sulyával
 A félvilág ostromló árja közt!
 Pedig hejh! sokszor elhagytuk magunkat!
 Pedig hejh! sokszor elhagyott az Úr,
 Mivel nem tudtuk önvérünk becsülni,
 Rút pártviszályok lázas napjain...
 ...Vad csorda-nép győzelmi hujjogása
 Hányszor rikoltá túl halál-hörgésünk!
 ...Ott a Sajó! partját tatár taposta,
 Vizét magyar vér festette pirosra;
 Ott van Mohács, hol a gyászos teren,
 Minden fűszál magyar sírján terem...
 ...Krisztus egyszer halt meg a kereszten
 S mi e keresztért százszor vérczénk!
 ...Ott van Világos! Nekünk gyász-sötét...
 Titánok jöttek ránk s mi elbukánk!
 Észak, Kelet, Dél, Nyugat légy tanunk:
 Mindent vesztenk! de a becsületet nem!
 ...Lön esend, minő a sírok közt szokott,
 Hideg, süket, kiellen éjszakán,
 Midőn csak a halálmadár huhog...
 Meghalt! mondották ellenségeink,
 Isten se képes föltámasztani...
 S már rázták, gördítették a koezkát,
 Hogy szent örökségünk prédára vessék...
 Megálljatok! hisz' még ver a szív s érez,
 Lelketlenség az élőt eltemetni!
 ...Felkeltünk újra! Oh minő élet volt
 Mit elkezdtünk! Sívár, bizonytalan,
 Csak láncz-esörgésünk figyelmeztetett,
 Hogy már tudunk — habár csak lassan is — járni
 Sírunk szélén, mely még mindég reánk várt...
 Nem volt elég ez! Föltámadt az önvád:
 Ismét azoknak nyomdokin haladtunk,
 A kik csalóka fényt szórtak szemünkbe..
 Pedig volt jósunk! volt Jeremiásunk,

Ki honszerelme lángoló tüzénél
 Jövőbe látott, óva kért, esengett —
 S midőn nem hallgatván rá, megköveztük,
 Borúlt lélekkel sirt sorsunk felett...
 ...Ez önvád is felért a kihalással...

.....
 Kardunk ketté tört, nem volt fegyverünk,
 Ha lett volna, sem bírjuk el — karunk
 Lelankadtan sebektől vérezett!
 De volt hitünk! Meg volt e szent talizmán,
 Meg volt a jog, melyre támaszkodánk!
 Jog, hát mi az? Hitvány, darab papir,
 — Riadt a durva önkény ránk kevélyen —
 Rongy volt előbb, széttépvé újra az...
 ...S hallgatni kellett, szívünk forrt csupán.
 Jog! hogy mi az? Szellem, mely él, terem,
 Termékenyít! Ágyú nem rombol rajta;
 Szurony, kard nem szúrhatja, vágja össze,
 Mert az Istenség bennünk élőt részerey Cluj
 Vérünk kifolyhat: a jog élni fog! sőt
 Minden csepp vér száz jogvédőt terem;
 Elnyomhatják: véggyőzedelme biztos
 S ha Spartakusz a jog nevében szól:
 Te büszke Róma félve sáppadsz el rá!

.....
 Megálljatok! Csend! Egy ember beszél!
 Ki az? Oh! ismerünk áldott öreg,
 Hazánknak bölése! — Most már por, hamu,
 De lelked, érzem, itt lebeg körülünk —
 A jogra hivatkozva szólsz szeliden,
 És az erőszak — nézzétek csak — enged ..
 Anteusz szép regéje lőn valóság!
 Mi visszaadva újra önmagunknak,
 Építeni kezdtük azt az ősi házat,
 Mit a vihar szétdúlt, melyen belül
 Hogy boldog légy: téled függ nemzetem! —
 ...Föl hát munkára, mindaz, a ki honfi!
 Föl, honleányok — mily fenséges e czim! --
 Szent hivatástok lelkesíteni ott, hol
 A férfi munka lankasztó hevében,
 Agyunk, szívünk, lelkünk zsibbadni kezd.

Föl! tartson össze a nagy, a dicső czél!
 Föl, föl! testvér mind, a ki jő segítni,
 Imádja bármely nyelven Istenét. —
 ...Ha majd megépül s áll az ősi ház,
 Avassuk a testvériség nevében
 A szent szabadság dicső hajlokává;
 Hogy álljon a hajlék, míg nemzetünk él,
 S a nemzet éljen, míg csak e világ tart!

Mind a szavallót, mind a jelen volt költőt zajos éljenzéssel jutalmazta a közönség.

Ezután dr. *Nagy Ernő* ny. r. tanár, a m. tudományos akademia levelező tagja, a következő szakszerű értekezést olvasta fel:

A magyar alkotmány némely jellemző vonásairól.

I.

A magyar alkotmány és az 1896. évi VII. tetz.

Nem csak nyelvben él a nemzet, hanem intézményeiben is. Mert ámbár a nyelv közössége a nemzetiség felismerésére és ápolására hatalmas tényező, mégis a tapasztalat azt mutatja, hogy csak gyenge fonál valamely politikai értelemben vett nemzet összefűzésére. Avagy nem látjuk-e napjainkban is, hogy a különböző nyelvűek mint tömörülnek egy politikai nemzetté, az egynyelvűek pedig, mint válnak szét különböző nemzetekre? Biztosan állíthatni, hogy az amerikai, angol vagy spanyol nem törekszik az európai angol vagy spanyol politikai nemzet tagja lenni, mint a hogy nem vágyik a belga, a nyelv alapján történő politikai egyesülésre; a három nyelvű schweizi jól érzi magát nemzeti egységében, a kelta nyelvet beszélő bretonok és baskok pedig büszkén vallják magukat a francia nemzet tagjainak, stb.

E néhány példából is világos tehát, hogy más tényezők, politikai okok összetalálkozása szükséges ahhoz, hogy valamely nemzeti egység létrejöjjön, és pedig olyan erőseké, melyek az egyéni szélhuzást, önös magánérdekeket áttörik és megteremtven a közérzületet, millió meg millió ember tömegét egy magasabb személyi életre emelik fel.

A nemzet külső, jogi egységét az alkotmány adja, mely azonban oly szoros összefüggésben áll a belső egyesülésre vezető okokkal és az erővel, a mely körül a jegecedés történt,

hogy annak mintegy csak külső kifejezése, a nemzeti szellemnek, vagy mondjuk nemzeti geniusnak megnyilatkozásában, már a hol az nyilatkozhatik.

Ezért az alkotmány jellemző a nemzet politikai érettségére vagy fejlettségére, erejére vagy gyengeségére, lelki tulajdonságaira; mindenkülfött pedig tanulságos a multa, de egyszersmind záloga a jövőnek, mert végre is csak a követelt uttól függ, hogy hová jutunk.

Az ünnepek és megemlékezések e nagy napjaiban tehát hiba lenne, ha alkotmányunk a figyelmet elkerülné, annál inkább, mert még egyéb okokból is a komoly érdeklődésre valóban számot tarthat.

A magyar alkotmánynyal is körülbelül úgy van ma a világ, mint az angollal volt a múlt század közepe táján. Azt már tudja róla, hogy igen érdekes, jogilag, mint politikailag fontos és tanulságos részleteket tartalmaz. De hogy ezek tulajdonkép miben állanak, annak teljes kiderítése csak a most már nagy buzgalommal dolgozó államtudományok, különösen az összehasonlító államtan feladata lesz. Mi különösen az utóbbi-tól várunk nagy eredményt: valaminek értékét mindig könnyebben felfogjuk, ha egy másikhoz hasonlítva állítják eléink.

Odáig már eljutottunk, hogy idegen nyelvű dolgozatokban is olvashatjuk, miszerint az egy valóságos politikai csoda, hogy a magyarok, milyen korán, már a középkorban, teljes, tiszta államfogalommal bírtak: hogy az alkotmány közjogi jellegét alapjában mindig megőrizte, míg más nagy, művelt népek sokáig magánjogi analógiákból élösködnek. Már kezdik emlegetni, hogy a magyar alkotmányban azok a politikai elvek, a melyeket a civilizált világ századunkban, mint helyeseket felismer és alkalmaz, már réges-régen megvannak. Mondják is kételkedő bámulattal, hogy akkor az ősi magyarságnak politikailag igen érett népnek kellett lennie.

Szerintem pedig ezeknek és sok hasonlóknak teljes felismerése még a nemzet eredetének kiderítésénél is szerepet fog játszani, mert alig gondolható, hogy egy kóborló csapatot, az állami étellel teljesen ismeretlen, egyszerre csak megszálljon a magas politikai bölcsesség. Minden esetre pedig magyarázatot találunk benne ama csakugyan csodálatos jelenségre, hogy egy maroknyi nép megveti lábát e földön, államot alkot és annyi oldalról jövő támadással szemben megóvja azt, sőt virágzásban viszi át a második ezer évre.

Talán mindezt a puszta vitézség idézte volna elő? Csak-hogy voltak itt már más vitéz népek is.¹ Így a hunok nagy

¹ Mint e kérdést szépen kifejti Szabó K.: A vezérek kora.

világbirodalmat alkotnak, de az egész összedől Attila halálával és pedig nem mintha valamely ellenállhatlan külső erő zuzta volna össze, hanem mert hiányzott a belső fentartó politikai képesség.

Azután meg az avarok, aránylag rövid állami lét után egészen eltűnnek a föld színéről; az orosz közmondás esetüket idézi, ha azt akarja kifejezni, hogy valakinek se híre, se hamva: »eltűnt mint az avarok«. És nem éréktelen a közelkoru Nestornak, az orosz történetírás atyjának megjegyzése róluk: az avarok nagy természetű, bátor emberek voltak, de fölötté kevélyek és ez okozta bukásukat. (Szabó: i. m.) Vajon nem olvashatjuk-e ki ez egyszerű sorokból is, hogy hódítani képesek voltak, de a hódítottat megtartani, a békés állami életre vezetni már nem.

Mert ezer éves állami létet felmutat ugyan a történet, de nem fölös számmal; a mai európai államok között ilyenek még csak Anglia tekinthető (827-től midőn Egbert király a heptarchiának véget vetett), habár Franciaországban a nemzet és államalakulási processus valamivel előbb veszi is kezdetét, de a mai francia állam személyi külön életében és folytonosságban, mégis csak később keletkezik. Az pedig, hogy valamely állam nem elaggva, hanem teljes ifjai erőben és egy szép jövőre jogosult reménnyel lépjen át a második ezredévbe, épen a ritkaságok közé tartozik.

Ha azután a magyar alkotmányt közelebbről vizsgáljuk, csakhamar szembeötlök egy jelenség, ámbár az ma még tanulságaiban kellően méltányolva nincsen: a közhatalomnak és így a királyi hatalomnak a közszabadsággal való üdvös harmoniája, mely ha nem is mindig közéletünket, de alkotmányunkat, mind a mai napig jellemzi.

Hatalom és szabadság, az államélet e két sarkpontja, a melyek a fölszinen olyan ellentéteseknek látszanak, mégis oly szorosán összefüggnek és az államban annyira egymásra utalvák, hogy igazán erős és virágzó államélet csak ott folyhat, a hol ezek bölcs harmoniában egymást támogatva működnek. Próbaköve ez a nemzet politikai érettségének.

A hol csak a hatalom érvényesül, a szabadságot elfojtva, ott az állam cél- és fogalomellenes lesz, nem nyújtja azt, a miért keletkezett: az erők szabad érvényesülését az ember tökéletesedésére. Sőt ha tulságig megy, a monarchiákban az a vizsás állapot jöhet létre, hogy csak egy ember találja meg igazán célját, a többi annak már csak eszköze és mint Madách szépen mondja: »milliók élnek egy miatt«.

Ha pedig csak a szabadság érvényesül az államhatalom rovására, ha rövidlátóan a szabadságot a hatalom hiányában

keresik, ezzel végre is az államéletet fojtják meg és a nép visszaesik a szabadosság állapotába, a melyből midőn kiemelkedett, ez reá nézve a haladásnak magas fokát képezte. Lehet, hogy ez az irány is előre néz, de az bizonyos, hogy hátrafelé halad.

Attól ugyan ma már nincs mit tartani, hogy az államéletre ily éretlen nép visszaterhessen az őserdő homályába; büntetése valószínűleg az lesz, hogy vagy a tyrann, vagy egy politikailag fejlettebb szomszéd hatalma alá kerül. Így is, úgy is elvesztvén a szabadságot, a melyet balga módra megvalósíthatlan alakban keresett.

És mégis, mily nagy küzdelmek árán, századok és századok elteltével képesek az államok csak a hatalom és szabadság egyensúlyát megteremteni. Hány állami lét pusztult el miatta és mennyi erő veszett kárba, a mely bizony az emberiség békés fejlődését jobban szolgálhatta volna.

A rövidség kedvéért, hogy csak a középkorban keletkező monarchikus államokat vegyük figyelembe, rendesen azt látjuk, hogy az államalakítás nehéz munkája után, a királyi (uralkodó) hatalom gyenge; hozzá még a hűberiség elterjedésével a kontinensen, a fegyver ereje a hűberurak kezében van és így tényleg a korona mintegy függési viszonyba jut; továbbá a mondott rendszerrel is összefüggő decentralistikus irányzata a világnak, a központi hatalmat még inkább csak gyengíti.

Már most a vasalle-ok, vagyis a nemesség a korona gyengeségét a maga hasznára zsákmányolja ki. Hatalmi körébe mind több-több államjogot bevon, a tisztségeket magánjogi tulajdonába veszi, ezek már örökösödés, cseré, adásvevés tárgyait képezik és a magánérdek támogatására szolgálnak; rajta vannak, hogy a közügyek minél nagyobb körére ők képezzék a felső forumot; sőt annyira is elmennek, hogy egészen saját hatalmukat teszik az államé helyébe, a mi a köznyelven azt jelenti, hogy parancsolni akarnak, de már engedelmeskedni nem. Az uralkodót, az állami majestas személyesítőjét csak úgy »primus inter pares« óhajtják látni, a mit kiegészít az a középkori jellemző mondás: »minden ur (báró) souverain a maga uradalmában.«

Egy ádáz küzdelemnek kellett tehát kitörni életre-halálra, melynek kimenetele ugyan kétséges, de az bizonyos, hogy ha a korona lesz a vesztes fél, az állam vele bukik.

Franciaországban a királyság arat fényes győzelmet; XI. Lajos már egészen megtöri a hűberesek hatalmát és XIII. Lajos (Richelieu) alatt az államjog annyira a király kezébe összpontosul, hogy utóda XIV. Lajos joggal mondhatta: az állam én

vagyok.¹ A nemességnek megmaradnak ugyan magánjogi kiváltságai, de a közszabadság elveszett. Majd a nép megunván az elnyomatást, elveti a gyűlölt állami és társadalmi rendet és hogy szabadságával mennyire visszaél, azt a francia történet legvéresebb lapjai mutatják. Hasonló jelenségekre találunk a többi latin népeknél is, de különösen Spanyolországban.

A Rajnán innen, a római-német birodalomban szintén folyik a százados küzdelem, de már egészen más eredménnyel. A rendek egyenkint szedik el a császári hatalom részeit, úgy, hogy utoljára alig marad abból a czinnél egyéb. Ezért nevezi az éles szemű Pufendorf, már a XVII. században a birodalmi alkotmányt monstrumnak, mert nem monarchia, miután a császár minden lényeges vonatkozásban a rendektől függ, de nem is aristokratia, mert végre is a császárt csak még sem lehet a rendek alattvalójának tekinteni. Nem érdektelen, hogy a birodalom összes hivatali személyzete a XVIII. század végén és a XIX. elején csak 27 tagból állt és ezekről kellett az új osztrák császárságnak gondoskodni a birodalom felbomlásakor. Világos, hogy a részek az egész fölé emelkedtek.

De míg a rendek fölfelé nem tartottak mértéket a szabadságban, lefelé nem tartanak mértéket a hatalomban és a birodalom apró-cseprő absolut államokra válik szét; a nagy, hatalmas nemzet pedig jelentőségében egészen alászáll.

Ha aztán tovább megyünk, Lengyelországba, a hol a hűbériség nem tud kifejlődni, ott már dobzódik a szabadság. N. Kázmér óta a király egymásután veszteli el hatalmi jogait és vele az államhatalom alapjait. Igaznak kell mondanunk azt a nézetet,² hogy névleg még sokáig fennáll a lengyel állam, midőn tényleg már ott nem folyik rendes állami élet. Helyébe a souverain nemes emberek társasága lép és ezeknek úgy az egymáshoz, mint az államhoz való viszonyában már a nemzetközi élet tünetei mutatkoznak. A lengyel államot ugyan még mindig a szabadság virágának hirdetik, valóban pedig a liberum vetoval és a confoederatiókkal annak sirját ássák. Az Articuli Henricianiban már az ellenállás jogát a detronisatióval kötik össze, sőt a XVI. században a tróntól való megfosztás kérdése az alkotmányban rendszeres szabályozást nyer és pedig magánpanaszra is. A király a fegyveres erővel nem rendelkezik: az állandó katonaság nem neki, hanem a hetmannak esküszik hűséget és a főparancsnok jogát még akkor sem bírja e csapatoknál, ha köztük tartózkodik.

¹ Találón jellemzi azt az időt Mlh. Chevalier: »Luis XI. terassa l'aristocratie, Richelieu la musela, Luis XIV. lui mit le collier de la domesticité.«

² Hüppe: A lengyel alkotmány.

Keleten pedig, tudjuk, a despotia az uralkodó.

Ilyen volt századokon keresztül a magyar állam környezete, illetve ez államokban a hatalom és a közszabadság egymáshoz való viszonya. És a mint az egyes embernél nagy lelki erő, mely meggyőződés kell ahhoz, hogy környezetének káros hatása alól kivonja magát, hasonlóan áll ez a nemzetekre is és ha azt látjuk, hogy valamely nép egész eltérően az őt környező világtól, tántoríthatatlanul megmarad azon az úton, a melyet a későbbi felvilágosodás, mint egyedül helyeset elfogad, akkor az igaz ember tőle elismerését megtagadni nem fogja.

A magyar államban pedig, legalább az alkotmányjogban és a lényegesben mindig megtalálhatjuk a hatalom és a szabadság egyensúlyát. A mérséklet megvan mind a két részen: ugy a királynál, mint a politikailag jogosult nemzetnél. Legyen szabad ezt a sok közül kiragadott néhány adattal igazolnunk.

Első szent királyunk, a ki, miután lázadó ellenfeleit legyőzte, a szellemi fölcny, tekintély, a tényleges hatalom birtokában a monarchiát végleg szervezi és a ki alatt azok az intézmények, a melyek az új királyságot hivatvák szolgálni, természetesen előtérbe lépnek, azon elvet hagyja hátra törvényeiben, hogy a nemzet szokásainak, szabadságainak tiszteletével kormányozandó; és ugy léli ő továbbra is az emlékezetben, mint az alkotmányos szabadság forrása.

Az aranybulla előszavában világosan olvashatjuk, hogy ennek célja nem más, mint a szt. királytól kapott szabadságot visszaállítani és később is, ha az alkotmányon sérelem esik, az az óhaj és kívánság, hogy Szt. István szabadságaihoz térjenek vissza. Vajjon kell-e több bizonyíték arra nézve, hogy a király, a kinek minden hatalma meg volt, hogy akár byzancezi mintára kísértesse meg az egyeduralom alakítását, böles mérséklettel élt hatalmával? Szt. Lászlóról és Kálmánról azt jegyezte föl a történelem, hogy Szt. István szellemében kezelik a királyi hatalmat.

Majd 1222-ben keletkezik az aranybulla és ha tartalmában hasonlít is az angol Magna Chartához, de keletkezési módjára eltér tőle. Nincs ugyanis semmi okunk azt hinni, hogy II. András valamely ellenállhatlan kényszer alatt cselekedett volna: az ugyan egészen bizonyos, hogy a közelégedetlenséget lecsillapítani volt tetteinek rugója; de hogy ezt belátja, a helyzetet így itéli meg, vagyis elfogadja azt a tanácsot, mely bajokon a szabadság és a jogok biztosításával vél békésen segíteni, ebben nyilvánul a régi jó szellem.¹

¹ Ha pedig az aranybullát kieroszakoltnak tekintjük, nem-e a mérsékletnek jele, hogy a Szt. István-féle alkotmányon nem megy tul. A ki-

Az angol Magna Charta keletkezésekor János király tulajdonképpen trónvesztettnek tekinthető, a nemzet már elpártolt tőle; ő már a nemzetten kívül áll (azért nevezik őt földnélkülinek is), mint mondják csak kilenczen maradtak mellette és most a nemzet mintegy utolsó kísérletképen, a Magna Chartában megszabott föltételek mellett hajlandó őt visszafogadni. De hogy a király mennyire kierőszakoltnak tekintette, bizonyítja az a tény, hogy még abban az évben a pápához fordul ígérete alól való fölmentéséért, miután hiányzott nála az elhatározás szabadsága

Magyarországban a következő nagy és hatalmas királyok, mint I. Lajos megerősítik és magukra kötelezőnek tekintik az aranybullát.

Később pedig egy másik nagy király, I. Mátyás, a ki ugyancsak fényt és dicsőséget szerez a magyar névnek, hatalma telőpontján kiadja a nádori törvényeket, melyek végre is a királyi hatalom alkotmányos korlátozásának ugy, mint a közszabadságnak további támaszai lesznek.

Másrészt meg Ulászló halála után esökken a királyi hatalom tekintélye, sőt egy időre, mint tudjuk, tényleg egészen a nemeség birja azt. Ugyan ki akadályozhatná most, vagy V. László kiskorúsága alatt, hogy a királyi hatalom leszállításával ne saját előnyére változtassa meg az alkotmányt. És mit látunk? a királyi hatalom és tekintély emelésén buzgón fáradozik. Nevezetes az 1452. évi országgyűlés ama határozata (1453 évi V. tcz.), hogy az I. Ulászló által bőségesen osztogatott adományok adassanak vissza a koronának, a királyi hatalom anyagiakban való öregbitésére. Azt gondolhatná valaki, hogy a pártvillongások ez idejében, talán I. Ulászló híveit akarta sujtani a most uralomra jutott párt. Épen ellenkezőleg, hisz Hunyadi János és társai emelik trónra I. Ulászlót és ők a megadományozottak, tehát ezt a törvényt egyenesen magok ellen alkotják a királyi hatalom érdekében. Továbbá az országos rendek nagy buzgalommal védelmezik a királynak kegyuri jogát a pápai székkal szemben.

Mátyás után ismét nehéz napok következnek az államra; a királyi hatalom mélyen süllyed, általános is e miatt a panasz és mert a dolgok igen rosszul folynak, a nemzet megalkotja a felelős kormány intézményét, a királyi tanács felelősségével, a mely intézménynek némely alapjait, már a XIII. században lerakja. A buvárlók még ma is kutatják, hogy ugyan honnan vehette a magyar nemzet ezt az eszmét, mert az bizonyos, hogy olyan teljességében, mint a hogy az 1507. évi V. és VII. cikkekben szabályozva van, a kontinens többi monarchiáit messze

rályi törvényes hatalmat semmiben sem korlátozza, sőt a javak visszaadásának elrendelésével még támogatja.

megelőzte. Sajnos, hogy nálunk a további fejlődése hosszú időre elmaradt.

II. Ulászló után — ha lehetséges — a királyi hatalom még mélyebbre süllyed, az elégedetlenség igen nagy. Most hát valóban elérkezettnek látszik az idő, hogy a királyi hatalmat leszállítsák a trónról, mint a hogy megtörténik az Lengyelországban, hol körülbelül ez időben szabályozzák a királyi felelősséget. A magyar országgyűlés a király tanácsosai ellen fordul és őket megbünteti, a királyt illetőleg pedig kimondja, habár igen ildomos formában, hogy éljen hatalmával és uralkodjék (1526. évi I. tez.).

A mohácsi vész után megint a nemzet a gyengébb fél és mégis hányszor nyer biztosítást a közszabadság. Ide vonatkozólag a törvények egész sorozatát lehetne idézni. Igaz, hogy ezek főképp a nemzetnek alkotmányához való törhetetlen ragaszkodása folytán keletkeznek és szükség is van rájuk a szenvedett sérelmek miatt, de nem szabad felejtetni, hogy ez időben a nemzet ugyan nagy lelki erővel rendelkezett a sors csapásainak elviselésére, de kevés physikai hatalommal. Erdély (habár mindig a hazafias irány támogatója) külön áll, az ország nagy része a török hódoltságban, a magyar királyságot néhány vármegye képezte.

De másrészt még nagy tévedés lenne azokat a belső mozgalmakat, melyek a XVII. századtól kezdve többször ellentétbe hozzák a koronát a nemzettel, úgy tekinteni, mint a királyi hatalom, vagy épen az államhatalom ellen annak szétbontására irányulókat. Egy bizonyos politikai irányt támadnak csak és, ha talán az első pillanatra paradoxonnak is látszik, mégis úgy van, sokszor együtt védték a magyar királyi hatalmat a közszabadsággal. Hisz ha azok a bekebelezési kísérletek a német császárságba (már akár közvetve, akár közvetlen) sikerültek volna, akkor a magyar király személye a német császárnak alattvalója lesz. Hogy konkrét példával éljek, mindjárt III. Károly után Mária Terézia királynőnk I. Ferencz császárnak már alattvalója lett volna; míg így ő is elmondhatta, hogy a rangban ugyan a császár megelőzi, de függetlenségre, mint magyar király, vele egyenlő.

És most tegyünk egy nagy lépést. Az 1848-iki törvényeket sokan úgy tekintik, mint a melyekben a nép vágyai jutnak kifejezésre. Pedig ez az alkotmány teljesen ment azoktól a tulzásoktól, melyek máshol az uralkodót már alárendelt helyzetbe hozzák. Sőt miután a nemzet köteles háláját, az uralkodóház egyik tagja, József nádor iránt leróta, az első tétel, melyet a törvénybe iktat: »a király személye szent és sérthetetlen.«

Igy nyilatkozik, még forrongásaiban is, az igazi magyar szellem, mely mindig kész rajongó tisztelettel hajólni meg a

koronás királyi felség előtt, habár nem is alázkodik. És azért nem is tudunk elég elismeréssel szólni a millenniumi törvényről (1897: VII. tcz.), mely alkotmányunk e nagy tanulságát felismeri és kifejezésre hozza: a nemzet hódoló bizalommal járul a trón számolyához, a király pedig bizalmát helyezi az ősi erénybe.

Nehogy azonban félreértésre szolgáltatassak okot, ismételve megjegyzem, hogy a mondottakat nem úgy értettem, mintha a két iránzatnak nálunk ne lettek volna nagy küzdelmei és hogy, a mint a szerencse kedvezett, néha egyik vagy másik túlságosan előtérbe ne lépett volna; csak hogy mindez nem tud oda erősödni, hogy alkotmányunk része legyen, azt elvezetve az ősi alapoktól; vagyis egész világosan, a magyar alkotmány nem szervezi sem az absolutismust, sem az anarchiát.

II.

A magyar alkotmány állandósága.

Ha a magyar állami életet tovább vizsgáljuk, egy másik jelenség is észrevehető, mely ugyan jogilag nem nagy fontosságú, de mert az államok történetében unikumszámba mehet, felemlítésre mégis érdemes. A magyar állam ma ugyanazon a területen áll, mint a melyen alakult¹; vagyis az ezer év előtti területtől, csak az az elenyészőleg csekély kis rész hiányzik Ausztria felől, mely ugyanis kerekéje rovására tartozott hozzá, egy keskeny vonalban az Enns folyóig, talán Konzillechig; el is vezett ez már, mielőtt az állam konsolidálódott volna. És helyette, mintegy a végzettől nyert kárpótlásban a Száván túl, a régi Horvátországból megmaradt területdarabcska csatolódik hozzá, ugyancsak megszerezve az államiság első idejében.

És annyi politikai jelentősége mégis van e stabilitásnak, hogy nem létezik dynastia vagy nemzet, mely a mai magyar-államot azzal vádolhatná, hogy területében az ő rovására gyarapodott. Másrészt pedig a magyar földön hányan találtak új hazát. Tudjuk, hogy a mai Horvát-Slavonország sem egyéb, mint a régi Horvátországból bevándoroltak területe, a kiknek külön jogaikat a magyar állam továbbra is elismerte.

A többi ezer éves államok idők folytával területben egészen átalakulnak, úgy hogy mintegy más államoknak látszanak. Milyen óriási a különbség a római birodalomnál keletkezésekor és megdőlése idejében, vagy a római szent birodalomnál nagy Károly

¹ Habár egyes részekben az állami élet csak később válik rendszeressé.

alatt és 1806-ban, sőt Angliánál is, ha összehasonlítjuk a mai területet az I. Egbert alatti területtel.

De már ennél sokkal fontosabb, hogy a magyar állam már keletkezésekor, vagyis Géza, sz. István idejétől egységes állam, míg a kontinens hűbéres államai az egésznek létét fenyegető particularizmust csak sok század múlva képesek legyőzni, ha ugyan, ez nem kerekedik az állam fölé; — valamint az a másik jelenség, a mely az ősök politikai érettségét is mindennél jobban bizonyítja: a magyar alkotmány alapelveinek állandósága és ezért történeti fejlődésének egészen sajátos volta. Már magában kivétel az, hogy valamely állam, szervezetét illetőleg olyan hosszú időn keresztül megmaradjon a történeti fejlődés útján; ámbar a hol ez megvan, nagy előnyöket nyújt. Igazi nemzeti individualitás csakis így jöhet létre; fokozza az államhoz való ragaszkodást, a honszeretetet; végre a nemzet a közéletet másképp elképzelni is alig tudja, alkotmányával él, vagy hal. És azért néha egészen kizárólagossá is lesz. (Extra Hungariam etc.)

De a mint mondjuk, ez csak kivétel. Rendszerint a hosszú életű államok nagy rázkodtatások kíséretében többször feladják a régi alapot, hogy életüket új elvekre helyezhessék, a megfelelő új szervezetben. A római birodalom keletkezésekor patriarchalis királyság, majd aristokratikus színezetet nyer, hogy azután a köztársaságnak adjon helyt, a melyre ismét az egyeduralkodó következik a császárságban, nyugaton az abszolutizmussal, keleten a kényuralommal. A középkori Franciaországban a rendi monarchiát rideg abszolutizmus váltja fel, melynek alapjait ismét el kell vetni, hogy az állam a népképviselői formára térhessen át; erre következik a köztársaság és utána mintegy tizszer még az államalkotás elcsesérése. A római sz. birodalom, valamint a kontinens egyéb hűbéres államaiban a rendi szervezet helyébe mindenütt az abszolutizmus lép, a régi alkotmányi elvek teljes feladásával és ezért az alkotmányosságra visszatérés szintén csak így létesülhet.

A mienkhez hasonlóan, hosszú multu és szigorúan történeti fejlődésű az angol alkotmány, de azért a magyar alkotmány fejlődése ettől is több jellemző vonásban különbözik és ez tagadhatlanul a magyar alkotmányosság javára számítandó.

Az angol alkotmány is, mint általában a történeti alkotmányok, a nép életével kapcsolatban, fokozatosan fejlődik; az alapot a maga egészében sohasem adja fel, hanem lassan, a részekben, egyes intézményekben alakul és így mindig több marad meg a régiből, mint a mi megváltozott. De azért hosszabb időszakot tekintve, a változás, bár lassan és fokozatosan létre jöve, meglátszik az az egészet fentartó alapon is. Ugy, hogy ha az első alkotmányt az ezer év múltán létezővel össze-

hasonlítjuk, már nem mindenben egy és ugyanazon főelvek megalósulását látjuk.

Az angol alkotmánynál is az ilyen összehasonlítás ma nagy különbséget mutat és pedig jelentékenyen lényegesebbet, mint ha az összehasonlítást a magyar alkotmánynál végezzük. Angliában már annak is nagy eltérést kellett okoznia a mai nap uralkodó felfogástól, hogy az állami egység megalapításánál Egbert, Wessex királya, a többi törzskirályságokat meghódítja, ha kell erőszakkal hajtja hatalma alá; míg nálunk a törzsek egyesülése szerződés, kölcsönös megegyezés alapján jön létre, valamint így keletkezik a fejedelmi hatalom is (Rousseau és követőinek ideálja a szerződésről, tehát a magyar alkotmányban annyi sok századdal előbb kifejezésre jut).

Az angol király ugyan a közhatalmat egyházi és világi főtisztviselőinek, a nagy thánoknak tanácskozási részvételével kezeli, de a kiket esetről-esetre királyi levéllel hív meg és bár idővel a szokás a meghívandókat mintegy előre kijelöli. szabad választásának mégis van szerepe. E királyi tanács, a witenagemotes, azonban csak egy szűkkörű testület és ha tagjainak száma néha 100 körül van is, máskor meg a 20-at sem éri el. Választott tagjai a tanácsnak nincsenek (Gneist), vagyis a nép érdekét a meghívottak képviselik ugyan, de a nép részvétele a közhatalomban csak több század mulva következik be és kezdetben csekély hatáskörrel.

A magyar alkotmányban pedig azok az alapelvek, melyeken a közélet mai nap is nyugszik, igen teljesen meg voltak már az államalakulás első idejében, mint a hogy azt a vérszerződésből láthatjuk. Ez ősi szerződéssel szemben ma ugyan több kifogást emelnek és az lehetséges is, hogy nem egészen a névtelen jegyző által előadott módon és szavakkal jött létre, de az bizonyos, hogy közéletünk vele ellentétbe sohasem helyezkedik, sőt csak megerősíti s így tételeit a lényegben ősi alkotmányunk alapjaiként elfogadhatjuk.

Az államfő választással vegyes örökösödés útján nyeri el a főhatalmat; ma az örökösödés ugyan előtérbe lépett, de a trónfoglalásnál a nemzet hozzájárulása a koronázásban nyilatkozik. Az államhatalom forrása a nemzet és gyakorlása a fejedelmet a néppel együtt illeti; — valószínűleg meg volt már a politikailag jogosultak egyenlősége is. A fejedelem hatalma a nép által átruházott hatalom. A közjog közkötelesség, mely alól egyes magát ki nem vonhatja; de egyszersmind közkötelesség a fejedelem személye iránt való hűség és kerülése annak, a mi viszályt támaszthatna. Mig másrészt a fejedelmi hatalmát az alkotmány korlátai között gyakorolja.

Ezek az ősi alkotmányok kidomborodó alapelvei, de vajon

nem ezeken nyugszik-e a magyar állam mind a mai napig? Ugy, hogy a magyar alkotmány történeti fejlődése abban mutatkozik, hogy az államélet kiszélesedésével az általános haladásnak, a fejlett jogérzetnek, a szabatosabbá vált jognak megfelelően az egyes részletek és intézmények simulnak a kor kívánalmaihoz, de az egészet fentartó nagy elvek nem változnak.

Ennek felel meg, hogy Werbőczy Hármaskönyvében, a hol a közjogi életről és szervezetekről nyilatkozik (a közhatalom forrásáról, annak a király és nemzet közti megosztásáról, a királyi hatalomról, annak átruházott voltáról, a szent koronáról és ennek jogairól stb.) habár a középkori jogi nyelven is, de egészen modern államjogi felfogásnak ad kifejezést, a melyet nem vehetett sem a római jogból, sem a kánonjogból, az államjogi elméletek akkori forrásaiból, hanem csak a nemzet köztudatából

Továbbá az 1848-iki alkotmányreformban mi képezi azt az epochális nagy jelentőségű újítást? Az alkotmány kiterjesztése az összes magyar népre, hogy azt, mint a törvény előszavában szépen mondja, jogban és érdekekben egyesíthesse, a privilegiumok megszüntetésével, vagyis kiterjesztésével és az egyenlőség alapjainak lerakásával.¹ A többi részek csak a régi elveket fejezik ki modern intézményekben. A III. tcz. a felelős minis-
teriumról szól, de alkotmányunkban a felelős kormány intézménye már a XIII. században a történeti fejlődés útjára jutott, megfelelően ama tételnek, hogy a közhatalom a király és a nép által gyakorolandó. A IV. és V. tcz. az országgyűlésre vonatkoznak, annak alsóházát a népképviselői alapon szervezve, de ez csak a rendi képviselőre következő fejlődési fok; a VI. és VII. tcz. Kraszna-, Középszolnok- és Zarándmegyék visszacsatolásával, valamint Erdély uniójával az alkotmányos állapotokat állítják helyre; a VIII. tcz. ben megállapított közös teherviselés a jogegyenlőségnek és a privilegiumok megszűnésének következménye: ugyanigy tekintendők az urbériség, papi tized, az ösiség megszüntetéséről szóló törvények; a XVIII. tcz. visszaállítja a sajtószabadságot. A XX. tcz. százados küzdelmet fejez be a vallásfelekezetek egymáshoz viszonyának szabályozásával; a XXII. tcz. felállított nemzeti őrség, a nemesi fölkelésnek, vagyis régente a nemzet szabad tagjainak fegyveres szolgálati

¹ Megjegyzendő, hogy a honalapító nemzet kebelében, minden valószínűség szerint, meg volt a jogegyenlőség, mely a később kifejlődő nemességnél is elismerésre talált és a sarkalatos jogokra mindvégig meg is maradt; hazánkban azok a túlzó nézetek a vér tisztaságáról, a morganicus házasság intézménye stb. sohasem tudtak tért foglalni.

kötelessége a kornak megfelelő alakban. Az ezután következő törvények a közigazgatási reformot kezdeményezik.

De talán mondhatná valaki, mint a hogy ellenfeleink nem egyszer fel is említették már, hogy a magyar alkotmány ugyan megmaradt régi alapelveinél, mert a kortól elmaradt. Éppen ellenkezőleg; az képezheti a mi legnagyobb büszkeségünket, hogy a civilizált világ más államai csak több százados fejlődés után és legnagyobb részt csak a XIX. században helyezkednek arra az alapra (némelyek visszatérnek hozzá), miután nagy politikai jelentőségét felismerik, a melyen a magyar állam keletkezett és ma az alkotmányos államok között a főelvekre különbség nincsen, de ezek csak a magyar államban esnek össze a honalapítással.

A közönség az értekezést feszült figyelemmel hallgata és a szószekekről lelépő szerzőt lelkesen megéljenzte.

Végül a jogakadémiai dalárda a „Hymnusz”-t énekelte s evvel az emelkedett hangulatot és mély benyomást kellett ünnepély be volt fejezve.

A millennium emlékére már korábban egy sudár tölgyfa csemete ültetettél el az akadémia udvarának éppen a közepén.

* * *

Az előadások a felsőbb helyen jóváhagyott lezkerend szerint a törvényes szünetek kivételével mult évi sept. 17-től f. é. június 1-ig bezárólag tartattak. Megemlítendő, hogy egyrészeöl a millenniumi ünnepségek, másrészeöl a tanári kar három tagjának az érettségi vizsgálatokhoz történt kiküldetése miatt a tanévet pár nappal hamarább kellett berekeszteni. Gyakorlati előadásokat az idén is tartottak, még pedig dr. Bozóky Alajos a pandektajogból, dr. Persz Adolf a jogtörténetből, dr. Nagy Ernő a magyar közjogból, dr. Hoványi Gyula a jogbölesészetből és a büntetőjogból.

Az alap- és évvégi elméleti államvizsgálatok f. évi június hó 2-ika és 26-ika közötti időben tartattak; a tanévet ünnepélyesen berekesztő Te Deum, mely egyszersmind ezredévi hálaadó isteni tiszteletünk volt, folyó évi május hó 31-én tartott a prémontrei templomban.

Résztétét fejezte ki a kar az egész nemzet mély bánatára oly korán elhunyt *László* magyar kir. herczeg ő fensége elhunytá alkalmából a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir.

minister útján fenséges szüleinek, *Károly Lajos* cs. és kir. főherczeg és trónörökös ő fensége halála alkalmából ugyanesak a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister útján ő cs. és apostoli kir. Felségének, továbbá dr. *Jedlik* Anyos halála alkalmából a pannonhalmi sz. Benedek-rendnek, *Makróczy* Gábor helybeli főgymnasiumi tanár halála alkalmából a prémontrei kanonok-rend nagyváradí társházának, dr. *Rössler* István jogtanár halála alkalmából a kassai kir. jogakademiának, *Buzás* Pál jogtanár halála alkalmából a debreczeni ev. ref. jogakademiának; *Kém* Béla jogtanár halála alkalmából a sárospataki ev. ref. jogakademiának; dr. *Kánitz* Ágost egyetemi tanár halála alkalmából a kolozsvári Ferencz József t. egyetemnek; dr. *Karvasy* Ágost emléket pedig, ki ezen akademián 1835—1838-ig a politikai tudományokat tanította, innen a győri kir. akademiára ment át, a honnan a pesti t. egyetemhez neveztetett ki és f. é. január havában Bécsben, mint a magyar jogtanárok nestora halt meg, a tanári kar jegyzőkönyvbe iktatta. A joghallgató ifjuság köréből Dogariu György III. évi joghallgatót ragadta ki a halál.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V. A TANÁROK IRODALMI MŰKÖDÉSE.

Dr. *Bozóky Alajos* igazgató-tanár dolgozatai:

1) Megnyitó beszéd a tanév elején; lásd jelen Almanach 7. s k. ll.

2) A jogi seminariumokról; a Jogtudományi Közlöny 1896. évf. 7. számában

3) A jogi oktatás reformjáról; u. o. a 11. és 12. számokban.

4) A kir. jogakademiák és kath. joglyceumok története; a nm. vallás- és közoktatásügyi minister úr megbízásából. Megjelent „A felső oktatásügy Magyarországon” czimű, az 1896. ezredéves országos kiállítás alkalmára készült munka 741—769. lapjain.

5) Ünnepi beszéd a nagyváradí kir. jogakademia milleniumi ünnepén; lásd jelen Almanach 34—41. lapjait.

Dr. *Sipos Árpád* ny. r. tanár dolgozata:

A törvénytelen gyermek és az öröklési jog; lásd a jelen Almanach 11—32. lapjain.

Dr. *Nagy Ernő* ny. r. tanártól megjelentek:

1) A magyar alkotmány; a nagyméltóságú m. kir. ministerium megbízásából. Megj. »Az ezredéves magyar állam« cz. műben.

2) Magyarország közjogi viszonya Ausztriához; megj. u. o.

3) Közjogi cikkek, a Pallas Nagy Lexikona X., XI. és XII. kötetében.

4) A magyar alkotmány némely jellemző vonásairól; felolvasta a nagyváradai kir. jogakademián f. 1896. évi május 31-én tartott millenniumi ünnepélyen és megjelent a jelen Almanach 39—56. lapjain, valamint a Jogtudományi Közlöny 1896. évf. 24. és 25. számaiban.

Dr. *Hoványi Gyula* ny. r. tanár:

»A törvény« cz. alatt jogbölcészeti szabad előadást tartott a nagyváradai Szigligeti-Társaság f. 1896. évi febr. 2-án, a jogakademia disztermében rendezett matinéén; megjelent a »Nagyvárad« cz. politikai napilap f. évi 29. és 30. számában.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. *Szolesányi Hugó* ny. r. tanártól megjelent:

Magyarország statisztikája, különös tekintettel Ausztriára. I. A népesség. Nagyvárad, 1896. 239. lap.

Dr. *Magyary Géza* ny. r. tanár dolgozatai:

1) Az új behajózási törvények Németországban; adalék a vis maior tanához. Jogt. Közl. 1895. évfolyamában.

2) Plósz Sándor, a váltójog kézikönyve; bírálat a Grünhut-fele Zeitschrift für das Privat u. öff. Recht 1895. évfolyamában

3) A cég használatának joga; Jogt. Közl. 1896. évf.

4) Minő intézkedések szükségesek a közönség védelmére a biztosítási ügynökök képviseleti köre és minősége tekintetében? — Vélemény és indítvány a magyar jogászgyűlés XI-ik Évkönyvében.

5) Planck, Lehrb. d. Civilprozessrechts. 1896. 2 kötet. Bírálat a Jogt. Közl. 1896. évf. 23. számában.

Dr. *Nemes Imre* magántanártól megjelent:

Domanovszky Endre bölcészettörtének bírálatos ismertetése; a Bölcséleti Folyóirat 1895. évi októberi füzetében.

A tanárok irodalmi működését a lefolyt évben is lényegesen előmozdította ama szíves készség, melylyel a budapesti m. k. t. egyetem könyvtára a kívánt műveket rendelkezésre bocsátotta, a miért e helyen az akadémiai igazgatóság forró köszönetét nyilvánítani kedves kötelességének ismeri.

VI. IFJUSÁGI EGYLETEK.

1. Joghallgatók segélyző egylete.

Elnök: Ertsey Péter III. éves joghallgató.

Alelnök: Czeglédy István III. éves joghallgató.

Főjegyző: Bige Sándor II. éves joghallgató.

Pénztáros: Eleméry Ferencz II. éves joghallgató.

Ellenőr: Örley Dénes I. éves joghallgató.

Aljegyzők: Bartos Elemér és Flaskay Dezső I. éves joghallgatók.

BCU Cluj *Bizottmányi tagok*: Library Cluj

Des Echerolles-Kruspér Sándor, Nagy Zoltán, Knapp Sándor és Thury Endre IV. éves, Bartos Adorján, Kenéz Sándor, Papp Károly és Serly Jenő III. éves, Dérczy Ferencz, Kelen Jenő, Nyiry Béla és Zubor Andor II. éves, Vojtko Andor, Kein Brunó, Puskás Lajos és Wertheimstein Henrik I. éves joghallgatók.

Az egylet alaptökeje ebben az évben is jelentékenyen, névszerint 9570 frt 59 krról 9830 forint 59 krajzárura emelkedett. Ugyanis főmagasságú dr. Schlauch Lőrincz bíbornok-püspök és Hlatky Endre ügyvédi kamarai elnök 100—100 frtot adtak, a jogász majális tisztajövedelme pedig 60 frtot juttatott az alaptöke gyarapításához.

1896. május 27-én az egylet fennállása 30-ik évfordulóját ülte meg díszüléssel, előkelő vendégek jelenlétében, az akadémia dísztermében. Ez alkalommal *Ertsey* Péter elnök megnyitó beszédet, *Hlatky* Endre az ügyvédi kamara elnöke s 25 évvel ezelőtt az egylet elnöke alkalmi beszédet mondott, *Bige* Sándor alelnök az egylet történetét vázolta, dr. *Bozóky* Alajos igazgató pedig a záróbeszédet tartotta, melyben az ifjuságot egyetértésre és összetartásra buzdította, egyszersmind pedig egy magát megnevezni nem akaró volt jogász és egyleti tagnak erre az ünnepi alkalomra küldött 25 frtnyi adományát *Masika* Miklós III. éves joghallgatónak adta át, mint a kit ernyedetlen szorgalma, pél-

dás magaviselete és kitűnő előmenetelénél fogva kiválóan pártfogásra érdemesnek jelentett ki

Segélyezésben részesült 21 joghallgató. Segélyezésre fordított összesen 465 frt.

2. Önképző- és Olvasó-egylet.

Elnök: Papp Károly III. éves joghallgató.

Alelnök: Nagy Zoltán III. éves joghallgató.

Főjegyző: Nyiry Béla II. éves joghallgató.

Pénztáros: Beöthy Lajos III. joghallgató.

Ellenőr: Stachó Károly I. éves joghallgató.

Könyvtáros: Gyenge Béla III. éves joghallgató.

Aljegyzők: Bárdossy Gyula, Demetrovits Elek és Örley Dénes I. éves joghallgatók.

Bizottmányi tagok:

Des Echerolles Kruspér Sándor, Knapp Sándor, Thury Endre, Nagy Zoltán IV. éves, Algay Vilmos, Drimba György, Kenéz Sándor és Vattay Gábor III. éves, Burdán Tivadar, Moldoványi Gyula, Némethy Ferencz és Schweiger Rezső II. éves, Gara Ákos, Hegyesi Pál, Medvigy Eugén Porfyr és Millye Gyula I. éves joghallgatók.

Miután Papp Károly a II. félév kezdetén az akademiáról végleg eltávozott, a tanév hátralévő részében Nagy Zoltán alelnök képviselte az egyletet.

Az egylet tagjainak száma 60 volt; a körbe járt 16 napi-, heti- és szaklap, ezek között díjtalanul a Budapesti Hírlap, Magyar Ujság, Szabadság, Tiszántúl.

Az egylet a lefolyt évben 1895. október 6-án és november 1-én gyász-, és 1896. márczius 15-én hazafias ünnepélyt rendezett; résztvett a pusztaszeri millennáris ünnepélyen és a Kecskeméten tartott IV-ik diák-congresszuson; volt 8 bizottsági és 4 közgyűlés.

A kör jelenlegi vagyona a Nagyváradai Takarékpénztárban gyümölcsözőleg elhelyezett 1057 frt 85 kr.

VII. A TANÁROK ÉS AZ ÁLTALOK ELŐADOTT TANTÁRGYAK ÁTNÉZETE.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	Tanszakma	Előad. nyelv	Heti órák száma		Észrevétel
				I	II.	
				félév		
Dr. Bozoky Alajos	kir. tanácsos, igazgató, ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Római jog		10	10	Tanári éveinek száma: 28. (Azelőtt 1 $\frac{1}{4}$ évig a m. k. helytartó-tanácsnál és a közokt. m. k. ministeriumnál szolgált)
Dr. Sipos Árpád	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár, hit-es köz- és váltó-ügyvéd	Magy. magánj. Bányajog Osztrák magánjog	r	11	9	Tanári éveinek száma 26 $\frac{1}{2}$.
Dr. Molnár Imre	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Nemzetgazdászati Pénzügytan M. pénzügyi törvények Tétéles nemzetközi jog	a	11	9	Tanári éveinek száma: 27. (Három évig segéd-tanár volt)
Dr. Persz Adolf	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár, h. ügyvéd	M. alkotm. és jogtörténet Európai jogt. Egyházi jog	y	12	8	Tanári éveinek száma: 21.
Dr. Nagy Ernő	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Politika Encyclopaedia Magyar közjog A XIX. század tört.	a	12	8	Tanári éveinek száma: 16.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	Tanszakma	Előad. nyelv		Heti órák száma		Észrevétel
			I.	II.	I.	II.	
Dr. Hoványi Gyula	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Jogbölcészlet Büntetőjog			11	9	Tanári éveinek száma: 11.
Dr. Szolcsányi Hugó	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	M. közigazgatási jog Statistika Művelődéstört.			10	10	Tanári éveinek száma: 22.
Dr. Magyar Gyéza	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Törvénykezési eljárás Keresk. és váltó-jog			11	9	Itteni tanár 4 év óta. (Azelőtt 2 évig Kecskeméten jogtanár volt)
Dr. Nemes Imre	képesített egyetemi magán-, fő-reáltanodai ny. r., akad. magántanár	Bölcészlet			4	—	Itten töltött tanári éveinek száma: 22.
Dr. Hoványi Ferencz	orvostudor, városi tiszti fő és egy-házmegeyi orvos, akad. magántanár	Törvényszéki orvostan Közegészségtan			2	2	Tanári éveinek száma: 16 1/2.
Dr. Károly Irén	képesített főgymn. ny. r. tanár, akad. magántanár	Államszámviteltan			—	2	Itteni mtanár 5 1/2 év óta.

VIII. AKADÉMIAI HALLGATÓK.

1. Beigatott ny. hallgatók.

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
<i>I. évesek.</i>		Patzkó Antal k.	— —
<i>a) rendes hallgatók:</i>		33Podhraczký Rezső	1 2
Bárdossy Ferencz	1 2	Popu Sylvius	1 2
Bartos Elemér	1 2	*Pösög Venczel	1 2
Benkő Ernő	— —	Puskás Lajos	1 2
Bolcas Luczián	1 2	Rokszin György	— —
5Csordás János	1 2	40Rubenesku Adorján	— —
Darabanth Jenő	1 2	Aurel	1 2
Demetrovits Elek	1 2	Simonka Jenő	1 2
*Fanta Adolf	1 2	Sonkután Sándor	1 2
Fehér Kálmán	1 2	*Stachó Károly	1 2
10Flaskay Dezső	1 2	Szél Imre	— —
Frankó Endre k.	— —	45Sziládky Imre	1 2
Friedmann Zsigmond	1 —	Tury László k.	— —
Gara Ákos	1 2	Vargha Lajos	1 2
Gözsa János	1 2	Vojtko Jenő Andor	1 2
15Grósz Endre	1 2	Votiszky Antal	1 2
Grozda Aurel	1 2	50Wertheimstein Henr.	1 2
Halász Márton	1 2	Wiener Soma	1 2
Hegyesi Pál	1 2	<i>b) rendkívüli hallgatók:</i>	
*Janku Kornél	1 2	Candrea János	— —
20*Juricskay Aurel	1 2	Millye Gyula	1 2
Kein Brunó	1 2	Moskovits Miksa	1 2
Kiss György k.	— 2	55Steintz Kálmán	1 —
Korda Sándor	1 —	<i>II. évesek.</i>	
Kretz György	1 2	*Akantisz Ödön	1 2
25Küttel Károly	1 2	Bige Sándor	1 2
Lindenfeld Miklós	— 2	*Burdán Tivadar	1 2
Mandel Viktor	1 2	Décezy Ferencz	1 2
Maróczy János	1 2	5Dubányi Imre	1 —
*Mihálik István	1 2	Egri Rezső	— —
30Moldoványi Gyula	1 2	Ehrlich Jenő	1 —
Nikolaevits Gyula	1 2		
Órley Dénes	1 2		
*Pap Tivadar	1 2		

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
Eleméry Ferencz	1 2	Dekanicz István	1 2
Ellmann Ferencz	1 2	Dipold Károly	1 2
10Földessy Gyula	1 —	Dobosi Endre	1 2
Fried Sándor	1 2	†*Dogariu György	1 2
*Geher Lambert	1 2	10*Drimba György	1 2
Giraud Árpád	1 —	Ertsey Péter	1 2
*Görög Miklós	1 2	Grósz Rezső	1 2
15Held Ödön	1 2	Gyenge Béla	1 2
Kalmár Lajos	— 2	Halász Lajos	1 2
Kelen Jenő	1 2	15.Jacobi Andor	1 2
Kolb Géza	1 2	Kabos Béla k.	— —
Koszté Gyula	1 2	Kenéz Sándor	1 2
20*Krizsán Aurel	1 2	*Kicsin Remus	1 2
*Manea Constantin	1 2	*Kirillovics Pál	1 2
Markus Mihály	1 2	20Kolb Árpád	1 2
Márton István	1 2	Markbreit Jenő	1 2
Mattyus Zsigmond	1 2	*Markovits Vincze	1 2
25Medvigy Eugén Porf.	1 2	Másika Miklós	1 2
Miskovszky Jenő	1 2	Miháli Salvator	1 2
Moldoványi László	1 2	25Nagy Zoltán	1 —
*Mondok Sándor	1 2	**Papp Károly	1 —
**Némethy Ferencz	1 2	*Petrucez Aurel	1 2
30Nyiry Béla	1 2	Rozvány István k.	— —
*Pincze Aurel	1 2	Serly Jenő	1 2
Sarkady Imre	1 2	30*Sipos Gyula	1 2
Schönzweig Béla	— —	Stern Lajos	— —
*Schweiger Jenő	1 2	Tanay Gusztáv	1 2
35Sipos Béla	1 2	*Tátray Kálmán	1 2
Szkalák József	1 2	Tóth Béla	1 2
Themleitner Gyula	1 2	35Tóth Ferencz	1 2
Varga Lajos	1 2	Turesányi Ferencz	1 2
Vattay Gábor	— 2	Vattay Gábor	1 —
40Voda György	1 2	Weisz Bernát	1 2
Zubor Andor	1 —	Zajka János	— 2
III. évesek.		IV. évesek.	
Algay Vilmos	1 2	Daraban Endre v.	1 —
Bartos Adorján	1 2	Engel Vilmos v.	1 —
Benkő Sándor	1 —	des Echerolles Krusp.	
Beöthy Lajos	1 2	Sándor v.	1 —
5Czeglédy István	1 2	*Fildán Emil k.	— —

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
5Hermann Aladár	1 2	*Papp Károly v.	1 ---
Istvánffy István	1 ---	Salacz Aladár k.	--- ---
Jaczkovits János	1 2	15Tury Endre v.	1 ---
Kaminszky János	1 2	Vajnovszky Vincze v.	1 ---
Knapp Sándor	1 ---	Vandlik Virgil	1 2
10*Misley Kálmán	1 2	Vasadi János k.	--- ---
Nagy Zoltán	1 ---	Weinmann Viktor k.	--- ---
Niedermann Antal	1 2	20Zubor Andor	--- 2

Összesen : 155.

A *-gal jelöltek ösztöndíjasok.

A k-val jelöltek katonák.

Jegyzetek:

A v.-vel jelöltek a 7. félév végén véghezvitványt nyertek.

A kinek neve mellett félév nincs kitéve, azok elmaradtak.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Vizsgálati engedélyt nyertek:

az I. alapvizsgálatra:

Dr. Bernády György, gyógyszerész-tudor Marosvásárhelyt.

Bauer Gyula, m. kir. bányaesküdt N.-Bányán.

Burján János, m. pénztári számtiszt Kolozsvártt.

Dessewffy László, Bihar m. alszámvevő Nagyváradon.

5 Egri Rezső, volt budapesti t. egyetemi joghallgató.

Friedmann Zsigmond, m. kir. posta és távirótiszt Nagy-
Váradon.

Gallov Károly, m. kir. bányaesküdt, Oraviczabányán.

Gencsy Géza, rendőrhivatalnok Brassóban.

György Vilmos, m. kir. posta és távirótiszt Nagyváradon.

10 Gyulai Ödön, állami anyakönyvvezető Dextrádon.

Hadady Gyula, állami végrehajtó Segesvártt.

Kállai Salamon, kir. tszéki irnok Nagyváradon

Kováts Ferencz, m. kir. esendőrszázados, Marosvásárhelyt.

Medvigy Eugén Porfyr, volt budapesti egyetemi joghallgató.

15 Pelikán Lipót, m. kir. adótiszt Zomborban.

Szathmáry Sándor, m. árvaszéki nyilvántartó Gyulán.

Török Zoltán, kir. járásbirósági irnok Békésen.

Vass Ferencz, m. kir. adótiszt Zomborban.

A II. alapvizsgálatra:

- Dr. Bernády György, gyógyszerész-tudor Marosvásárhelytt.
 20 Dessewffy László, Bihar m. alszámvevő Nagyváradon.
 Friedmann Zsigmond, m. kir. posta és táviró-tiszt Nagy-
 Váradon.
 Gallov Károly, m. kir. bányaesküdt Oraviczabányán.
 György Vilmos, m. kir. posta és táviró-tiszt Verseczen.
 Hadady Gyula, állami végrehajtó, Segesvártt.
 25 Kállai Salamon, kir. tszéki irnok Nagyváradon.
 Zubor Andor, volt budapesti t. egyetemi joghallgató.

A jogtudományi államvizsgálatra:

- Dr. Bernády György, gyógyszerész-tudor Marosvásárhelytt.
 Deschán Dezső, m. szolgabíró Lugoson.
 Friedmann Zsigmond, m. kir. posta és táviró-tiszt Nagy-
 Váradon.
 30 Kállai Salamon, kir. tszéki irnok Nagyváradon.
 Vojnovich Péter, v. aljegyző Ó-Becsén

Az államtudományi államvizsgálatra:

- Aron Jenő, m. kir. honvéd főhadnagy Nagyváradon.
 Dr. Bernády György, gyógyszerész-tudor, Marosvásárhelytt.
 Deschán Dezső, m. szolgabíró Lugoson.
 35 Friedmann Zsigmond, m. kir. posta és távirótiszt Nagy-
 Váradon.
 Kállai Salamon, kir. tszéki irnok Nagyváradon.
 Vojnovich Péter, városi aljegyző Ó-Becsén.

Az államszámviteltanra beirathoztak:

Ásmány Gyula	Kágyi Lajos
Gesztesi Ödön	5 Ravazdy Barna
Hajduska Árpád	

Az intézetet általában látogatók száma 197 volt. A beig-
 tatott nyilvános joghallgatók számánál a múlt évihez képest
 gyarapodás 15, a vizsgaengedélyt nyert egyének számánál gyar-
 apodás 9, az államszámviteltant hallgató tisztviselőknél apa-
 dás 1, általános gyarapodás 23.

A nyilvános hallgatók között származás szerint volt:
 Abauj-Torna megyei 1, Arad megyei 13, Békés megyei 17,
 Bereg megyei 2, Biharmegyei 65, Csanád megyei 4, Fogaras

megyei 1, Gömör megyei 1, Győr megyei 1, Háromszék megyei 2, Hajdu megyei 3, Heves megyei 3, Jász-Nagy-Kún-Szolnok megyei 5, Krassó-Szörény megyei 2, Maros-Torda megyei 1, Máramaros megyei 1, Nagy-Küküllő megyei 1, Pest-Pilis-Solt megyei 2, Pozsony megyei 1, Szabolcs megyei 2, Szathmár megyei 9, Szepes megyei 1, Szerém megyei 1, Szilágy megyei 2, Temes megyei 3, Torda-Aranyos megyei 1, Turóc megyei 1, Udvarhely megyei 2, Ugocsa megyei 2, Ung megyei 1, Veszprém megyei 1, Zala megyei 1, Zemplén megyei 1, istriai (Ausztria) 1, összesen 155.

IX. A TANDIJ ALÓL EGÉSZEN S FÉLIG FELMENTETTEK KIMUTATÁSA.

Évfolyam		egészen	félíg	frt	kr
Az I. félévben	Az I. évfolyamban	1	10	132	—
	A II. évfolyamban	1	5	79	—
	A III. évfolyamban	1	5	79	—
	A IV. évfolyamban	1	—	24	—
	Összesen :	4	20	314	—
A II. félévben	Az I. évfolyamban	1	10	132	—
	A II. évfolyamban	1	5	85	—
	A III. évfolyamban	1	4	66	50
	A IV. évfolyamban	—	1	17	—
	Összesen :	3	20	300	50

Az egész évben tehát 47 joghallgatónak 614 frt 50 kr tandij engedtetett el. Három első, két második, egy harmad évi tanfolyambeli joghallgató tandijfizetés nélkül kimaradt, a beigtatott önkéntesek szintén nem fizettek tandijt.

Az ösztöndíjak, segélyegyleti díjak, elengedett tandíjak s a beteg-segélyző alaphól utalványozott segélyek egyúttvéve 6191 frt 40 kr-ra rugtak.

X. TANANYAG.

1. Kötelező tantárgyak:

Első félév	Első évfolyam	Bevezetés a jog- és államtudományokba, 2 óra. Római magánjog (institutiók), 8 óra. Magyar alkotmány és jogtörténet, 7 óra. Ethika, 4 óra.
	Második évfolyam	Nemzetgazdászat, 6 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Jogbölcselet, 6 óra. A XIX. század története, 4 óra.
	Harmadik évfolyam Jogtudom. tanfolyam	Peres és peren kívüli eljárás, 5 óra. Osztrák magánjog, 6 óra. Magyar kereskedelmi és váltójog, 6 óra. Büntetőjog, 5 óra.
	Negyedik évfolyam Államtud. tanfolyam	Alkotmányi és kormányzati politika, 5 óra. Magyar közigazgatási jog, 5 óra. Magyar pénzügyi jog, 5 óra. Egyházi jog, 7 óra.
Második félév	Első évfolyam	Római magánjog (pandekták), 8 óra. Európai jogtörténet, 5 óra. Művelődéstörténet, 4 óra.
	Második évfolyam	Tételes nemzetközi jog, 3 óra. Pénzügytan, 4 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Magyar közjog, 6 óra.
	Harmadik évfolyam Jogtudom. tanfolyam	Peres és peren kívüli eljárás, 5 óra. Magyar állam statisztikája, 5 óra. Büntetőjog, 5 óra.
	Negyedik évfolyam Államtud. tanfolyam	Speciál collegiumok.

2. Speciálcollegiumok.

Az első félévben 5 tanár hirdetett hetenkinti 17 órában 8 speciálcollegiumot, melyekre 282 joghallgató iratkozott be a második félévben pedig 10 tanár hetenkinti 32 órában 16 speciálcollegiumot, melyeket 510 joghallgató látogatott; ugyanis számos joghallgató több speciálcollegiumot választott.

Az egyes collegiumokat a következő táblázat tünteti föl:

A tanár neve	Az előadás tárgya * Publicumok. † Kötelező collegiumok	Hetenkinti óraszám	Hallgatók száma
<i>Az első félévben:</i>			
Bozóky	Római perjog	1	50
„	*Gaius olvasása	1	52
Nagy Szolcsányi	†A XIX. század története	4	39
„	A személyiség physikai életköre ügveinek igazgatása	3	6
„	A mezőgazdaság és mezőrendőrségről szóló 1894: 12. t.-cz.	1	7
„	*Az anyakönyvekről	1	59
Hoványi F.	†Közegészségtan	2	17
Nemes	†Éthika	4	52
<i>A második félévben:</i>			
Bozóky	Római örökjog	2	47
Persz	Jogtörténeti repetitorium	1	44
Sipos	Osztrák örökjog	2	29
„	Magyar bányajog	2	18
Molnár	Műipar	2	16
Nagy	Közjogi gyakorlatok	2	32
„	*A régi lengyel alkotmány magyar vonatkozásaiban	1	52
Molnár	†Tételes nemzetközi jog	3	34
Hoványi Gy.	Büntetőjogi gyakorlatok	2	27
„	Jogbölcészeti conversatorium	2	33
Szolcsányi	A statisztika előtana	1	9
Magyary	Kereskedelmi társaságok	3	30
„	*A peres eljárás reformjai	1	28
Szolcsányi	†Művelődéstudomány	4	51
Hoványi F.	Törvénytudomány	2	19
Károly	Államszámviteltan	2	41

XI. ÖSZTÖNDIJASOK.

Ebben a kimutatásban a jogszigorló és önkéntes ösztöndíjasok is be-
foglaltatnak.

Ösztöndíjat a következő joghallgatók élveztek:

Az I. évfolyamban:

Fanta Adolf,**) Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	15 frttal
Janku Kornél, Faur-félét	120 „
Juricskay Aurel, Juricskay-félét	70 frt 90 kr
Mihalik István, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	30 frttal
5 Papp Tivadar, Gozsdu-félét	100 „
Pösig Venczel, Jövedéki birság-alap-félét	200 „
Stachó Károly, Alapy-félét	210 „

A II. évfolyamban:

Akantisz Ödön, budai M.-Terézia-félét	120 frttal
Burdán Tivadar, Gozsdu-félét	300 „
10 Geher Lambert, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	30 „
Görög Miklós, Alapy-félét	150 „
Krizsán Aurel, Gozsdu-félét	100 „
Manea Constantin, Gozsdu-félét	300 „
Mondok Sándor,**) Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	15 „
15 Némethy Ferencz,*) Jedlicska-Kondé-Szenczy- félét	15 „
„ „ Alapy-félét	210 „
Pincze Aurel, Gozsdu-félét	300 „
Schweiger Jenő, Winterhalter-félét	45 „

A III. évfolyamban:

Dogariu György, Gozsdu-félét	200 frttal
Drimba György, Gozsdu-félét	300 „
20 Kicsin Remus, Gozsdu-félét	200 „
Kirillovits Pál, Gozsdu-félét	200 „
Markovics Vincze, Gozsdu-félét	100 „
Petrucz Aurel, Gozsdu-félét	200 „
Papp Károly,*) Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	15 „
25 „ „ Alapy-félét	210 „

*) Csak az I. félévben.

**) Csak a II. félévben.

Sipos Gyula, Fodor-felét	60 frttal
Tátray Kálmán, Jedlicska-Kondé-Szenczy-felét	30 »

A IV. évfolyamban :

Fildán Emil, Gozsdu-felét	300 frttal
Misley Kálmán, Gyulavárosit	250 »
30 Papp Károly, Jövedéki birság-alap-felét	200 »

Jogszigorlók :

Ille Andor, Gozsdu-felét	180 »
Wawrek Kálmán, Alapy-felét	210 »

A kilizetett ösztöndíjak összes mennyisége volt tehát: 4985 frt 90 kr.

Már a mult évi Almanachunkban (Levéltári szemle 241. sz. a.) jeleztük, hogy Cseméltóságosbíró Winterhalter új Antal pápai praelatus és apátkanonok úr, akademiánk javára nagylelkű alapítványt tett; az erről szóló alapítólevél következőkép hangzik:

ALAPÍTÓ-LEVÉL

Áldozópappá szenteltetésem felszazadoz évforduló napjának emlékére, mint a nagyváradi kir. jogakademiának 1839/40. évben volt tanítványa — s ugyanezen felsőbb tanintézetnek 1851—1873-ig volt hitszónoka, az 1894. évi deczember hó 22-én kegyes főpásztorom főmagasságú dr. Schlauch Lőrincz bibornok-püspök úrhoz intézett levelem 6-ik pontjában a következő intézkedést tettem:

»6-or. Kétezer azaz 2000 koronának félvévenkint esedékes kamatját ösztöndíjul rendelem a nagyváradi kir. jogakademiában egy szegény lat. szert. róm. kath. jó tanuló és példás magaviseletű joghallgatónak, kiben e feltételek a jogakademiái igazgató és az ifju tanárai szerint megvannak.«

Ezen intézkedésem végrehajtása céljából az imént mondtott tőkét egy darab II. sorozatú 000596. számú $4\frac{1}{2}\%$ -kal 1895. évi márczius 1-től kamatozó, a magyar takarékpénztárak központi jelzálogbankja által kibocsátott szelvényes jelzáloglevélben az egyházmegyei főpénztárba tettem le, hol az kap-

esolatban más alapítványokkal gyümölcsöztetően kezeltetik, s a hol a nagyvárad kir. jogakademia igazgatója a kamatokat irásbeli elismervénye ellenében felveheti.

Az ösztöndíjt minden tanév végén az utolsó tanárkari értekezletben az igazgató kijelölése alapján a tanári kar fogja adományozni.

Az alaptőke kamatainak felhasználásáról az igazgató minden tanév végén a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumhoz rendes számadást köteles felterjeszteni.

Ha valamikor a nagyvárad kir. jogakademia létezni megszűnnék, a nagyvárad i. sz. püspöknek tartatik fön ama jog, hogy az ösztöndíjalapról belátásához képest rendelkezessék s illetőleg az ösztöndíjt más tanintézetekbe járó i. sz. róm. kath. vallású ifjaknak adományozhassa.

Minek hitelül kiállított a jelen alapító-levél, melynek első példánya a nagyvárad i. szert. róm. kath. egyházmegye levéltárában, másod példánya a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium levéltárában, harmad példánya végre a nagyvárad kir. jogakademia levéltárában tétetett le megőrzés végett.

Kelt Nagyváradon, 1895. évi április hó 14-én.

Előttünk:

Dr. Bozóky Alajos, s. k.
kir. tanácsos, jogakadem. igazgató

Dr. Nagy Ernő, s. k.
ny. r. jogtanár
mint tanuk előtt.

Winterhalter Antal, s. k.,
papai praelatus, nagyvárad i. sz.
apát, örkanonok.

919. sz.
1895.

Jóváhagyom.

Nagyvárad, 1895. április 25-én.

(P. H.)

Dr. Schlauch Lőrincz,
bibornok, várad püspök.

35118. szám.

Winterhalter Antalnak, a nagyvárad kir. jogakademia hallgatói javára tett jutalomdíj alapítványáról szóló ezen alapító levelet jóváhagyom.

Budapesten, 1895. július 18-án.

(P. H.)

Wlassics, s. k.

XII. VIZSGÁLATOK.

Az 1874. évi Szabályzat 52. §-a értelmében a joghallgatók előmenetelének figyelemmel kísérése szempontjából sűrűen tartattak colloquiumok nemcsak a kötelező, hanem egynémely speciálcollegiumokból is, az összes colloquiumok száma 897 volt.

A jelen 1895/96. tanév folyama alatt letett alap- és államvizsgálatok eredménye pedig a következő:

1895. évi szeptember 1-től 1896. jun. végéig *)

Letette az	Nyilvános rendes joghallgató	Ministeri engedély folytán	Kittüntetéssel	Egyhanglag v. szótöbbséggel	Nem	Felfüggesztett	Összesen
			képesítettett				
Első alapvizsgálatot	42	8	4	32	5	9	50
Második alapvizsgálatot	46	4	7	34	2	7	50
Államtudom. államvizsg.	4	6	1	7	1	1	10
Jogtud. államvizsgálatot	9	5	—	9	1	4	14
Főösszeg	101	23	12	82	9	21	124

A jogtanulók szorgalmának fokozása szempontjából a nm. *vallás- és közoktatásügyi* m. kir. miniszter úr 1886. márczius 19-én 46299/1885. sz. alatt kelt szabályrendeletével elrendelni méltóztatott, hogy azon jogtanulók nevei, kik az alap-, s ille-

*) Ezen táblás kimutatás az egész tanév alatt letett összes alap- és államvizsgálatok eredményét tünteti föl, melyben a múlt évekről elmaradt pót- és javítóvizsgálatok is befoglaltatnak, ellenben az 75-ik lapon lévő táblázatban csak az idei joghallgatók vizsgálatai vannak feltüntetve.

tőleg államvizsgálatokat kitüntetéssel teszik le, a Budapesti Köz-
löny s a közoktatás állapotáról évenként kiadatni szokott minis-
teri jelentésben leendő közzététel végett hivatalból felterjesztes-
senek, egyuttal felhatalmazván az intézeti igazgatókat, hogy
belátásukhoz képest az illetőknek neveit más alkalmas módon
is közzétehessék.

Az 1889. évi október hó 3-án 41398. sz. alatt kelt magas
rendelet értelmében pedig azon joghallgatók nevei, kik jogi
tanulmányaikat kitünő sikerrel fejezték be és a tanári kar előtt
mint jó magaviseletű, szorgalmas és komoly törekvésű ifjak
ismeretesek, időközönként a m. kir. *igazságügyi* miniszter úrral
is közöltessenek, mert ezekre az ifjakra a hivatali alkalmazá-
soknál különös figyelemmel lesz, hogy egyrészt lehető jó erők
belépése az államszolgálatba biztosíttassék, másrészt hogy ez a
jogi és politikai pályára készülő ifjuságnak buzdításul szolgáljon.

A helybeli kir. kath. jogakadémia hallgatói közül *kitüntetéssel* tették le:

1) Az első alapvizsgálatot: *Dr. Bernády György, Kein Bruno, Küttel Károly és Némethy Ferencz.*

2) A második alapvizsgálatot: *Burdán Tivadar, Geher Lambert, Manea Constantin, Másika Miklós, Mondok Sándor, Némethy Ferencz és Voda György.*

3) Az államtudományi államvizsgálatot: *Dr. Bernády György.*

A fentérintett felhatalmazásuál fogva a kitüntetéssel vizsgázott joghallgatók nevei a helybeli lapokban is közzétettek.

XIII. A JOGHALLGATÓK STATISZTIKAI ÁTNÉZETE.

Évfolyam		A kötelezett colle- giumok óraszáma	A tanulók száma	Anyanyelv szerint					Vallás szerint					A vizsg. eredm.			Táupénz		Az ösztöndíjasok száma	Az ösztöndíjak ösz- szes mennyisége o. é. forintokban			
				magyar	román	német	horvát	lengyel	római kath.	gör. kath.	gör. keleti	helv. hitv.	ápost. hitv.	mózes vallásu	kiüntetéssel	egyszerűen	nem	vizsga nélkül			fizetők	mentesek	
Első félév	Első évfolyam	21	49	34	14	1	—	—	18	10	4	6	2	9	—	—	—	—	38	1	10	6	365 ⁴⁵
	Második évfolyam . .	21	37	31	6	—	—	—	17	3	6	6	—	5	—	—	—	—	31	1	5	9	782 ⁵⁰
	Harmadik évfolyam . .	22	37	27	9	—	1	—	14	2	8	7	1	5	—	—	—	—	31	1	5	10	757 ⁵⁰
	Negyedik évfolyam . .	22	19	16	3	—	—	—	11	2	2	2	1	1	—	—	—	—	18	1	—	3	375
Főösszeg:		86	142	108	32	1	1	—	60	17	20	21	4	20	—	—	—	118	4	20	28	2280 ⁴⁵	
Második félév	Első évfolyam	17	45	31	13	1	—	—	16	9	4	5	2	9	2	17	9	17	34	1	10	7	380 ⁴⁵
	Második évfolyam . .	18	34	27	7	—	—	—	15	3	7	5	—	4	6	16	5	7	28	1	5	10	827 ⁵⁰
	Harmadik évfolyam . .	15	34	23	10	—	1	—	12	3	8	5	1	5	—	—	—	34	29	1	4	9	742 ⁵⁰
	Negyedik évfolyam . .	—	11	9	2	—	—	—	6	1	2	1	1	—	—	2	2	7	10	1	—	3	375
Főösszeg:		50	124	90	32	1	1	—	49	16	21	16	4	18	8	35	16	65	101	4	19	29	2325 ⁴⁵
<p>Jegyzet. Ebben a kimutatásban befigyeltünk a beiktatott önkéntesek, ellenben az évközben kimaradt tanulók abból kihagyattak. Az önkéntesek, minthogy táupénzt nem fizettek, a mentesek között szerepelnek.</p>																							

XIV. AKADEMAIAI KÖNYVTÁR.

A könyvtárt az idén is sűrűen használták, névszerint a jogtanári kar, valamint a helybeli premontrei főgymnasium és főreáltanoda tanári testületeinek tagjai, az akadémiai ifjuság és még igen számosan a helybeli értelmiséghez tartozó egyének közül, számszerint 174 egyén 640 művet használt.

A könyvtár állása az 1895. decz. végén volt 9851 kötet. 24421 frt 24 kr. értékben.

XV. LEVÉLTÁRI SZEMLE.

A kar a lefolyt évben összesen 10 értekezletet tartott.

Az iktatókönyv szerint beérkezett 555 ügydarab, ezek között 12 miniszteri szabályrendelet.

Az érdekesb levéltári okmányok a következők:

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
189 ⁴ / ₅ 494	33174. jul. 1.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr az 1895/6 tanév első felére megállapított tanrendet jóváhagyja.
500	1622. jul. 26.	Ugyanannak <i>szabályrendelete</i> , melynek értelmében a sürgös és vagyoni felelősséggel járó ügyekben teendő jelentések az ügymenet helyes kezelése érdekében a fehértől elütő színes papíron terjesztendők fel.
510	jul. 20.	Az 1895. 6. évi Almanach felterjesztetik és szétküldetik.
511	35118. jul. 18.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister ur jóváhagyja Winterhalter Antal apátkanonok úrnak a nagyváradi kir. kath. jogakadémia

Levél. szám	Idegen szám	T á r g y
515	1813. eln. jul. 17.	részére tett 2000 koronás ösztöndíjalapítványát. (L. a 71. l.) Ugyanannak <i>szabályrendelete</i> a m. folyam- és tengerhajózási részvénytársaság által kibocsátott 400 koronás 4 $\frac{1}{2}$ %-os elsőbbségi kölcsönkötvényeknek üzleti biztosítékként elfogadhatása tárgyában.
527	3866. aug. 5.	Ugyanannak számvevősége az 1894/5. évi tandíjszámadást helyesnek találja.
528	3823. aug. 2.	Ugyanaz az igazgató kezelése alatt álló alapítványokról készített 1894/5. évi számadást helyesnek találja.
531	aug. 9.	Prágai egyetemi tanrend az 1895/6. tanév I. felére.
535	aug. 10.	Kecskeméti tanrend.
536	aug. 12.	Pozsonyi tanrend.
537	1775. aug. 11.	Főmagasságú Dr. Schlauch Lőrincz bibornok-püspök meghívja az igazgatót s általa a tanári kart az aug. 18-án mint ő cs. és apost. kir. Felsége legmagasabb születése napján a helybeli székesegyházban tartandó hálaadó isteni tiszteletre, valamint az aug. 20-án mint Szent István első apostoli király emlék-ünnepén ugyanott tartandó isteni tiszteletre.
538	aug. 14.	A csernoviczi egyetem megküldi tanrendjét, akadémiai hatóságainak jegyzékét, valamint idei tanév megnyitó ünnepélyének leírását
544	aug. 18.	A kassai kir. jogakademia 1894/5. Évkönyve.
552	aug. 29.	Lembergí egyetemi tanrend.
189 $\frac{5}{6}$	18	
18	34763. aug. 31.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr az akadémiai épület tataroztatási költségeire száma-

Levélt. szám	Högen szám	T á r g y
33	sept. 8.	dás terhe mellétt 222 frt 36 krt utalványoz. A tanári kar részvétirata néhai László főherczeg halála alkalmából.
42	47416. sept. 4.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr rendelete a végrehajtott tatarozási munkálatokért járó kereseti összeg kifizetése és elszámolása tárgyában.
47	2108. eln. sept. 8.	Ugyanannak <i>szabályrendelete</i> a helyi érdekű vasutak 200, 1000, 2000, 10000 koronáról szóló 4%-os kötvényeiknek üzleti biztosítékul elfogadhatása tárgyában.
58	2195. eln. sept. 12.	Ugyanannak <i>szabályrendelete</i> , a m. jelzálog hitelbank 100, 500, 1000, 5000 koronáról szóló 4%-os községi kötelezőinek üzleti biztosítékul elfogadhatása tárgyában.
69	sept. 20.	József kir. főhg ő fensége táviratilag megköszöni a kar részvétét László fia halála alkalmából.
75	sept. 25.	Debreczeni tanrend.
84	sept. 30.	Sárospataki tanrend.
87	2257. eln. sept. 27.	A nm. vallás- és közoktatásügyi minister úr <i>szabályrendelete</i> , a nyug- és kegydíjasok nyugtáinak 1895. okt. 1-től a községi előljároságok által leendő láttamozása tárgyában.
89	2039. okt. 1.	Főmagaszágu Dr. Schlauch Lőrincz bibornok-püspök meghívja az igazgatóságot, a tanári kart és az akadémiai ifjuságot a f. é. okt. 4-én mint ő fensége legmagasabb nevenapján a székesegyházban tartandó hálaadó isteni tiszteleire.
94	3287. sept. 30.	A m. képviselőház irodaigazgatója elküldi a képviselőház jkveit, irományait és naplóit a könyvtár számára.
103	51809. sept. 24.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr Dr. Molnár Imre

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
105	2074. eln. sept. 22.	ny. r. tanár negyedik ötödévi fizetési pótlékát utalványozza f. é. nov. 1-től számítva.
113	2074. eln. sept. 22.	Ugyanannak <i>szabályrendelete</i> , azon tartalékos tisztek és havidijasok névsorának, a kik februárban a fegyvergyakorlatokra való behívásukat megkapták, márczius 1. leendő felterjesztése tárgyában.
128	2547. eln.	Az ösztöndíjas joghallgatók rovatos értesítvénye felterjesztetik.
131	2547. eln.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , a helyi érdekű vasutak r. társasága által kibocsátott 200, 1000, 2000 koronáról szóló 4 ⁰ / ₁₀ -os kötvényeknek üzleti biztosítékul elfogadhatása tárgyában.
140	okt. 30.	Gyűjtő-iv néhai Szarvas Gábor szobrára. A kar 5 frtot adományozott a szoborra.
143	nov. 12.	A kar üdvözlő irata Sal Ferencz kir. tanácsos, polgármesterhez 20 évi jubileuma alkalmából.
150	2071. nov. 11.	Nagyvárad város tanácsa meghívja a jogakademiát f. hó 17-én Sal Ferencz kir. tanácsos polgármester húsz éves szolgálati jubileuma alkalmából rendkívüli közgyűlésre.
151	2799. eln. nov. 18.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úrnak <i>szabályrendelete</i> a Budapest belvárosi takarékpénztár részvénytársaság által kibocsátott 200, 500, 1000, 2000, 5000 koronáról szóló 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀ -os zálogleveleknek üzleti biztosítékul és tőkebefektetésül elfogadhatása tárgyában.
153	59018. nov. 14.	Ugyanaz tudatja, hogy a fentebb (18. levélt. sz. a.) érintett számadást helyesnek találta.
153	61090. nov. 21.	Ugyanaz megbizza Dr. Bozók Alajos

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
168	decz. 14.	kir. tanácsos igazgatót, a kir. jogakademiák és kath. joglyceumok történetének megírásával az ezre-éves kiállítás alkalmából kiadandó mű számára. Ráth M. budapesti könyvkiadó a nm. vallás- és közoktatásügyi minister úr megrendelése folytán megküldi Arany János balladainak Zichy Mihály által illusztrált autotypikus kiadásából az I—V. füzetet a könyvtár számára (v. ö. m. é. Almanach 343. sz. a.)
170	decz. 15.	Prágai egyetemi tanrend.
171	decz. 16.	Néhai Dr. Jedlik Ányos gyászlapja. A kar részvétirata a pannonhalmi Sz. Benedekrend győri társházához.
173	—	Néhai Makróczy Gábor főgymnasiumi tanár gyászlapja. A kar részvétirata a prémontrei kanonokrend nagyváradi társházához.
185	decz. 22.	A pannonhalmi Sz. Benedek-rend győri társházának válasza a kar részvétiratára.
187	3038. eln. decz. 8.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , a bizonyítvány-másolatok és másolatok kiadása tárgyában
192	1896. jan. 2.	Néhai Dr. Rössler István kassai kir. jogakadémiai ny. r. tanár gyászlapja. A kar részvétirata.
195	jan. 3.	Felterjesztes a magántanárok első félévi jutalomdíjának utalványozása iránt.
198	70697/1895. decz. 22.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , a statisztikai adatoknak ezentúl az országos statisztikai hivatalhoz leendő beküldése iránt.
207	jan. 12.	A második félévi tanrend megerősítés végett felterjesztetik.
208	128. eln. jan. 8.	A nm. m. kir. kereskedelemügyi mi-

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
221	jan. 18.	nister úr megküldi a ministerium 1894. évi működéséről szóló Jelentését a könyvtár számára.
224	3290/1895. eln. jan. 10.	Néhai Buzás Pál debreczeni jogtanár gyászlapja. A kar részvétirata. A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , melynek értelmében a kiadásában megjelenő Hivatalos Közlönyt f. é. febr. 1-től a hivatalos közlés joghatályaival ruházta fel.
225	774. jan. 10.	Ugyanaz Dr. Persz Adolf ny. r. tanár részére f. é. febr. 1-től a 3-ik ötödévi fizetési pótlékot utalványozza.
228	2346. jan. 17.	Ugyanaz az 1895/6. tanév második felére megallapított tanrendet megerősíti.
231	jan. 25.	Az 1895. évi könyvtári számadás, valamint a könyvtár gyarapodását feltüntető leltár felülbíralás végett a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium számvevőségéhez átküldetik.
232	—	Hasonlóképen az 1895. évi irodai átalányról készített számadás.
233	—	Hasonlóképen az 1895. évi ügyviteli és hetestartási átalányról készített számadás is.
241	417. jan. 30.	A bécsi cs. és kir. t. egyetem megküldi legújabb nyomtatványait.
242	741. jan. 23.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr 131 frt 85 krt utalványoz első félévi jutalomdíjkép a magántanároknak.
244	303. jan. 23.	A nm. m. kir. igazságügyi minister úr megküldi az ezen ministerium 1892—5. évi működéséről szóló Jelentést a könyvtár számára.
245	febr. 5.	Eperjesi tanrend.
246	—	Pécsi tanrend.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
252	febr. 7.	Sárospataki tanrend.
254	febr. 8.	Debreczeni tanrend.
258	febr. 12.	Az 1895/6. tanév első felében befolyt tandíjakról szóló számadás felülbizonyítás végett a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium számvevőségéhez átküldetik.
263	febr. 13.	Egri tanrend.
265	febr. 16.	Pozsonyi tanrend.
266	—	Czernoviczi tanrend.
270	—	Kecskeméti tanrend.
275	febr. 19.	Kolozsvári tanrend.
282	febr. 22.	Mármaroszigeti tanrend.
287	6608. febr. 14.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , melynek értelmében a II. félévre beiratkozni kívánó (máshonnanjövő) joghallgatóknak ezentúl a tanári testület adja meg saját hatáskörében az engedélyt, de mindig annak kijelentésével, hogy ez engedély alapján az illető folyamodó a végbizonyítvány kiadása alkalmával a fennálló feltételek enyhítésére igényt nem tarthat.
294	márcz. 2.	Kassai tanrend.
304	10831. márcz. 2.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr millenniumi ünnepély tartását rendeli el.
305	5928. febr. 27.	Ugyanaz Némethy Ferencz II. éves joghallgatónak egy 210 frtos Alapylelele ösztöndíjt adományoz.
310	márcz. 17.	Prágai tanrend.
314	márcz. 20.	Bécsi tanrend.
332	10354. márcz. 21.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr Dr. Persz Adolfnak a könyvtárnokságról történt lemondását tudomásul veszi s egyuttal Dr. Szolcsányi Hugó ny. r. tanárnak könyvtárnokká megválasztását megerősíti s részére a

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
338	58. ápril 3.	210 frtnyi könyvtárnoki jutalomdíjat f. é. márczius 1-től utalványozza.
340	14929. márcz. 27.	A pozsonyi kir. jogakademia tanári karának ellenészrevételei a budapesti t. egyetem jogi kara által az egységes államvizsgálat tárgyában a vallás- és közoktatásügyi minister úrhoz felterjesztett véleményére.
344	9380. márcz. 28.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr jóváhagyja az akademia kebelében tartandó milleniumi ünnepély programmját, egyuttal a budapesti ünnepélyekben való résztvehetés czéljából a jogakademiai tanárok és hallgatók részére f. é. május 2—8-ig bezárólag szünetet engedélyez.
359	ápril 15	Ugyanaz a keményégetés alkalmával tüzet fogott kötő gerenda kicserélésének 34 frt 55 krnyi költségeit Rimanóczy K. építész részére utalványozza.
362	351. ápril 13.	Lembergi tanrend. A nagyváradi I. sz. káptalan Papp Károly III. és Stacho Károly I. éves joghallgatóknak egy-egy 210 frtos Alapy-féle ösztöndíjt adományoz.
370	ápril 22.	A pécsi jogtanárok Emlékirata.
375	ápril 25.	Átirat a biharmegyei állami építészeti hivatalhoz az idej javításokról készitendő költségvetés tárgyában.
378	ápril 27.	A Szigligeti-társaság átküldi 1894. és 1895. évi működéséről szóló jelentését és megköszöni a díszterem átengedését felolvasó ülési számára.
380	1334. ápril. 18.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium számvevősege az 1895/6. tanév első felében befolyt tandijakról készitett számadást (258 sz.) helyesnek találja.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
379	ad 1489. eln.	Ugyanaz Jókai Mór összes műveinek nemzeti kiadásából a 31—40. köteteket küldi a könyvtár számára.
382	ápril 29.	A kar üdvözlő felirata nm. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úrhoz, valóságos belső titkos tanácsossá történt kinevezetése alkalmából.
387	841/III. ápril 23.	Ugyanannak számvévesége az 1895. évi ügyviteli és hetestartási átalány számadást (233. sz.) helyesnek találja.
388	842/III. ápril 21.	Hasonlóképen az irodai átalány-számadást (232. sz.) is.
389	930. ápril 23.	Hasonlóképen a könyvtári számadást (231. sz.) is.
390	176. május 1.	A helybeli állami főreáliskola igazgatója meghívja az igazgatót s a tanári kart a f. hó 9-én, a kereskedelmi csarnokban tartandó millenniumi ünnepélyre.
393	907. máj. 2.	Főmagasságu Dr. Schlauch Lőrincz bibornok-püspök meghívja az igazgatót és a tanári kart a f. évi május hó 10-én reggeli 9 órakor a l. székesegyházban tartandó ezred-éves hálaadó isteni tiszteletre.
394	május 6.	Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr válasza a tanári kar üdvözlő iratára.
408	20549. máj. 9.	Ugyanannak <i>szabályrendelete</i> , az alsóbb fokú tanári szolgálatnak az egyetemi tanári szolgálati időbe a korpótlékok szempontjából való beszámítása tárgyában.
410	918. eln. máj. 13.	Sal Ferencz kir. tanácsos pölgármester, mint a központi választmány elnöke, a jogtanárok névjegyzékének átküldését kéri. Átküldetett.
413	május 20.	A kar részvétrirata Károly Lajos cs. és kir. főherceg és trónörökös halála alkalmából.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
414	1006. máj. 21.	Méltóságos Dr. Nogáll János püspöki helynök úr meghívja a jogakadémia igazgatóságát, tanári karát és ifjuságát a f. é. május 22-én a helybeli székesegyházban néhai Károly Lajos cs. és kir. főherceg és trónörökös ő fenségéért tartandó ünnepélyes gyász istentiszteletre.
415	—	Felterjesztés a magántanárok II. félévi jutalomdíjának utalványozása iránt.
416	1174. máj. 19.	Győr sz. kir. város polgármestere megküldi a felosztott ottani kir. jogakadémia segélyző-egyleti ösztöndíj alapheli 400 koronás ösztöndíj állomás betöltésére vonatkozó pályázati hirdetést.
418	496. máj. 22.	A biharmegyei építészeti hivatal átteszi a szünetidő alatt foganatosítandó javítási munkálatokról készített költségvetést. Engedélyezés végett felterjesztetik.
428	május 30.	A Nagyvárad város által a segélyegylet javára tett 500 frtos alapítvány 1895. évi kamatainak hováfordításáról készített számadás a polgármesterhez átküldetik.
430	1074. máj. 30.	Főmagasságu Dr. Schlauch Lőrincz bíbornok püspök meghívja az igazgatóságot, a tanári kart és az akadémiai ifjuságot az úrnapi ünnepi istentiszteletre
432	24473. máj. 19.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr Dr. Bozóky Alajos igazgató tanár részére f. évi okt. 1-től az ötödik ötödévi 100 frtnyi fizetési pótlékot utalványozza.
433	700. máj. 31.	A kolozsvári kereskedelmi akadémia megküldi történetének egy példányát a könyvtár számára. Viszonyzárkép megküldetett a nagyvárad kir. akadémia százados multjának

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
440	34413/1895. jun. 6	egy példánya az ottani könyvtár számára. A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr rendelete a nagyváradai kath. jogakademia államosítása tárgyában teendő előintézkedések iránt.
442	17692. jun. 6.	Ugyanaz megküldi Erkel Ferencz Hunyady László czimű diszművének egy példányát a könyvtár számára.
443	28162. jun. 9.	Ugyanaz a magántanárok második félévi jutalomdíját utalványozza.
447	jun. 19.	A biharmegyei és nagyváradai régészeti és történelmi egyesület meghívja a tanári kart az új muzeum-épület felavatási ünnepélyére f. é. június hó 27-ére.
452	2143. elm. jun. 18.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr tudatja, hogy ő cs. és apostoli kir. Felsége legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy Károly Lajos főhg ő fensége elhalálozása alkalmából az igazgatónak és a tanári karnak részvét nyilatkozatáért (413 sz.) a legmagasabb köszönet nyilváníttassék.
463	jun. 30.	A kitüntetéssel vizsgázott joghallgatók nevei a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úrhoz felterjesztetnek.
465	—	Az 1895/6. tanévi tanulói létszám s a letelt alap- és államvizsgálatokról szóló kimutatások a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úrhoz és az országos statisztikai hivatalhoz felterjesztetnek.
466	jul. 1.	Felterjesztés az 1896/7. tanévre megalkotott alap- és államvizsgálati bizottságok megerősítése tárgyában.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
467	jul. 2.	Az 1896/7. tanév I. felére megállapított tanrend helybenhagyás végett felterjesztetik.
473	28538. jun. 30.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr az akadémiai épületen szükséges helyreállítási munkálatokat 300 frt összeg erejéig engedélyezi.
475	—	A Strassburgban megjelenő »Minerva« cz. főiskolai évkönyv szerkesztősége a nagyvárad kir. jogakadémia legújabb adatait kéri.
476	—	A budapesti Athenaeum szintén.
477	—	Szánthó József, közigazgatási naptára részére szintén.
478	jul. 10.	Felterjesztés a tanári kar nagyobb lakbérének f. é. jan. 1-től leendő kiutalása iránt.
479	jul. 10.	Felterjesztés a jogakadémiai tanárok ötödévi 100 frtnyi korpótlékának 200 frtra leendő felemelése iránt.
481	2511. eln. jul. 3.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , melynek értelmében az ágostai felekezet megjelölésére »ágostai hitvallásu evangélikus«-féle czimzés használandó.
483	jul. 11.	Jelentés a tanári kar személyzetében történt változásokról.
484	—	Jelentés a kulturális adományokról.
485	—	Az ösztöndíjas joghallgatókról készített rovatos kimutatás felterjesztetik.
486	—	Záró jelentés az 1895/6. tanévről.
491	34222. jul. 5.	A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr Dr. Bozóky A. igazgatónak a »Felső oktatás Magyarországon« cz. munka egy részének megírásáért köszönetét és sikeres közreműködéséért elismerését nyilvánítja. (153. sz.)

Figyelmeztetés.

A beiktatások és beiratások az 1896/7. tanévre folyó évi szeptember 1—8-ig bezárólag eszközöltetnek, ezen napon túl a fölvétel csak külön engedély alapján történhetik.

A pót- és ismétlő alapvizsgálatok f. évi szept. 9-től 14-ig tartatnak.

A »Veni Sancte« szept. 15-én lesz, a nyilvános előadások szept. 16-án kezdetnek meg.

Kelt Nagyváradon, 1896. július 1-én.

Az igazgatóság.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

T a r t a l o m.

	Lap.
I. Történelmi visszatekintés	3
II. A jogtanári kar személyzete	4
III. Vizsgálati bizottságok	6
IV. Az 1895/6. tanév története	7
V. A tanárok irodalmi működése	57
VI. Ifjúsági egyletek	59
VII. A tanárok és az általuk előadott tantárgyak átnézete	61
VIII. Akadémiai hallgatók	63
IX. A tandíj alól egészen és félig felmentettek kimutatása	67
X. Tananyag	68
XI. Ösztöndíjasok	70
XII. Vizsgálatok	73
XIII. A joghallgatók statisztikai átnézete	75
XIV. Akadémiai könyvtár	76
XV. Levéltári szemle	76

A

NAGYVÁRADI KIR.

KATH. JOGAKADEMIA

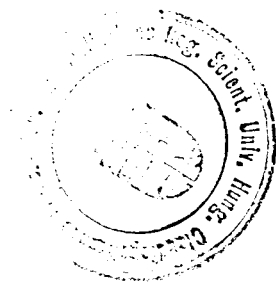
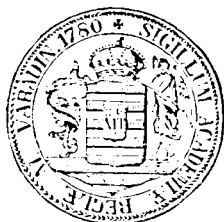
TANRENDSZERE

AZ 1896–97. TANÉV

ELSŐ FELÉRE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Helybenhagyott a nm. vallás és közoktatási miniszteriumnak 1896. évi
július 8-án 36161. sz. a. kelt rendeletével.

NAGYVÁRAD

Nyomatott Ifj. Berger Sámuel könyvnyomdájában

1896.

Figyelmeztetés.

1. Minthogy az előszabott történelmi és bölcsészeti cellegiumok ezen az első két évfolyamban hallgatók, a *XIX. század története* a második évfolyam kötelező tantárgyai közé vétetett fel ugyan, de azért azon 3. és 4. évesek is kötelesek ezen tantárgyat hallgatni, kik eddig nem hallgatták volna, mert különben annak idején *végbizonyítványt nem kaphatnak*.

2. Az 1889: 26. t.-cz. által a joghallgatók részére biztosított azon kedvezmény, melynél fogva már a 7-ik félév végén kaphatnak végbizonyítványt, csak akkor vehető igénybe, ha a hallgató 7 félév összes óraszámát legalább 150 órát tesz ki olyképp, hogy az utolsó 3 félévre összesen legalább 66 óra essék.

3. A félév beszámíthatására legalább hetenkinti 20 órai lecke-hallgatás kimutatandó. Óraátszámításnak csak egy és ugyanazon tanév két fele között van helye. Öt óránál többet nem lehet az első félévről a másikra átszámítani.

4. A *-gal ellátott előadások ingyenesek, de a kötelezett hetenkinti 20 órába beszámíthatók.

5. Ámbár az önkéntesi év alatt a felsőbb tanulmányok nem folytathatók, azért az illetők a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek 1889. évi május hó 19-én 22749. sz. a. kelt szabályrendelete értelmében a megfelelő tanfolyam hallgatói közé beiktatók.

TANREND

AZ 1896—97. TANÉV I. FELÉRE.

I. Kötelező tantárgyak.

Az I. évfolyamban.

Berezés a jog- és államtudományokba, csütörtökön és szombaton 11—12-ig Dr. Nagy Ernő, ny. r. tanár. (2 óra.)

Római magánjok (institutiók), csütörtök kivételével naponkint 8—9-ig, és hétfőn, kedden, szerdán 9—10-ig. Dr. Bozóky Alajos, igazgató tanár. (8 óra.)

Magyar alkotmány és jogtörténet, szombat kivételével naponkint 10—11-ig és csütörtökön 8—10-ig. Dr. Persz Adolf, ny. r. tanár. (7 óra.)

Ethika, hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken 12—1-ig. Dr. Nemes Imre, magánt. (4 óra.)

A II. évfolyamban.

Nemzetgazdászati, csütörtök kivételével naponkint 8—9-ig és szombaton 11—12-ig. Dr. Molnár Imre, ny. r. t. (6 óra.)

Magyar magánjog, csütörtök kivételével naponkint 9—10-ig. Dr. Sipos Árpád, ny. r. t. (5 óra.)

Jogbölcészet, hétfő kivételével naponkint 10—11-ig és csütörtökön 11—12-ig. Dr. Hovángi Gyula, ny. r. t. (6 óra.)

A XIX. század története, hétfőn, kedden, szerdán és pénteken 11—12-ig. Dr. Nagy Ernő, ny. r. t. (4 óra.)

A III. vagyis jogtudományi tanfolyamban.

Törvénykezési eljárás, csütörtök kivételével naponkint 10—11-ig. Dr. Magyary Géza, ny. r. t. (5 óra.)

Oszttrák magánjog, naponkint (csütörtökön is) 8—9-ig.
Dr. Sipos Árpád, ny. r. t. (6 óra.)

Büntetőjog, hétfő kivételével naponkint (csütörtökön is,
9—10-ig Dr. Horányi Gyula, ny. r. t. (5 óra.)

Kereskedelmi és váltójog, csütörtök kivételével naponkint
11—12-ig, és csütörtökön 10—11-ig. Dr. Magyary Géza, ny.
r. tanár. (6 óra.)

A IV. vagyis államtudományi tanfolyamban.

Alkotmányi és kormányzati politika, csütörtök kivételével
naponkint 8—9-ig. Dr. Nagy Ernő, ny. r. t. (5 óra.)

Magyar közigazgatási jog, csütörtök kivételével naponkint
10—11-ig. Dr. Szolesányi Hugó, ny. r. t. (5 óra.)

Magyar pénzügyi jog, csütörtök kivételével naponkint
9—10-ig Dr. Molnár Imre, ny. r. t. (5 óra.)

Egyházi jog, hétfőn, kedden, szerdán. pénteken 11—12-ig
és hétfőn, szerdán és pénteken 12—1-ig. Dr. Persz Adolf, ny.
r. tanár. (7 óra.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II. Speciál-collegiumok.

Római perjog, pénteken 9—10-ig. Dr. Bozóky Alajos,
igazgató-tanár. (1 óra.)

Gaius olvasása, szombaton 9—10-ig. Ugyanaz. (1 óra.)

Közigazgatási bíráskodás, csütörtökön 11—12-ig. Dr. Szol-
esányi Hugó, ny. r. t. (1 óra.)

Bevetés a statisztikába szombaton 11—12-ig. Ugyan-
azon t. (1 óra.)

Közgazdasági statistika, kedden és csütörtökön 12—1-ig.
Ugyanazon t. (2 óra.)

**Iparügyi igazgatás*, csütörtökön 10—11-ig. U. a. t. (1 óra.)

**A politikai tudományok újabb irodalma*, csütörtök. 8—9-ig.
Dr. Nagy Ernő, ny. r. t. (1 óra.)

A XIX. század története, I. fentebb. Ugyanaz. (4 óra.)

Ethika, lásd fentebb. (4 óra.)

Közegészségtan, csütörtökön 11—1-ig. Dr. Horányi Fe-
rencz, magántanár. (2 óra.)

A jog- és államtudományi kar személyzete.

Igazgató:

Dr. Bozóky Alajos, kir. tanácsos, képesített egyetemi magántanár, a római jog nyilv. rendes tanára, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi és statisztikai bizottságának, valamint a m. jogászgyűlés állandó bizottságának, a biharmegyei régészeti és történelmi egyesület választmányának, a Szt.-István Társulat irodalmi osztályának tagja, a nagyvárad Szigligeti Társaság tiszteletbeli tagja. Olaszi, Köfaragó-utca, 858. sz. a.

Nyilvános rendes tanárok:

Dr. Sipos Árpád, köz- és váltóügyvéd, képesített egyetemi magántanár, az ausztriai és magyar magánjognak ny. r. s a bányajognak tanára, Nagyvárad város községi iskolaszékének elnöke, törvényhatósági, bíráló, jogügyi és statisztikai bizottságának, valamint a m. jogászgyűlés állandó bizottságának tagja. Olaszi, Szent-Iános-utca, saját házában.

Dr. Molnár Imre, képesített egyetemi magántanár, a nemzetgazdász, pénzügytan és m. pénzügyi törvényisme és a tételes nemzetközi jognak ny. r. tanára, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi, pénzügyi, székeszeti és közlekedési bizottságának tagja. Szigligeti-utca, saját házában.

Dr. Persz Adolf, sz. sz. m. m. bölcészet- és jogtudor, h. ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a jogtörténet és egyházi jog ny. r. tanára. N.-Pereczes-utca, Szűcs-ház.

Dr. Nagy Ernő, képesített egyetemi magántanár, az encyclopaedia, magyar közjog és politika ny. r. tanára, a legújabbkori történet előadására feljogosított tanár, a magyar jogászgyűlés állandó bizottságának tagja, a m. t. akadémia s a párisi «Société de la paix sociale» levelező tagja. Bémer-tér, Róth-ház.

Dr. Horányi Gyula, képesített egyetemi magántanár, a jogbölcészlet és büntető jognak ny. r. tanára, Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának, igazoló választmányának, vízvezetéki és árvalházi felügyelő bizottságának tagja, központi választmányának jegyzője, a nagyvárad Szigligeti Társaság választmányának tagja. Olaszi, Hidegser-utca 19. szám. (Saját ház.)

Dr. Szolcsányi Hugó, képesített egyetemi magántanár, a statistika és m. közigazgatási jognak ny. r. tanára, a művelődéstörténet előadására feljogosított tanár, Nagyvárad város statisztikai bizottságának tagja. Akadémiai könyvtárnok. Olaszi, Uri-utca, Czájlik-ház.

Dr. Magyary Géza, h. ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a peres és peren kívüli eljárás, kereskedelmi és váltó-

jog ny. r. tanára, a karjegyzője. Olaszi, N.-Pereczes-utca, Buzássi-ház.

Magántanárok:

Dr. Nemes Imre, a bölcsészettől képesített egyetemi magántanár és főreáltanodai ny. r. tanár, a Szt.-István Társulat irodalmi osztályának és Biharmegye közigazgatási bizottságának tagja Olaszi, Kőfaragó-utca, Dégen-ház

Dr. Horányi Ferencz, az összes gyógytudományok tudora, Nagyvárad város tiszti fő-, továbbá Biharmegye tb. fő-, s a nagyvárad i. sz. egyházmegye és szentszék orvosa, a törvényszéki orvostan és közegészségtan magántanára, a közegészségtan tanára a helybeli i. sz. szemináriumban. Olaszi, Hidegser-utca 19. sz. (Saját ház.)

Dr. Károly Irén, premontrei kanonokrendű áldozár, képesített főgymnasiumi ny. r. tanár, az államszámvitel tan magántanára. Olaszi, Uri-utca, premontrei társház.

Hitszónok:

Dr. Székely István, theologiai ny. r. tanár, a m. kir. t. egyetem hittudományi karának bekebelezett, az államtudományi államvizsgálati bizottság s a Szt.-István Társulat tudományos és irodalmi osztályának tagja. Seminarium.

Könyvtárnok:

Dr. Szolcsányi Hugó (lásd lent).

Hivatalszolgá:

Kertész István, az akadémiai épületben.

Vizsgálati bizottságok.

Megeősítették a nm. vallás és közoktatási m. kir. miniszter úr 1896. évi július 8-án 36158 sz. a. kelt rendeletével.

I. Alapvizsgálati bizottság.

Elnöke: *Dr. Persz Adolf*; h. elnök: *Dr. Bozóky Alajos*, tagjai: *Dr. Bozóky Alajos*, *Dr. Molnár Imre*, *Dr. Magyary Géza*.

II. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Molnár Imre*, h. elnök: *Dr. Horányi Gyula*, tagjai: *Dr. Nagy Ernő*, *Dr. Horányi Gyula*, *Dr. Szolcsányi Hugó*, *Dr. Magyary Géza*.

Jogtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Bozóky Alajos*, h. elnök: *Dr. Magyary Géza*, beltagjai: *Dr. Sipos Árpád*, *Dr. Horányi Gyula*, *Dr. Persz Adolf*, *Dr. Szolcsányi Hugó*, *Dr. Magyary Géza*.

Kültagjai:

Dr. Berkovits Ferencz, h. ügyvéd,
Czvek Kálmán, kir. táblai bíró,
Dobosfy Alajos, kir. táblai bíró,
Erdélyi Endre, kir. táblai bíró,
Dr. Gedeon László, kir. táblai bíró,
Gyöngyössy Lajos, kir. tszéki bíró,
Hlatky Endre, h. ügyvéd, az ügyvédi kamara elnöke,
Dr. Járosi Károly, kir. táblai bíró,
Medvigy Mihály, kir. táblai bíró,
Nesztor József, h. ügyvéd,
Rádl Ödön, h. ügyvéd,
Rítóók Zsigmond, a kir. tábla elnöke, kir. tanácsos.

Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Szolcsányi Hugó*; h. elnök: *Dr. Nagy Ernő*,
 beltagjai: *Dr. Bozók Alajos*, *Dr. Persz Adolf*, *Dr. Nagy Ernő*.

Kültagjai:

Andrássy János, nagyvárad i. sz. kanonok, sz. széki ülnök,
Bunyitay Vince, nvárad i. sz. kanonok, a m. t. akademia tagja,
Darrassy Endre kir. tanácsos, ny. pénzügy-igazgató,
Papp János, megyei főjegyző,
Papp Miklós, m. kir. pénzügyigazgató.
Rítóók Zsigmond, a kir. tábla elnöke, kir. tanácsos,
Sal Ferencz, a vaskorona rend lovagja, kir. tanácsos, Nagy-
 Várad város polgármestere,
Dr. Székely István, theol. ny. r. tanár, akad. hitszónok,
Szunyogh Péter, Biharmegye alispánja,
Dr. Tisza István, Bihar m. that biz. tagja, orsz. képviselő.
Tóth Dezső, a Ferencz József-r. lovagja, megyei főügyész.

Tanodai értesítés.

A beigtatások és beiratások az 1896/7 tanévre f. é. szeptember 1—12-ig bezárólag eszközöletnek, még pedig az igazgatónál 1—8-ig, az egyes tanárok külön névjegyzékébe legkésőbb sept. 12-ig bezárólag, ezen napon túl a fölvétel csak külön engedély alapján történhetik. A tandij előzetesen lefizetendő, vagy amennyiben a joghallgatók a felmentésre igényt tarthatni vélnek, az ez iránti folyamodványok a tanári karhoz czimezve, mindjárt a beiratáskor az igazgatónál benyújtandók.

A pót- és ismétlő alapvizsgálatok f. évi sept. 9—14-ig tartanak. — A »Veni Sancte« szeptember 15-én lesz, a nyilvános előadások sept. 16-án kezdetnek meg.

Kelt Nagyváradon, 1896. jul. 15-én.

Az igazgatóság.

A TANREND ÁTTEKINTÉSE.

Óra	Előadás	Tanár	Óraszám	Óra	Előadás	Tanár	Óraszám	
8—9	Római jog, naponkint	Bozóky	8	10—11	Közigazg. jog, naponkint	Szolicsányi.	5	
	Nemzetgazdaszat, napokint	Molnár	6		*Iparügyi igazgatás, esütörtökön	"	1	
	Osztrák jog, naponk., esütört. is	Sipos	6	11—12	Bevezetés a jog- és államtudományokba, esütört. és szombaton	Nagy	2	
	Politika, naponkint	Nagy	5		Joghölésészet, esütörtökön	Hoványi Gy.	—	
*A politika irodalma, esütörtökön	"	1	Közigazgatási bíráskodás, esütört.		Szolicsányi	1		
			Bevezetés a statistikába, szombat		"	1		
8—10	Magyar alkotmány és jogtörténet, esütörtökön	Persz.	—	11—12	Nemzetgazdaszat, szombaton	Molnár.	—	
9—10	Római jog, hétfőn, kedden, szerd.	Bozóky	—		A XIX. század története, hétfőn,	Nagy.	4	
	Római perjog, pénteken	"	1		kedden, szerdán, pénteken			
	Gaius olvasása, szombaton	"	1		Keresk. és váltójog, naponkint			Magyary
	Magyar magánjog, naponkint	Sipos	5	Egyházi jog, hétfőn, kedden,				
Büntetőjog, hétfő kivételével naponkint	Hoványi Gy.	5	szerdán és pénteken	Persz	7			
Magyar pénzügyi jog, naponkint	Molnár	5	11—1	Közegészségtan, esütörtökön	Hoványi F.	2		
10—11	Magyar alkotmány és jogtörténet, szombat kivételével naponkint	Persz	7	12—1	Ethika, hétfőn, kedden, esütörtökön és pénteken	Nemes	4	
	Joghölésészet, hétfő kivételével naponkint	Hoványi Gy.	6		Egyházi jog, hétfőn, szerdán és pénteken	Persz	—	
	Törvénykezési eljárás, naponkint	Magyary	5		Közgazdasági statistika, kedden és esütörtökön	Szolicsányi	2	
	Keresk. és váltójog, esütörtökön	"	—					

Jegyzet: Naponkint úgy értendő, hogy esütörtök kivételével, ha csak az ellenkező nincs megjegyezve.
A r. kath. joghallgatók részére minden vasárnap fél 9 órakor i-teni tisztelet a piemontrei templomban.